T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ANNELİK DENEYİMLERİNİN NESİLLER ARASI KARŞILAŞTIRILMASI: MANİSA ÖRNEĞİ

Nazlı Asena YILMAZ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mina FURAT

Manisa-2023

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ANNELİK DENEYİMLERİNİN NESİLLER ARASI KARŞILAŞTIRILMASI: MANİSA ÖRNEĞİ

Nazlı Asena YILMAZ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mina FURAT

Manisa-2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Annelik Deneyimlerinin Nesiller Arası Karşılaştırılması: Manisa Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09/12/2022

Nazlı Asena YILMAZ

ÖZET

ANNELİK DENEYİMLERİNİN NESİLLER ARASI KARŞILAŞTIRILMASI: MANİSA ÖRNEĞİ

Çalışmanın amacı Manisa ilinde yaşayan aynı aileden üç nesil anne olan kadın görüşmecilerin annelik ile ilgili algı, tutum ve deneyimlerini karşılaştırmaktır. Böylelikle bu çalışmada kadınların nesiller arasında annelik deneyimlerini nasıl edindiği, deneyimlerinin zaman içerisinde farklılaşıp farklılaşmadığı ve anneliğe bakış açılarının anlaşılması amaçlanmıştır. Bunu yapmak için; kadınların kaç yaşında evlendikleri ve çocuk sahibi oldukları, emzirme süreçleri, anne olduktan sonraki sosyal hayatları, anneliğe yükledikleri anlam, annelik ile ilgili bilgi edinmeleri, annelik deneyimlerindeki güçlü ve zayıf yönleri, çocuklarıyla ilişkisi, kendi anneleriyle olan ilişkileri, çocuk bakımında zorlandıkları konular ve kimlerden destek aldıkları üç kuşak anne arasında benzerlikleri ve farklılıkları analiz edilmiştir. Araştırmada olasılıklı olmayan örneklem yöntemlerinden kartopu örneklem tekniği ile belirlenen 15 genç kuşak, 15 orta kuşak ve 15 yaşlı kuşak anne olmak üzere toplam 45 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Verilerin analizinde MAXQDA 2022 ve SPSS 20 programları kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadınlık, Annelik, Annelik Deneyimleri, Çocuk Bakımı, Kuşaklar Arası Sosyal ve Kültürel Aktarım

ABSTRACT

INTERGENERATIONAL COMPARISON OF WOMEN'S MOTHERHOOD EXPERIENCES: THE CASE OF MANİSA

The aim of the study is to compare the perceptions, attitudes and experiences of female interviewees who are mothers of three generations from the same family in Manisa. In this study, how the experiences of motherhood among generations differ, whether their experiences differ over time, and their perspectives on motherhood were tried to be understood. In order to do this, at what age women got married and had children, breastfeeding care experiences, their next social life as a mother, the meaning they attribute to motherhood, the extensions of knowledge about motherhood, their strengths and weaknesses in their motherhood experiences, their relationships with their child, their relationships with their own mothers, the issues they have difficulty in child care, and by whom they had been supported were analyzed among three generations in term of simillarities and differences. In the research, in-depth semi structured interviews were conducted with a total of 45 mothers who were chosen by snowball sampling technique which is non probabilistic. 15 of the women is the youngest generation, 15 of them is middle generation and 15 of them is eldest generation. MAXQDA 2022 and SPSS 20 programs were used in the analysis of the data.

Keywords: Womanhood, Motherhood, Motherhood Experiences, Child Care, Intergenerational Social and Cultural Transfer

TEŞEKKÜR

Bilgi birikimi ve deneyimleri ile bana yol gösteren, kıymetli zamanını ayıran, çalışmamın her aşamasında bana destek olan danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mina FURAT'a çok teşekkür ederim.

Bana verdikleri manevi destekten dolayı sevgili dostlarıma teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimimiz boyunca birbirimize destek olduğumuz Büşra KOÇ ve Beyza DEMİRDÖVEN'e teşekkür ederim.

Değerli vakitlerini ayırarak çalışmama katılmayı kabul eden ve sorularımı içtenlik ile cevaplayarak deneyimlerini aktaran annelere çok teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her zaman yanımda olan, beni maddi ve manevi olarak destekleyen, başarılı olacağıma inanan, beni motive eden, bana güvenen, sevgilerini ve ilgilerini daima hissettiğim anneannem, babam, annem ve kız kardeşime yürekten teşekkür ederim.

Nazlı Asena YILMAZ
Manisa, 2022

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ ..... **iii**

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

TEŞEKKÜR ..... **vi**

KISALTMALAR DİZİNİ ..... **x**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xii**

EKLER LİSTESİ ..... **xiii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE **5**

1.1. ANNELİK VE KADINLIK KİMLİĞİ **5**

1.1.1. Ataerkillik ve Sınıfsal Konumun Etkisinde Annelik **9**

1.1.2. İdeal Annelik **12**

1.1.3. "Anne"den Beklentiler: Anneliği Değerlendirme **13**

1.1.4. Anne Olmak/Anne Doğmak Tartışması **15**

1.2. NESİLLER ARASI FARKLILIKLAR **18**

1.3. CİNSİYETE DAYALI İŞBÖLÜMÜ VE ANNELİK **19**

1.3.1. Annelik ve Ev-İçi Emek Tartışması **24**

1.3.2. Annelik ve Ücretli Emek Gücüne Katılım **27**

1.4. EMZİRME **29**

1.5. ANNELİK İLE İLGİLİ BİLGİ EDİNME **31**

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM **35**

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ **35**

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM **35**

2.3. ARAŞTIRMANIN TÜRÜ 36

2.4. VERİ TOPLAMA ARACI VE TEKNİKLERİ 37

2.5. VERİ TOPLAMA SÜRECİ 38

2.6. VERİ ANALİZ YÖNTEMLERİ 39

2.7. NİTEL BULGULARIN YORUMLANMASI VE RAPORLAŞTIRILMASI 40

2.8. SINIRLILIKLAR 41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR 42

3.1. ANNELİK KAVRAMINA YÖNELİK GÖRÜŞLER 50

3.1.1. Kadın Olmanın İfade Ettikleri 52

3.1.2. Anne Olmanın İfade Ettikleri 57

3.1.3. İdeal Annenin Özellikleri 62

3.2. ANNELİĞİ DEĞERLENDİRME 68

3.2.1. Kendi Anneliğini Değerlendirme 70

3.2.1.1. Güçlü Yönleri 70

3.2.1.2. Zayıf Yönleri 75

3.2.2. Kendinden Önceki Nesilleri Değerlendirme 80

3.3. ANNE OLDUKTAN SONRAKİ SÜREÇ 89

3.3.1. Annelik ile İlgili Bilgi Edinme 91

3.3.2. Emzirme Sürecine Yönelik Görüşler 97

3.3.3. Annelik ve Ev İçi Sorumluluk 101

3.4. ÇOCUK BAKIM DESTEĞİ 107

3.4.1. Anne 110

3.4.2. Kayınvalide 111

3.4.3. Eş 111

3.4.4. Yakın Akraba 112

3.4.5. Komşu 113

3.4.6. Bakıcı 113

3.5. NESİLLER ARASI FARKLILIKLAR 115

3.5.1. Maddi İmkân Farklılıkları 117

3.5.2. Yeni Nesli Beğenmemek 118

3.5.3. Çocuk İle İlişki Farklılıkları 119

3.5.4. Genç Nesil Annelerin Eleştirilmesi 121

SONUÇ 127

KAYNAKÇA 131

EK 144

KISALTMALAR DİZİNİ

Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
Ss.	Sayfa sayısı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Vd.	Ve diğerleri
Vs.	Vesaire

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Genç Kuşak Annelerin Profili 42
Tablo 2: Orta Kuşak Annelerin Profili 43
Tablo 3: Yaşlı Kuşak Annelerin Profili 44
Tablo 4: Size Göre Kadın Olmak Ne İfade Ediyor? 52
Tablo 5: Size Göre Annelik Ne İfade Ediyor? 58
Tablo 6: Sizce İdeal Annenin Özellikleri Neler Olmalıdır? 63
Tablo 7: Kuşaklara Göre Annelik Kavramına Yönelik Görüşler 67
Tablo 8: Anne Olmak ile İlgili Güçlü Yönleriniz Neler Olduğunu Düşünüyorsunuz? 70
Tablo 9: Anne Olmak ile İlgili Zayıf Yönleriniz Olduğunu Düşünüyor Musunuz? . 75
Tablo 10: Kendi Anneniz Nasıl Bir Anneydi? Onun Gibi Bir Anne Olduğunuzu Düşünüyor Musunuz? 81
Tablo 11: Kuşaklara Göre Anneliği Değerlendirme 88
Tablo 12: Çocuğunuzun Bakımı ve Yetiştirilmesi ile İlgili En Doğru Bilgiyi Nereden Edinirsiniz? 92
Tablo 13: Çocuğunuzu Ne Kadar Süre Emzirdiniz ve Nasıl Bıraktınız? Bu Süreçte Herhangi Bir Sorun ile Karşılaştınız Mı? 98
Tablo 14: Anne Olduktan Sonra Kendinize Vakit Ayırabildiniz Mi? Annelik ile Birlikte Diğer Sorumluluklarınızı Nasıl Dengeliyorsunuz? 101
Tablo 15: Kuşaklara Göre Anne Olduktan Sonraki Süreç 106
Tablo 16: Çocuğunuzun Bakımında ve Yetiştirilmesinde Zorlandığınız Zaman Kimlerden Yardım Alıyorsunuz? 108
Tablo 17: Kuşaklara Göre Çocuk Bakım Desteği 114
Tablo 18: Nesiller Arası Farklılıklar 115
Tablo 19: Kuşaklara Göre Nesiller Arası Farklılıklar 122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Annelik Deneyimlerinin Nesiller Arası Karşılaştırılması: Manisa Örneği Tema Gösterimi 50
Şekil 2: Annelik Kavramına Yönelik Görüşler Kod Gösterim Modeli 51
Şekil 3: Anneliği Değerlendirme Kod Gösterim Modeli 69
Şekil 4: Anne Olduktan Sonraki Süreç Kod Gösterim Modeli 90
Şekil 5: Çocuk Bakım Desteği Kod Gösterim Modeli 109
Şekil 6: Nesiller Arası Farklılıklar Kod Gösterim Modeli 116
Şekil 7: Annelik Deneyimlerinin Nesiller Arası Karşılaştırılması: Manisa Örneğine Yönelik İlişkisel Analiz 123
Şekil 8: Annelik Deneyimlerinin Nesiller Arası Karşılaştırılması: Manisa Örneği Temalarına Ait Kod Bulutu 125

Grafik 1: Hanedeki İşlerden Genellikle Sorumlu Olan Kişiler, 2021 22
Grafik 2: Katılımcıların Yaş Grubu 45
Grafik 3: Katılımcıların Anne Olma Yaş Grubu 46
Grafik 4: Katılımcıların Anne Olma İsteği 47
Grafik 5: Katılımcıların Anneliği Doğuştan veya Öğrenilen Bir Şey Olarak Sınıflandırması 48
Grafik 6: Katılımcıların Her Kadının Anne Olması Hakkında Görüşleri 49

EKLER LİSTESİ

EK 1: Görüşme Formu

GİRİŞ

Annelik, sosyolojik anlamda uzun sürede ortaya çıkarak sonradan öğrenilen çocuk bakımı ve çocuk yetiştirmek gibi kavramlarla olan ilişkisini, fizyolojik anlamda doğum öncesi ve doğum sonrası kadın bedeninde ortaya çıkan değişiklikleri ve duygusal olarak ise kadının hamileliğinden önce başlayan ve doğumdan sonra daha da belirginlik kazanan duygusal çelişkileri içermektedir (Bahar, 2019: 7). Hamilelik süreci ile başlayıp kadının hayatı boyunca devam ettirdiği annelik kimliği, çocuklarına karşı artan ve değişen sorumluluklarıyla birlikte varoluşunda önemli ve zorunlu bir kimlik olarak tanımlanmaktadır (Karaymirza, 2019: 43). Gündelik yaşamda edinilen kimlikler sorgulanmadan kuşaklardan kuşaklara aktarılmaktadır. Bir kadının annelik kimliğini dışsallaştırması sonucunda kızı tarafından annelik kimliği içselleştirilmektedir. Kız çocukları içselleştirme aşamasındayken hem kendi kimliğini oluşturmakta hem de kız-erkek çocuklarının nasıl yetiştirileceğini öğrenerek kendileri de anne oldukları zaman toplumun onlardan bekledikleri rolleri yerine getirmektedir (Metin, 2011: 76). Silva'ya göre de (1996'dan aktaran Kılıç, 2020: 3) annelik bir kurum olarak kabul edilmekte, belli kuralları içermekte, yasal olarak tanınmakta ve her yerde toplumsal olarak takdir edilmektedir. Kısacası kadının toplumsal statüsünü annelik kimliğinin belirlemektedir (Sarıtaş ve Bozkurt, 2020: 41).

Metin (2011: 84-85) rollerin ve kimliklerin temelinin insan ürünü olmadığından ve her kadının biraz kadın, her erkeğinde biraz erkek doğup içinde yaşadıkları zaman ve mekâna göre (Berger'in dönemin gündelik hayatı *"here and now"* ifadesi) şekillendirdiklerinden bahsetmektedir. Özne olarak kız çocuğu sosyalleşme sürecinde annesi ve diğer annelerin (onlar da kız çocuğu oldu) rollerini içselleştirdikten sonra kendi rollerini ve kimliklerini kabul ederek dışsallaştırmakta, böylece zamanla kadının rolünü ve kimliğini kurumlaştırmaktadır. İçselleştirme aşaması öncelikle bilişsel, sonrasında ise normatiftir. Örneğin *"Ev işlerini kadın yapar"* bilişsel formu zamanla *"Ev işlerini kadının yapması gerekir"* şeklinde normatif bir forma dönüşmektedir. Çocukluklarından itibaren anneliğin gerektirdiği sorumluluklara göre yetiştirilen kadınlardan bakım verme davranışlarını öğrenerek uygulamaları beklenmektedir (Alparslan, 2020: 79). Kadınların toplumsal konumunu belirleyen öğelerden biri olarak annelik kimliği, kadınların yapısal olarak ikincil görüldüğü ataerkil ideoloji tarafından şekillenerek oluşmaktadır. Dişi beden ile erkek

beden arasındaki farklar, erkek merkezli (ataerkil) bakış açısının algısından inşa edildiği için bu bakış açısının anlam ve değerler bütününü de korumaktadır. Bu bakış açısı eril "onurun" sembolü olarak fallusu kurmakta ve cinsler arasındaki farklılığın toplumsal özünü hiyerarşik bir biçimde inşa etmiş olmaktadır. Erkek merkezli bakış açısı eril ve dişil bedenlerin cinsel üreme, diğer iş ve işlevlerin keyfi bir inşasını kurarak cinsel iş bölümünü ve cinsiyete dayalı iş bölümünü meşrulaştırmaktadır. Böylelikle eril sosyal sistem bir tahakküm ilişkisini biyolojik işleyişin inşası ile ele alarak kurmaktadır (Bourdieu, 2019: 37).

Hamileliğin başından itibaren kadın, kendisini anne olarak tanımlamakta, çocuğu olan kadınların oluşturduğu grubun üyesi olarak davranışlarının anneliğe uyup uymamasını değerlendirmekte, kendi düşünce, duygu ve davranışlarını annelik kimliğine uygulayarak sosyal kimliğini kazanmaktadır (Kılıç, 2020: 38). Her kültüre ve döneme göre değişen ideal annelik modelleri günümüzde annelik sorumlulukları sadece bedensel ve duygusal bakım ile sınırlı kalmayarak çocuğun psikolojik, sosyal ve entelektüel gelişimi de göz önünde bulundurulmaktadır. Annelik tam mesaili bir çalışma olduğu kabul edilmektedir. Eski zamanlarda kadınlar altı çocuğa bakım verirken şimdi ise iki çocuğa bakım vermeleri beklenmektedir (Stanworth, 1987'den aktaran Badinter, 2011: 119). Anneliğin deneyimlenmesinden daha çok anneliğin kadın kimliğinin en önemli kısmı olarak görüldüğünden dolayı annelerin ideal annenin özelliklerine sahip olup olmamasını belirlemektedir. İdeal annenin özelliklerine uymayan annelik deneyimlerinde kadın kendisini anneliğin dışında kaldığını hissederek kendini sorgulamakta ve psikolojik olarak baskı yaşamaktadır (Yılmazbilek, 2022: 231).

İlk kez anne olan kadınların doğum yaptıktan sonra ortalama dördüncü ayda bebeklerine bakım verme becerilerini geliştirdikleri ve zamanla kendilerine güvenlerinin arttığını belirtilmektedir (Mercer, 1985'ten aktaran Özkan ve Polat, 2011: 36). Miller'ın (2010: 210-211) araştırmasında kadınlar, doğum yaptıktan hemen sonra anne olduklarını hissetmediklerini ve hissetmelerinin zaman aldığını ifade ederek bu durumu sosyal çevrelerinden tepki almaktan korktukları için dile getirmediklerini söylemektedir. Annelik deneyimlerinin duygusal etkileri farklılaşmaktadır. Bu yüzden her kadının annelik deneyimi belirsizlik içerdiğinden dolayı bilinememektedir. Annelik deneyimleri ile ilgili söylenecek ve söylenmeyecek şeyler sosyo-külürel, etnik, cinsiyetlendirilmiş konumlara göre değişmektedir.

Araştırmada Manisa ilinde yaşayan aynı aileden üç nesil anne olan kadın görüşmecilerin annelik ile ilgili algı, tutum ve deneyimleri karşılaştırılmak istenmiştir. Böylece kadınların nesiller arasında annelik deneyimlerini nasıl edindiği, deneyimlerinin zaman içerisinde farklılaşıp farklılaşmadığı ve anneliğe bakış açıları tespit edilmiştir. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konu ile ilgili literatür araştırmasına; ikinci bölümde araştırmanın yöntemine; üçüncü bölümde katılımcılardan elde edilen verilerin bulgu olarak açıklanmasına; sonuç bölümünde ise araştırmadan elde ettiğimiz bulguların analizine yer verilmiştir.

Birinci bölümün annelik ve kadınlık kimliği ana başlığında kadınların sosyalleşme sürecinde annelik kimliğini nasıl edindiği, toplum ve kadınlar açısından kadınlık-annelik kimliklerinin önemi üzerinde durulmaktadır. Ataerkillik ve sınıfsal konumun etkisinde annelik alt başlığında ataerkil toplumda kadınların bulunduğu konumun annelik kimliğini nasıl etkilediğinden bahsedilmektedir. İdeal annelik alt başlığında toplumun ve kadınların iyi bir annenin özelliklerini nasıl tanımladığı açıklanmaktadır. "Anneden beklentiler": anneliği değerlendirme alt başlığında kadınların anne olduktan sonraki süreçleri anlatılmaktadır. Anne olmak/anne doğmak tartışması alt başlığında ise kadınların anneliği doğuştan mı yoksa sonradan mı öğrendiği üzerinde durulmaktadır. Nesiller arası farklılıklar ana başlığında annelik kimliğinin nesiller arasında sosyal ve ekonomik olarak nasıl aktarıldığı açıklanmaktadır. Cinsiyete dayalı işbölümü ve annelik ana başlığında kadınların hem evde hem de çalışma hayatındaki yoğun sorumluluklarından bahsedilmektedir. Annelik ve ev-içi emek tartışması alt başlığında kadının kadınlık kimliğinin önüne geçen annelik kimliği ve ev işi sorumluluklarından bahsedilmektedir. Annelik ve ücretli emek gücüne katılım alt başlığında çalışan annelerin çalışmayan annelere göre dezavantajlarından bahsedilmektedir. Emzirme ana başlığında annelerin bebeği ile bağ kurmasının hem anne hem de bebeğin sağlığı açısından öneminden bahsedilmiştir. Annelik ile ilgili bilgi edinme ana başlığında kadınların bebeğine bakım vermeyi kimden ve nasıl edindiği üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölümde araştırmanın yöntemine yer verilmiştir. Araştırmanın evreni Manisa ili olarak belirlenirken araştırmanın örneklemi ise aynı aileden üç nesil anne olan 15 genç kuşak, 15 orta kuşak ve 15 yaşlı kuşak anne olmak üzere toplam 45 kadın katılımcı olarak belirlenmiştir. Katılımcılara kartopu örneklem tekniği ile ulaşılmış ve katılımcılar ile görüşme yaparken yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Katılımcılar ile yüz yüze ve telefon aracılığıyla görüşme yapılmıştır.

Katılımcılardan elde edilen veriler MAXQDA nitel analiz programı ve SPSS istatistik programı kullanarak analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmadan elde edilen veriler MAXQDA nitel analiz programı aracılığıyla temalaştırılarak bulgular olarak sunulmuştur. Bazı nitel soruların cevapları ise değişken haline getirilerek SPSS programıyla grafik halinde sunulmuştur. MAXQDA ile yapılan analiz sonucunda araştırmanın verileri beş ana tema altında toplanmıştır. Bunlar: annelik kavramına yönelik görüşler, anneliği değerlendirme, anne olduktan sonraki süreç, çocuk bakım desteği ve nesiller arası farklılıklardır. Annelik kavramına yönelik görüşler teması 3 kategori altında incelenmiştir. Bunlar; kadın olmanın ifade ettikleri, anne olmanın ifade ettikleri ve ideal annenin özellikleridir. Kadın olmanın ifade ettikleri kategorisi 5 farklı kod, anne olmanın ifade ettikleri 5 farklı kod ve ideal annenin özellikleri 4 farklı kod ile tanımlanmıştır. Anneliği değerlendirme teması 2 kategori altında incelenmiştir. Bunlar; kendi anneliğini değerlendirme ve kendinden önceki nesilleri değerlendirmedir. Kendi anneliğini değerlendirme kategorisi ise güçlü yönleri ve zayıf yönleri kategorisi olarak ikiye ayrılmaktadır. Güçlü yönleri kategorisi 5 farklı kod ve zayıf yönleri kategorisi 4 farklı kod ile tanımlanmıştır. Kendinden önceki nesilleri değerlendirme kategorisi ise 6 farklı kod ile tanımlanmıştır. Anne olduktan sonraki süreç teması 3 kategori altında incelenmiştir. Bunlar; annelik ile ilgili bilgi edinme, emzirme sürecine yönelik görüşler ve annelik ve ev içi sorumluluktur. Annelik ile ilgili bilgi edinme kategorisi 6 farklı kod, emzirme sürecine yönelik görüşler ise 2 farklı kod ve annelik ve ev içi sorumluluk 4 farklı kod ile tanımlanmıştır. Çocuk bakım desteği teması 6 farklı kod ile tanımlanmıştır. Bunlar; anne, kayınvalide, eş, yakın akraba, komşu, bakıcıdır. Nesiller arası farklılıklar teması 4 farklı kod ile tanımlanmıştır. Bunlar; maddi imkân farklılıkları, yeni nesli beğenmemek, çocuk ile ilişki farklılıkları ve genç nesil annelerin eleştirilmesidir.

Sonuç bölümünde ise araştırmadan elde edilen veriler analiz edilerek nesiller arasındaki farklılıkların biçimi açıklanmaya çalışılmıştır. Nesiller arası farklar, hem toplumsal yaşantıda geleneksel yapıdan kopuşun izlerini hem de genç ve yaşlı anneler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkları yansıtmaktadır. Genç anneler, anneliği her ne kadar daha öncekin nesillerden aktarılan bilgi ve deneyimden etkilenerek inşa etseler de, kendi dönemlerindeki sosyal medya ve uzmanlar gibi diğer kaynaklardan da etkilenmektedirler.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ANNELİK VE KADINLIK KİMLİĞİ

Bu çalışmada söz konusu edilen annelik ve kadınlık kimlikleri toplumsal cinsiyet kabullerine bağlı olarak bireyler tarafından içselleştirilen nitelikleri içermektedir. Bu niteliklerin iç içe geçmişliği ataerkil toplum yapısı ve kabullerin toplumsal ilişkileri nasıl belirlediğine dair bir fikir sunabilmektedir. Bireysel kimlikler sosyalleşme sürecinin etkisiyle oluşmakta ve hayat boyu devam eden sosyal ilişkiler tarafından yeniden üretilmektedir.

Berger, kimlikleri sosyal süreçlerin oluşturduğundan bahsetmektedir. Bir kez somutlaşan kimlik, sosyal ilişkiler tarafından oluşturularak sürdürülmekte, değiştirilmekte ve sosyal yapı tarafından yeniden biçimlendirilmektedir (Berger ve Luckmann, 2008: 250). Berger'in üzerinde durduğu gerçekliğin sosyal süreçleri içinde kimliğin kazanılması kadın kimliğine de uygulanmaktadır. Kadın kimliğini kabullenen ve taşıyan kadın için gerçeklik sembolik evrenin içinde yer almakta ve tamamlayıcısı olarak gerçekliğini arttıran kimlikler ile (özellikle erkek kimliği) birlikte var olmaktadır. Berger ve Luckmann'ın döngüsel bir süreci ifade eden teorisi gündelik hayatın olgusunu ve toplumun gerçekliğinin üretilerek devam ettirilmesini içinde barındırmaktadır. Bu teorinin üç önemli ayağı bulunmaktadır: dışsallaştırma, nesneleşme ve içselleştirme. Dışsallaştırılan gerçeklik kendi gerçekliğimizin meşrulaştırılması ve öteki gerçekliklerin hiçselleştirilmesiyle zamanla kurumsallaşmakta ve nesnelleşmektedir. Nesnelleşen gerçeklik asli ve tali sosyalleşme sürecinde içselleştirilmektedir. İçselleştirilmiş olan ise rol ve eylemlerle dışsallaştırılarak döngü tamamlanmaktadır. Böylece kimlikler bu döngüyle beraber gündelik hayat içerisinde üretilmektedir (Metin, 2011: 83, 91).

İçselleştirme aşamasında kız çocuğu kendisini annesinin psikolojisiyle de özdeşleştirmektedir. Kadınlar duygusallık, şefkat, merhamet ile kendini özdeşleştirmekte, erkekler ise sertlik ve güç ile kendini özdeşleştirmektedir. Anne ve babası tarafından kız çocuğu daha bağımlı yetiştirilirken, erkek çocuğu ise bağımsız yetiştirilmektedir. Bu yüzden kız çocuğuna daha fazla müdahale edilerek davranışları belli roller ile belirlenmektedir. İçselleştirme sürecinden sonra başlayan

dışsallaştırma sürecinde başlangıç noktası annelik olarak kabul edilmektedir. Annelik rolünü üstlenen kadının, annesinden öğrenerek içselleştirdiği davranışları çocuklarına aktarmaktadır. Çocuğunun sosyalleşmesinde önemli bir rolü olan anne, toplumsal cinsiyetin asıl üreticisi olmaktadır (Metin, 2011: 85-86, 89). Chodorow, kız ve erkek çocuğun cinsiyet kimliğinin erken bebeklik döneminde annenin sosyo-ilişkisel deneyimleri sonucunda gerçekleştiğini söylemektedir (Erdoğan, 2008: 77). Kadınlık habitusu, ilk önce aile ve yakın çevre içinde daha sonra toplumsal kurumlar aracığıyla pekiştirilmektedir. Kız çocuğunun oynadığı oyun/oyuncaklar, kendileri için belirlenmiş roller ve görevler kadın kimliğini oluşturarak kadınlık habitusu ortaya çıkmaktadır. Geleneksel anlamda kadınlık kimliği aile içinde pasif bir rolde (aile bireylerinin ihtiyaçları ve bakımı); modern anlamda ise aktif fakat ilk önce eş/anne kimliği sonrasında kadın kimliği gelmektedir. Modern toplumlarda önem kazanan medya kurumu, kadın kimliğini oluşturmakta ve sürdürmektedir. Annelik habitusu, kadın kimliğine bağlı olmakta ve bir sonraki nesillere aktarılmaktadır (Doğan-Kutlu, 2020: 10-11).

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nde (2022) kadın tanımı *"Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen", "analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan", "hizmetçi bayan, bayan"* anlamlarını taşımaktadır. Kadınlık kimliği duygusal, fiziksel, biyolojik, hormonal, kültürel, sosyolojik ve fizyolojik etkenler ile iç içe geçmesinden dolayı annelikten ayrılmamaktadır (Welldon, 2001: 42). Marshall (2005: 31) Sosyoloji Sözlüğü'nde anneliği *"Anne olmanın pratik gerçekliklerini ve toplumsal önemini içeren bir terim."* olarak tanımlamaktadır. Miller ise (2010: 33) anneliği *"Bedene ait bir deneyimi, kültürel olarak tespit edilmiş sorumluluk duygularını ve bir bebeğin ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi içerir."* olarak tanımlamaktadır.

Kızılkaya'ya göre (2018: 24) annelik, hamilelik ile başlayarak biyolojik bir değişim gerçekleştirerek duygusal bir deneyim yaşayan kadının doğumdan sonra ise kültürel olarak belirlenmiş rolleri içeren bir kimlik olarak tanımlamaktadır. Fouque'a göre (1995'ten aktaran Badinter, 2011: 65-66) hamile kalan kadınlar olduğu için bunun bir ahlaki üstünlük olduğunu savunmaktadır: *"Bir kadının gebeliği, gebe olmak, yabancı bir bedenin beden ve dolayısıyla ruh tarafından kabul edildiği tek doğa olayıdır."* Yılmazbilek (2022: 225) yaptığı araştırmada katılımcıların anneliği kutsallaştırma söylemi ile dünyaya bir canlı getirmek kadınlar için önemli ve

hayatları boyunca sürecek bir kimlik olarak görüldüğü için kadınların annelik kimliğini öncelik haline getirmesine sebep olmaktadır.

Annelik kimliği kadının bir tercihi, deneyimin ve duygunun sonucu var olması beklenirken değişen sosyolojik durumlara göre şekil almaktadır (Aydoğan, 2019: 41). Geleneksel toplumlarda genç bir kızın sosyalleşme sürecinde bir erkekle evlenerek baba evinden ayrılmak ve kurduğu ailedeki anne rolü aracılığıyla kazandığı yeni toplumsal rolü devam ettirmektedir. Bu süreci olması gerektiği gibi tamamlayan kadın, başarılı olarak kabul edilmektedir. Tüm modern özneler kendi mahremiyet sınırını belirleyerek kamusal alana taşınmakta ve diğer öznelerle girdiği etkileşim aracılığıyla kendisini yeniden inşa edebilme imkânına modernlik koşullarında sahip olmaktadır (Giddens, 1991'den aktaran Özkan, 2014: 1244). Modernlik hızla değişen toplumsal yapıyı inşa eden öznelerin eylemlerinin de dönüşmesini sağlamaktadır. Toplumsal yapıdaki değişimin hızına bağlı olarak zaman ve mekânın imkânlarına göre kadının kimliği ve rolleri dönüşmektedir (Özkan, 2014: 1243). O'Reilly de (2004'ten aktaran Alparslan, 2020: 18) anneliği biyolojik işlevdense ekonomik ve toplumsal faktörlerin sürekli değişmesiyle kendisini yeniden tasarlayan ve sosyal olarak inşa eden zaman ve bağlama göre dönüşüm geçiren kültürel bir pratik olarak ifade etmektedir. Geleneksel ve modern toplumlarda dönemin imkânlarına göre değişimler yavaş veya hızlı gerçekleştiği için bireyler rol ve sorumluluklarını sosyalleştikleri topluma göre şekillendirmektedir. Geleneksel toplumlarda kamusal ve özel alandaki değişimler yavaş gerçekleşirken, modern toplumlarda değişimler son derece hızlı gerçekleşmektedir. Modern hayat, geleneksel hayatın tüm istikrarlı ifadelerini ortadan kaldırdığı görülmektedir (Özkan, 2014: 1241). Geleneksel toplumlarda kadın kimliği değişime açık olmayan, daha yavaş değişen, kutsal olarak kabul edilmiş gerçeği sahiplenen ve bir sonraki kuşağa aktarma kararlılığına sahip olan birey olarak kabul edilmektedir (Metin, 2011: 84).

Kadının işgücüne katılımı ikinci dünya savaşı sonrasında gerçekleştiği için özellikle 1970'lerden sonra kadın kimliği ve annelik ile ilgili toplumsal beklentiler değişim göstermektedir. 1970'li yıllara kadar çocuk büyütmek ve bakmak kadınları özel alana hapsetmesi ve çocuk bakımının sadece annenin sorumluluğu olarak görülmesinden dolayı kadının hayatını başkaları için yaşadığı üzerinde durulmaktadır. 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında ise annelik biyolojik sürecin ötesinde toplumsal baskılardan kaçma aracı olarak görülmekte ve kadının yaşamında tatmin edici bir deneyim olarak kabul edilmektedir. 1980'lerin ortalarında

kutsallaştırılan annelik, içinde heyecan ve zenginlik barındırarak önemli bir hale gelerek çocukları için fedakâr ve engellerle baş edebilen idealleştirilmiş geleneksel annelik imajı yerini mutlu ve halinden memnun annelik kimliği almaktadır (Bahar, 2019 24-26). Avcı'ya göre (2019: 5) anne olmak biyolojik olarak kadının doğum yaptıktan sonra bir bebek sahibi olmasını ifade etmekte iken annelik ise toplumsal olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyet rollerle desteklenmekte olan kadına, kültürel özelliklere ve topluma göre değişiklik gösteren kadının tüm bakım sorumluluğunu üstlenmesi olarak tanımlamaktadır. Beauvoir'in anneliği ikinci planda görmesine karşı yeni feminist kuşakta annelik, insani ve dürüst bir dünyanın temelini oluşturacak önemli bir kadınlık deneyimi olarak kabul edilmektedir (Badinter, 2011: 61).

Giddens'ın modernlik ile dönüşen insani düşünümsel fiillerin yapısı hakkında yaptığı çözümlemeler, modern sosyal hayatta kadının rollerinin değişimini anlamak için kullanılmaktadır. Modern dönemde toplumsal hayatla ilgili fikirler, kamusal hayata dâhil olarak hem kendisini hem de yaşamı dönüştürmesi "düşünemsellik" kavramıyla ifade edilmektedir. Özne, davranışlarını toplumun işleyişi hakkında diğer öznelerin davranışlarıyla uyumlu kılmakta böylelikle kendisiyle birlikte toplumu oluşturan diğer öznelerin davranışlarını da değiştirmektedir. Failler etkinliklerinin ortaya çıkardığı sonuçlardan bağımsız amaçlara sahip olması insanların bilgi evrenlerinin sınırlı olmasına rağmen eylemlerin etki alanının geniş olmasından kaynaklanmaktadır. Faillerin birbirlerine göre sürekli olarak konumlarını, eylemlerini ve düşüncelerini değiştirdikleri bir toplumsal yaşamı kabul eden modernlik, geleneksel toplumlarda olan denetim mekanizmalarının dolaylı bir şekilde işletildiği bir yaşamı kabul etmektedir ki bilginin işlemesi önemli bir role sahip hale gelmektedir (Özkan, 2014: 1241-1242).

Geleneksel toplumlarda mevcut olan eşitsizlikler, toplumsal ilişkilerin gerçekleşmesinde rollerin en baştan verili olmasından kaynaklanarak kadınların toplumsal yaşam sürecinde bir fail olarak yer edinememesine sebep olmaktadır (Özkan, 2014: 1245). Giddens'ın (2010: 166) belirttiği gibi:

> *"Cinselliğin üremeden ve üremenin toplumsallaşmasından ayrılması, tüm ahlaki zenginlikleriyle ve cinsiyet iktidarındaki dengesizlikleriyle geleneksel davranış tarzları yerine modernliğin göndergeleri kendi içinde olan düzenlemelerin geçmesiyle gelişiyor. Eskiden "doğal" olan giderek toplumsallaştırılıyor ve kısmen bunun dolaysız sonucu olarak kişisel etkinlik ve etkileşim alanları temelden değişmeye başlıyor."*

Bu değişimle beraber kadınlar, toplumun yapılaşmasında daha da etkili olmakta ve sadece cinsel kimlikleri ile değil, kişisel gelişim sürecinde edindikleri rollerle de toplumda yer alabilmektedir (Özkan, 2014: 1246). Çocuk sahibi olmayı istemeyen kadınlar için kendini gerçekleştirmenin yolu ise annelik değildir. Onlar geleneksel anneliği reddederek annelikten keyif alan kadınlara göre daha kadınsı olduklarını söylemektedir. Çünkü yapılan fedakârlıklar sonucunda anneliğin kadının kendi kimliğini kaybettirdiğini düşünmektedirler (Badinter, 2011: 157). Biyolojik saat, kadınların yetişkinliğinde annelik kararını vermesinde özellikle zamanlarının azaldığını öğrendiklerinde önemli hale gelmektedir. Çalışan kadınlar ise kariyerlerini daha ileriye taşımak için çocuk doğurmamaya karar vermektedir. Kadınların uzun zaman çocuk doğurmama kararı alması yaşları ilerledikçe kaygı duymaya başlamasına sebep olmaktadır. Kız çocuğunun doğurganlığının habercisi olan ilk adet döneminden sonra kadın her dört haftada bir adet görerek doğurganlığını hatırlamaktadır. Her ne kadar yıllar sürecek olsa da menopoz ile birlikte adet dönemi sona ermektedir. Böylece anne olma konusundaki kararsızlık yıllar geçtikçe artmaktadır. Kadınlar, adet dönemlerinin arkasından bir tür "mini yas" yaşadığı için hamilelik yaşantısından yoksun kaldığını hissetmektedir. Rahim, kadınları erkeklerden ayırarak annelik gücünü meydana çıkartmaktadır. Bu durum paranın, hukukun ya da toplumsal konumun gücü kadar etkili olsa da annelik bunlardan daha önemli bir yer almaktadır. Annelik gücünün kendini göstermesi kuşaklar arasında uzun sürebilmekte fakat tersine çevrilmesi mümkün görülmemektedir. İyi amaçlarla kullanılan bir güç olan annelik, herhangi bir aksilik olduğunda sevgi, doyum ve güvenlik yaratan içgüdülerin tersini üretmektedir (Welldon, 2001: 55, 57, 69). Kısacası kadınlık kimliği, annelik kimliği ile tamamlandığı düşünülmektedir. Anneliğin kutsallaştırılmasından dolayı kadınlar anneliği önemsemektedir. Toplum tarafından annelik kimliğinde olması gereken rol ve sorumlulukları ve hatta duyguları kadının yerine getirmesi beklenmektedir.

1.1.1. Ataerkillik ve Sınıfsal Konumun Etkisinde Annelik

Toplumsal dünya, bedeni cinsiyetlendirilmiş bir gerçeklik ve cinsiyetlendirici görüş ve bölünme esaslarının taşıyıcısı olarak inşa edilmektedir. Bu program başta bedenin kendisi olmak üzere dünyadaki her şeye uygulanmaktadır. Örneğin erkeklerin kadınların üzerindeki keyfi tahakküm ilişkisine uygun bir şekilde biyolojik

cinsler arasındaki farklılıkları inşa eden program, tahakküm ilişkisinin kendisi gibi işbölümü aracılığıyla toplumsal düzenin gerçekliği ile bütünleşmektedir (Bourdieu, 2019: 22-23). Giddens'a göre (2012: 506) kültürel olarak üretilen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerin sebebi kadınların ve erkeklerin farklı rollere göre toplum tarafından sosyalleştirilmesidir. Toplumda bulunan cinsiyetçi rol kalıpları aracılığıyla kadınların anneliği öğrenerek uygun davranışlarda bulunmaları beklenmektedir (Karaymirza, 2019: 1). Kadınlardan beklenilen rol ve sorumluluklar erkeklerden beklenilen rol ve sorumluluklardan farklılık göstermektedir. Yetişkin bir kadın, annelik ve bakım rollerinin sorumluluklarını yerine getirerek başarılı bir şekilde sürdürmesi şefkatli, anaç, becerikli ve tutumlu gibi özellikleri taşıması ile mümkün görülmektedir (Risman, 2018).

Bireylerin sosyalleşme sürecinde edindikleri bilgiye kültürel sermaye denmektedir. Bourdieu sermeyeleri simgesel, ekonomik, sosyal olarak kategorilere ayırmaktadır. Bourdieu (2015'ten aktaran Doğan-Kutlu, 2020: 10) sermayeleri tahakküm eden ve tahakküm edilen sınıflara göre dağıtmaktadır. Bireylerin ait oldukları sınıflar, toplumsal hayatta bulunan şartların içselleştirilmesi olan habitusu üretmektedir. Bireyler yaşadıkları kültürden etkilenerek davranışlarını oluşturmaktadır. Bireylerin habitusları algı, tutum ve eylem şemalarını içerirken sınıf habitusları ise kişilerin bulundukları toplumsal konumunun zorladığı şemaları içermektedir. Tahakküm eden sınıfta bulunan kültürel sermaye sahibinin görevi toplumsal yeniden üretimi sağlamaktır. Dünyadaki tüm pratikleri eril ve dişil karşıtlığı ile açıklayan ve toplumsal tahakküm ile oluşturulmuş cinsler arasındaki bölünmeler iki farklı habitus sınıfı oluşturmaktadır. Erkekler dışarıda resmi, kamusal, sağ, kuru, yüksek ve süreğen olmayan taraftayken; kadınlar içeride nemli, alçak, eğik ve süreğen tarafta yer almaktadır. Kadınlara evdeki işlerin sorumluluğu verilmekte bunlar: Özel ve saklı, görünmez ve utanç verici olanlar (çocuk veya hayvan bakımı), bunun yanında su, ot, bahçe işleri, süt ve odun gibi. Kadınlara yüklenen ahlaki sorumluluklar olduğu kadar doğalarının bir parçası olarak nitelendirilen içgüdü kadınlara tahakküm ilişkisi tarafından dayatıldığının iki cinste farkına varmamaktadır (Bourdieu, 2019: 45-46).

18. yüzyıldan itibaren bireylerin hayatları ve bedenleri bir nesne haline dönüştüğü için iktidarlar tarafından nüfusun artmasına ve doğum ile ölüm oranı arasındaki ilişkiye müdahale edilmektedir. 19. yüzyılın sonlarında ise iktidar tarafından tek amaç toplumu üretim makinesi haline getirmek olmaktadır (Foucault,

2016: 152-153). Bu baskıdan en çok etkilenenler ise kadınlar olmaktadır. Kadınların çocuk sahibi olmak istemelerine kendileri karar veremedikleri gibi kaç çocuk sahibi olacaklarında ve doğum kontrol yöntemlerinde de söz sahibi olamamaktadırlar.

Annelik kimliği kadınlara zorunlu olarak yüklense de birey olarak farklı kadınların kadınlık ve annelik deneyimleri kendi sınıfsal konumları ve ataerkil toplum yapısındaki konumlarından etkilenerek şekillenmektedir. Kadınlar arasındaki hiyerarşi kadının ait olduğu sınıf, statü, kuşak ve eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır. Alt sınıfta bulunan kadınların evlerinde oturarak çocuklarını büyütme imkânları bulunmamaktadır Yoksul ailelerin ve çalışmak zorunda kalan özellikle siyahi kadınların kendilerinden beklenen cinsiyete dayalı annelik rollerini yerine getirmelerinin ve çocuk bakıma odaklanmalarının yaşam koşuları yüzünden mümkün olmamaktadır (Risman, 2018).

Sanayileşmeyle birlikte kamusal ve özel alan ayrımı sonucunda işbölümü belirginleşmiş olduğunu söyleyen Chodorow (1978'den aktaran Erdoğan, 2008: 77) kamusal alanda birincil konumda bulunan erkeklerin ikincil ebeveynlik rolünü üstlenmekte olduklarını ifade etmektedir. Kamusal ve özel alan karşılıklı olarak birbirini etkileyerek anneliği yeniden üretmektedir. Anne ve çocuğun alanı haline gelen ev, bebek-çocuk bakımı akrabalardan izole edilmekte, sosyal ilişkisi azalmakta ve ebeveynlik konusunda destek alamayan biyolojik annelerin alanı olmaktadır (Karaymirza, 2019: 19). Daha önce annelik deneyimi olan kadınların çocuk bakım desteğinde bulunması beklenirken erkekler çocuk bakımında geri planda bırakılmaktadır. Chodorow ise (1978'den aktaran Erdoğan, 2008: 77) kadının biyolojik işlevi olarak doğumun yanında bakım, yetiştirme, sorumluluk üstlenme ve besleme gibi sosyo-kültürel işlevleri erkeklerin sorumluluğu altında olduğu için onların da çocuk bakım desteğinde bulunabileceklerini belirtmektedir. Gittins'a göre (1985'ten aktaran Aydoğan, 2019: 44) toplumsal yapıyla inşa edilen anneliğin ataerkil sistemle birlikte sadece kadınlardan başkasına gönüllü hizmet etmesi beklenmektedir. Babalık kimliğinin sadece çocuğun dünyaya getirilmesindeki rolü ve çocuğuna karşı ekonomik ve sosyal açıdan sorumluluklarını yerine getirmesi beklenmektedir. Kadının medeni durumu, yaşı, anne olup olması önemli olmadan kadın olan yakın çevresi ve akrabalarının çocuk bakımında annelik etmesi beklenmektedir.

1.1.2. İdeal Annelik

Ebeveynlik, özellikle de anneliğin nasıl olması gerektiği toplumsal kabuller tarafından belirlenerek açıklanmaktadır. Anneliğin kutsallaştırılması önemli bir yere sahip olduğundan annelik ve anne-çocuk ilişkisi yirminci yüzyıldan itibaren eleştirel bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır (Bahar, 2019: 22). Haralambos'a (1984'ten aktaran Uğurlu, 2013: 6) göre her dönemde kadının en önemli sorumluluğunun doğum yapmak ve bağ kurduğu bebeğine bakmak olduğunu ifade etmektedir. Aile içindeki rolü bakımından kadından sıcak, güvenli ve duygusal destek verici olması beklenmektedir. Sadece kadına atfedilen annelik olgusu sosyal, kültürel ve ekonomik süreçlerden etkilenerek oluşmaktadır (Bozkurt, 2019: 1).

Kane (2018) ebeveynliğin farklı biçimlerinin kültürel olarak tanımlanmış pratikler kümesi olarak toplumsal cinsiyet kabulleriyle oluştuğunu ve ebeveynler, çocuklar ve toplumlar üzerinde toplumsal cinsiyeti yeniden ürettiğini ifade etmektedir. Kane'in (2018: 395), Hays'ten (1996: 4) alıntılayarak ifade ettiği gibi "yoğun annelik ideolojisine" göre; doğru çocuk yetiştirme çok miktarda para harcamanın yanı sıra bireysel annenin profesyonel düzeyde annelik becerisi geliştirmesi ve fiziksel, ahlaki, zihinsel ve duygusal enerjisini anneliğe yönlendirmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla bu model, aile hanesi seviyesinde "iyi" ebeveynliğin tanımlanmasının ne kadar toplumsal cinsiyet kabullerine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Böylesi yüksek düzeyde bir ebeveynlik sorumluluğu ücretli iş gücüne tüm kapasitesiyle katılması kısıtlanan ve hane kaynaklarını kullanan anneye bırakılmaktadır. Yazar, bu modelin hegomanyasının diğer annelik modeli ihtimallerini azalttığını ifade etmektedir. Böylelikle, sınıfsal açıdan çalışmak zorunda olmayan anneler yalnızca "iyi anne" olabilmektedir. Bu modelin standartlaşması ise çocuklarına bunu sağlayamayan ailelerin kendilerini bu standarta göre yetersiz görmelerine sebep olmaktadır (Elliott vd., 2015: 367).

Kadın hamile kalmasıyla birlikte bebeğin anne karnındaki gelişiminin takip edilmesi, hamilelik sürecinde yapılması ve yapılmaması gerekenlerin belirlenmesi, doğumun ne zaman ve nasıl gerçekleşeceğine karar verilmesi ve doğumdan sonra bebeğini annesi tarafından beslenmesi, bakım yapılması, korunması, büyütülmesi gibi sorumlulukları yerine getirirse iyi anne olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2019: 20). Hays (1996'dan aktaran Timurturkan, 2019b: 6) yoğun annelik ideolojisi ile annenin çocuğu merkeze almasını, çocuğunun ihtiyaçlarını öncelik haline

getirmesini, çocuk bakımı ve gelişiminden birincil sorumlu olduğunu söylemektedir. İdeal/iyi/yoğun annelik ideolojilerinden dolayı toplum kadınların sınırlarını buna göre çizmektedir. Çocuğun merkezde olduğu bu ideolojilerde çalışan veya çalışmayan bütün kadınlar çocuklarının her ihtiyacını karşılamalı, kişisel gelişimine katkıda bulunmalı, isteklerini önceliklendirmeli, sevgi göstermeli, mutlu etmeli ve fedakâr olması gerektiği kabul edilmektedir (Timurturkan, 2019b: 3). Doğum yapmadan önce sadece kendi hayatından sorumlu olan ve kendisi için çabalayan kadın, bebeği olduktan sonra onun iyi bir hayatı olması için çabalamaktadır (Badinter, 2011: 21). İnekci'nin (2018: 58) araştırmasına göre kadınların anneliği çocuklarına fedakârlık yapmayı kutsallaştıran toplumun iyi/ideal anne dayatmasının bir sonucu olduğu anlaşılmaktadır.

Kadınlar üç konuda çatışmanın içinde kalmaktadır. Bunlardan ilki toplumsal olarak geleneksel ailelerin çalışan anneleri suçlaması, şirketlerin ise kadınların çok fazla çocuk sahibi olmasına tepkili olmasından kaynaklanmaktadır. Kadın anne olduğunda toplumsal açıdan değer kaybetmesine rağmen kendini annelik ile gerçekleştirdiği kabul edilmektedir. İdeal kadın çalışma hayatında başarılı olarak nitelendirilen toplumda, çalışmayarak çocuk bakımını önceliklendiren kadınlara sıradan bakılmaktadır. İkinci çatışma ise çiftle ilgili olarak çocuk bakımının sonucunda yorgunluk, uykusuzluk ve mahremiyetin kalmaması gibi zorluklardan dolayı fedakâr olan ebeveynler bazen ayrılma noktasına gelmektedir. En acı çelişki ise kişisel arzuları ve çocuk sevgisinin arasında kaldıklarını hisseden anneler olarak kabul edilmektedir. Annelik kimliğinin abartılması sonucunda bu çatışma daha da artmaktadır (Badinter, 2011: 120).

1.1.3. "Anne"den Beklentiler: Anneliği Değerlendirme

Toplum tarafından onaylanan sosyo-kültürel değerler kültürel olarak aktarılmaktadır. Gelenek, kültürün bir parçası olduğu gibi en az kültür kadar etkili olmaktadır. Gelenekselleşmiş olgulara daha yüksek statü verilmekte ve güven duyulmaktadır. Geleneksel olgular, gündeme uyum sağlamakta, denenmekte ve sosyo-kültürel değerler ile iç içe geçmektedir (Burç, 2016: 14). Geleneksel toplumlarda kadınların anne olma zorunluluğu hem toplumsal yaşamı beslemekte hem de toplumsal yaşamdan beslenmektedir. İçinde bulunduğu sosyo-kültürel özelliklerden anlam kazanan annelik bir sonraki kuşağa aktarılmaktadır (Aktaş,

2019: 254). Geleneksel toplumlarda anne olan kadınların daha fedakâr, kendinden vazgeçen ve şefkatli olduğu görülmekte olduğundan kadın kimliklerini ikinci plana atarak annelik kimliğini yücelttikleri düşünülmektedir (Yavuz, 2019: 20). Geleneksel bakış açısına göre çocuk anneyi bağımsız kılmakta, tek bir amaca yöneltmekte, yetkin bir birey olarak kılmakta, kadının cinsel ve toplumsal açıdan kendini gerçekleştirmesini sağlamaktadır (Burç, 2016: 17). Sanayi devriminden sonra eğitim, öğretim ve üretim ailenin görev ve sorumluluğundan çıkmakta kamusal alana geçerek dönüşüme uğramaktadır. Geleneksel aile tipi azalmakta ve çekirdek aile ön plana çıkmaktadır. Böylelikle geleneksel toplumlarda erkeğin sorumluluğu dışarda çalışmak, kadının sorumluluğu ise ev işleri ve çocuk iken modernleşmeyle birlikte kadınların anneliğinin ve ev işlerinin yanında iş hayatı önemli hale gelmektedir (Bozkurt, 2019: 8). Modern toplumlarda anne olan kadınların çocuklarına yettikleri gerek tıbbi gerekse pedagojik anlamda donanım sahibi oldukları, çalışma ve sosyal hayatını aynı anda sürdürdükleri görülmektedir. Kadın kimliğinin yanında annelik kimliğini de geliştirdikleri düşünülmektedir (Yavuz, 2019: 20).

1970'li yıllarda kadınlar "Önce ben!" görüşüyle anneliğin kutsallığını ortadan kaldırarak kadınlık arzularını yeniden canlandırmış ve suçluluk duygusuyla sessizleşen tüm kadınları rahatlatmıştır. Fakat 2000'li yıllarda ise natüral-materyalist görüş kadının özgürce aldığı bir karar sonucunda bebek sahibi olmaya karar verdiğini ifade etmektedir. Kadınlar tarafından "Önce ben!" düşüncesi benimsenirken zamanla kızlarının da içinde bulunarak benimsediği "Önce çocuk." düşüncesi ortaya çıkmıştır (Badinter, 2011: 111-112). Toplumun takdir ettiği anne tipi çocuğu için doğru kararlar veren, psikolojisini düşünen ve çocuk bakımının bilimsel sınırlarını bilen kadınlardan oluşmaktadır (Thurer, 1994'ten aktaran Timurturkan, 2019a: 68) Koşullar ne olursa olsun bir kadının iyi bir anne olması için başarılı bir performans sergilemesi ve çocuğunun isteklerine cevap vermesi gerekmektedir (Timurturkan, 2019a: 68).

Kadının bebeğine verdiği sınırsız ve aşırı sevgi sonucunda kadın anneliğe bağımlı hale gelirken anne de bebeğine bağımlı hale gelmektedir (Burç, 2015: 6). İki karşıt duygunun aynı anda hissedilmesi veya bir duruma karşıt bir davranış sergileme anlamına gelen çiftdeğerlilik, kadın için anne olacağını öğrenmekle başlamaktadır. Kadın hamile olduğunu öğrendikten sonra sevgi ve mutluluk hayalleri kurmakta fakat tükenme, kızgınlık, yalnızlık ve suçluluk duygusuyla karışık yabancılaşma duygularını henüz fark edememektedir. Bebeğini kucağına aldıktan sonra anne

olmak için yaratılmadığını fark ettiğinde bu durumu dile getirmesi sorumsuz davranarak suçlanmasına sebep olmaktadır (Bahar, 2019: 84).

Kadının "kaderi, alın yazısı" olarak kabul edilen annelik, yerine getirilmesi gereken görev ve kadınlık kimliğinin bir parçası olarak görülmektedir. Sonsuza kadar mutlu olma durumunu çocuk sahibi olmak ile bağdaştırdıkları için anne çocuğunu sevgiyle büyütmesi ve kendisini çocuğuna adaması gerekmektedir (Lewis, 2002'den aktaran Beydili-Gürbüz, 2017: 35). Kadından sürekli beklentisi olan toplumun iyi annenin sınırlarını belirlemeye çalışması da annelerde suçluluk, endişe, stres, yetersizlik duyguları ve zihinsel sağlık sorunları ortaya çıkarmaktadır (Uzogara, 2015: 67). Dudu-Karaman ve Doğan'ın (2018: 1493) yaptığı çalışmada anneler, hem ailesi hem de hiç tanımadığı kişiler tarafından anneliklerinin sorgulandığını ve müdahalede bulunulduğunu ifade etmektedir.

1.1.4. Anne Olmak/Anne Doğmak Tartışması

Kadının doğası gereği temel görevi, en doğal ve en güzel mesleği olarak tanımlanan annelik rolü kadınlık ile bağdaştırılmaktadır (Kılıç, 2020: 6). Yoğun annelik ideoloji kadınların kendi kimliklerinden vazgeçip annelik kimliğini ön plana almasını istemektedir. Bu yüzden kadınlar anne oldukları zaman hayatlarının anlamını bulduklarını düşünmektedir. Bu durum kadınların annelik içgüdüsüne sahip olmasını tartışmalı hale getirmektedir (Yılmazbilek, 2022: 226). 1970'lerde her "normal" kadın çocuk doğurmayı evliliğin doğası gereği içgüdü, dini görev ve neslin devamı için sorumluluk olarak gördükleri için istediğini kabul etmektedir. Doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaşması sonucunda kadınlar çocuk doğurma konusunda seçme şansı olduğundan beri içgüdüden ve evrensel bir arzudan söz edilmemektedir (Badinter, 2011: 17-18).

Kadınların anne olma kararını çocuk arzusundan çok kadınların yaşlarının ilerlemesi ve anne olma olasılıklarının azalmasından korktukları için aldıkları düşünülmektedir (Bahar, 2019: 85). Kadınlar, anne olmaya karar verme sürecini cevapsız bırakmakta ya da biyolojik saat ve hormonlar üzerinden açıklayarak kolaya kaçtıkları görülmektedir (Karaymirza, 2019: 17). Smart'a göre (1996'dan aktaran Kılıç, 2020: 3) annelik kurumunun, kadınların anne olmasını sağlayan biyolojik özelliklerin annelik içgüdüsü ile ortaya çıktığını belirtmektedir. Kadının hamile kalması ve bebeğini kucağına alması ile birlikte insan nesli devam etmektedir.

Annelik, biyolojik olarak doğum yapan kadının kendi bedeninde ortalama dokuz ay taşıdığı ve büyüttüğü bebeği dünyaya getirmesi anlamına geldiği için toplumsal olarak önem kazanmasının sebebi bu biyolojik zorunluluk olarak görülmektedir (Kılıç, 2020: 3). Antier (2001'den aktaran Badinter, 2011: 57) her gün karşılaştığı annelik içgüdüsünün olduğunu kabul ederek *"Kadın çocukluğunun erken döneminden itibaren anneliği kendine düşen bir pay olarak algılar. Böylelikle hayatının ilk yıllarından itibaren anneliğe hazırlanır."* ifadelerini kullanmaktadır.

Erkekler bebek bakımını öğrenmeye çalışsa da kadınların çocuk bakımıyla ilgili bilgilerinin doğuştan olduğu düşünüldüğü için çocuğuna anne gibi bakamayacağını ifade edilmektedir (Bahar, 2019: 1). 1970'lerde etolojiye (hayvan türlerinin davranış bilimi) başvurularak kadınların, annelik hormonlarına (oksitoksin ve prolaktin) sahip memeliler olduğu ifade edilmektedir. Kültürel anormallikler dışında kadınların, bebekleriyle kendiliğinden ve dolaysız bağ kurmaları beklenmektedir (Badinter, 2011: 53). Geleneksel tutuma göre annelik bir görevdir ve kadında annelik içgüdüsü olduğu için anneliği doğal olarak bildikleri kabul edilmektedir. Annelik içgüdüsü hamilelik sürecinde bebek ile anne arasında bir bağ geliştirmekte, hamileliğin zorluklarına katlanmakta, doğumu gerçekleştirerek doğumdan sonra bebeğiyle ilgilenmesine neden olmaktadır. Annelik kutsal olduğu için iyi bir annenin fedakâr ve şefkatli olması gerektiği söylenmektedir (Yurtsever-Kılıçgün ve Kılıçkaya, 2016: 2868).

Kadın hamile kalmasından itibaren annelik ile ilgili yaşadığı duygu, düşünce ve davranışların meydana çıkması sebebiyle kadın için annelik önemli bir rol olarak kabul edilmektedir (Bahar, 201: 33). Anneliğin içten gelen bir dürtü olmasıyla ilgili söylem ile birlikte toplumda önemli bir yere sahip olan çocuk yetiştirmek kadının sorumluluğu olmakta ve kutsal annelik mitleri ortaya çıkmaktadır (Tardy, 2000'den aktaran Alparslan, 2020: 18). Wollstonecraft'a göre (2012'ten aktaran Burç, 2016: 39) kadının doğası gereği çocuk bakımı görevini yerine getirmesi beklenmektedir. İyi bir anne olmak kadının zeki ve özgür olmasına, annelik sevgisinin yanında çocuğuna ilgi ve sevgi göstermesine bağlı görülmektedir. "Annelik Sevgisi" kitabında annelik duygusunu anlatan Badinter, annelik sevgisinin bir içgüdü olmadığını toplumun yarattığını savunmaktadır (Bahar, 2019: 3). Badinter'in (2011: 52) konuştuğu çocuk psikanalisti Bruno Bettelhaim: *"Hayatım boyunca, anneleri onlardan nefret ettiği için hayatları mahvolmuş çocuklarla çalıştım. [...] ve çocuklarını reddeden bir sürü anne olduğunun kanıtıdır."* yanıtını almıştır. Badinter bu durumun annelik içgüdüsü

olmamasından kaynaklandığını ve yerine toplum tarafından yaşayarak öğrenilen "annelik duygusu" olması gerektiğini ifade etmiştir.

Kişisel özelliklerin farklılaşmasını sağlayan pre-oedipal süreçte cinsel özne ve özdeşleşme nesnesi olarak çocuk ve anne arasında ilişkisel bir deneyim yaşanmaktadır. Pre-oedipal sürecinde kız çocuğu annesiyle arasında uzun süreli bir ilişki deneyimi yaşadığı için bağımlılığı artmaktadır. Birincil ebeveyn olarak annesiyle özdeşleşme süreci yaşayan kız çocuğunda bu süreci sürdürme zorunluluğu sebebiyle kendini başka ilişkiler tarafından tanımlamaktadır. Kadınları anne olma isteğine iten asıl sebep bu olarak görülmektedir (Erdoğan, 2008: 78). Chodorow'a göre (1978'den aktaran Erdoğan, 2008: 77) erkekler baba olmayı ne kadar isterse istesin kadınlar anneliğe hazır olmadığı müddetçe annelik gerçekleşmemektedir. Feminist yaklaşıma göre annelik içgüdüsel olmaması nedeniyle her kadının anne olmak zorunda olmadığı kabul edilmektedir (Kızılkaya, 2018: 25).

Kadının anneliği hamile kalmasıyla başlayarak ölene kadar devam etmektedir. Anneliğin içgüdüsel olma anlayışı bakıcılardan farklı olarak duygusal bir bağ kurması ile açıklanmaktadır (Kızılkaya, 2018: 24). Bahar (2019: 91) kadınlarda annelik içgüdüsü olmadığını söylemektedir. Çünkü anne-bebek arasındaki bağ otomatik olarak gerçekleşmiş olsaydı doğumdan sonra anne bebeği ile bağ kurabilmek için belli bir süre geçirmek zorunda kalmayacağını savunmaktadır. John Kennell ve Marshall Klaus adlı iki pediatr annenin doğumdan hemen sonra bebeği ile kurulan fiziksel temasının bağ oluşturabilmesi açısından biyolojik zorunluluk olduğundan bahsetmektedir. Genç lohusa annelerin deneyimlerine göre doğumdan sonra ilk 16 saat bebek ile anne arasında bağ kurmak için önemli olduğunu ve hormonal olarak kadının çocuğunu kabul etme ya da reddetme kararını etkilediğini ifade edilmektedir. Lamb ise bu iki pediatrın düşüncesine karşı çıkarak metodolojik olarak hata yaptığını ve tensel temasın annelik kimliği üzerinde hiçbir etkisi olmadığını söylemektedir. John Bowlby'nin bebek ile annenin bağlanma teorisini çürüterek keçi veya ineğin tersine annelik davranışının otomatik olmadığını ve hormonların iyi anne olma konusunda yetersiz olduğundan bahsetmektedir (Badinter, 2011: 53, 55-56).

İnekci'nin (2018: 56, 58) yaptığı araştırmada kırsal kesimde yaşayan katılımcıların çok kardeş ile büyümesinden dolayı kendi annelerinden daha çok ablalarından etkilendiklerini ve kendileri de büyüdükçe küçük kardeşlerine bakarak annelik rollerini kazandıklarını ifade etmektedir. Katılımcılar anneliği içgüdüsel

olarak bildiğini ifade etmekte aynı zamanda annelerinden ve çevrelerinden görmedikleri destek ile bağdaştırmaktadır. Katılımcılara göre kadınların çocuklarına fedakârlık yapması yaşadıkları toplum açısından ideal/iyi anne olarak nitelendirilmektedir. Böylece kadınlar kişisel ve kültürel yaşamdan etkilenerek annelik kimliğini oluşturmaktadır. İnsanlığa özgü bir annelik davranışı tanımlanamadığı için içgüdü ve kadının doğası kavramları etkisini kaybetmektedir (Badinter, 2011: 61).

1.2. NESİLLER ARASI FARKLILIKLAR

Sosyalleşen bireyin sosyalleşmesinin bir parçasını oluşturan nesiller arası aktarım bir önceki nesilde bulunan tutum ve davranışların temelinden psikolojik olarak etkilenmektedir (Van Ijzendoorn, 1992'den aktaran Güler, 2007: 44). Kadınların sevgiyi deneyimleme ve sunuş tarzlarında kendi annelerinin önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Anne, kendi çocuğuyla ilişkisini sürdürdüğü ve anneliğini biçimlendirdiği süreçte kendi annesi ile olan deneyimlerini tekrardan yapılandırarak kullanmaktadır (Erdoğan, 2008: 80). Bir kadın anne olduktan sonra kendi annesi ile olan ilişkisi değişmektedir. Doğum yapan kadının kendi çocukluğu, kimliği, eşi ve annesi ile olan ilişkisinin değişmesiyle birlikte anneliğe geçişi gerçekleşmekte ve kadın kimliğinin yanında anne, eş ve evlat kimlikleri oluşmaktadır (Stern, 2006'dan aktaran Alparslan, 2020: 28).

Evlenip çocuk sahibi olmuş kadının annesiyle olan ilişkisi hem önemli bir destek kaynağı (bebek bakımı, alışveriş vb.) hem de kimliğinin oluşması açısından önem taşımaktadır (Mitchell ve Green, 2006'dan aktaran Alparslan, 2020: 28). Özellikle ilk bebeğini dünyaya getiren annenin çocuk bakımı hakkında çocuk sahibi olan diğer ebeveynlerin düşüncesi veya önerisiyle karşılaşmaktadır. "Karışmak gibi olmasın ama…", "Çocuğumda aynı şeyleri bende yaşamıştım, şöyle yapılmalı…", "Yine kendiniz bilirsiniz fakat…" gibi cümlelerle kendi yaşadıkları deneyimlerden ve kendi doğrularını bahsetmektedir. Çocuk bakımı ve eğitimi, başkası tarafından müdahale edildiğinde rahatsız olunabilecek kadar özel alan fakat deneyimi olmayan insanlara bırakılmayacak kadar toplumsal bir alan olmaktadır (Gürçayır-Teke, 2014: 35-36).

Özen'in (2015) yaptığı araştırmada genç kuşak annelerde geleneksel değerlerin önemi azalırken, bireysel değerlerin öneminin arttığı sonucuna

ulaşılmaktadır. Üç kuşak annelerin en çok önemsediği değerler ise saygı, dürüstlük, inanç, çalışkan, ahlak, aileye bağlılık, insan sevgisi, başarılı, statü sahibi, yardımseverliktir ve bu değerler kuşaktan kuşağa aktarıldığı anlaşılmaktadır. Aktaş ve Özden'in (2020) nesiller arası annelik deneyimini araştırdığı çalışmasında her iki nesil katılımcılar anneliği toplumsal değer ve normlar çerçevesinde yücelttiğini söyleyerek anneliğin fedakârlık olması, toplumsal bir statü olması, kuşaktan kuşağa aktarılması ve hayattaki en büyük sınav olması ile tanımlamışlardır. Anneliğin nesiller arası aktarılmayan yönlerinin olmasından dolayı iki nesil katılımcılardan yaşlı nesil anneler çocuklarıyla arkadaşça ilişki kurmakta fakat genç nesil anneler çocuklarına karşı kuralcı olmaktadır. Aynı zamanda yaşlı nesil anneler çocuklarının mutlu bir evlilik ve çocuk yapmalarını beklerken, genç nesil anneler çocuklarının iyi bir eğitim ve kariyer yapmalarını beklemektedir. Son olarak yaşlı nesil anneler akraba ya da komşularından destek alırken, genç nesil anneler kent yaşamında bundan mahrum kaldığından dolayı sosyal medya desteği ve bilimsel bilgi arayışında oldukları anlaşılmaktadır. Beydili-Gürbüz'ün (2017: 143) mevsimlik tarım işçisi annelerle yaptığı çalışmada ise kadınların okumaması, erken yaşta evlenmesi, birden fazla çocuk doğurması ve mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmasından dolayı çocuklarının kendilerine göre iyi bir eğitim almasını istediklerini ifade etmişlerdir.

1.3. CİNSİYETE DAYALI İŞBÖLÜMÜ VE ANNELİK

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün temelini yeniden üretim emeği sağlamaktadır. Yeniden üretim emeği günlük yaşamın devam ettirilebilmesi için gerekli şartların yerine getirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzden fiziksel emek gerektiren işleri ataerkil iş bölümünün sonucunda çoğunlukla kadınlar aynı evde yaşadıkları bireylere yemek yapmakta, ev temizliğini yapmakta, çamaşır yıkamakta ve ütü yapmaktadır (Gönüllü-Atakan, 2018: 130). Urhan (2016) bakım emeğini *"bir bireyin karşısındaki kişinin refahını ve iyiliğini sağlamak ve onun ekonomik ve sosyal yaşama katılımını yeniden üretmek amacıyla yürütülen etkinliklerin bütününden oluşması"* olarak tanımlamaktadır. Sosyalleşme sürecinde kadınlar annelik, eşi ve çocukları için fedakârlıkta bulunma görevini yeniden üretirken erkekler ise ailesi için maddi kazanç ve koruma görevini yeniden üretmektedir. Bu yüzden kadının iyi bir eş ve ideal bir anne olması beklenirken erkeğin ise ücretli bir işte çalışması ve başarılı olması beklenmektedir (Bütün, 2010: 12). Kadınlık yaş, eğitim, statü gibi

durumlardan bağımsız bir şekilde "ev" üzerinden tanımlanmaktadır (Karakaya, 2018: 76). İlk olarak aile içinde sosyalleşen bireylerin kadınlığı ev işi ve bakım emeği ile özdeşleştirerek aralarında doğal bir bağ olduğunu kabul etmektedir. Bakım emeğinin kadınların görevi olarak görülmesi annelik görevleriyle iç içe geçmektedir (Alparslan, 2020: 59).

Urhan'ın (2015: 22) belirttiği gibi, kadın ve erkek arasındaki eşitsiz toplumsal ilişkiler ve güç farklılıkları cinsiyete dayalı iş bölümünü varsayarak kurulmaktadır. Cinsiyete dayalı işbölümü, kadın ve erkeklerin hangi işleri yapıp yapmamaları gerektiğini içeren toplumsal değer ve normları temel alarak kadın ve erkeklere farklı rol ve sorumlulukları atfetmektedir. Cinsiyetçi işbölümü "eve ekmek getiren" olarak erkeği tanımlarken, kadınlara da öncelikli olarak evdeki bakım hizmetleri (yaşlı ve çocuk bakımı ve hanedeki herkesin bakım sorumluluğunu içererek) ve ev içi sorumlulukları yüklemektedir. Bu iş bölümü aynı zamanda kadınları ekonomik olarak erkeklere bağımlı kılarak, erkeklerin kadın üzerindeki tahakkümünü meşrulaştırmaya yaramaktadır. Kadınlar, ücretli işgücüne "anne ve eş kimliği"nin kabülüyle katılabilmektedirler. Chodorow'un (1978'den aktaran Erdoğan, 2008: 76) düşüncesinde cinsiyete dayalı işbölümünün temelinde kadınların anneliği yatmaktadır: *"Annelik rolü, kadınların yaşantısı, kadınlar hakkındaki ideoloji, erkeklik ve cinsel eşitsizliğin sürekli üretilmesi ve işgücünün belli türlerinin üretilmesi üzerinde büyük etkilere sahiptir. Anne olarak kadınlar, sosyal yeniden üretim alanında önemli aktörlerdir."*

Kalev ve Deutsch (2018: 258) Avrupa ve Amerika'da sanayileşme sonrası toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün özellikle beyaz orta sınıf ideolojisi tarafından nasıl oluşturulduğunu açıklamaktadırlar. Bu ideoloji, kadına birincil görev/iş olarak yuva kurmayı uygun görürken, erkeklerin doğal alanı olarak gelir elde edilen kamusal alanı görmektedir. Bu aynı zamanda kamusal alanda kadın ve erkek iş tanımlamalarına ve uygun görülen işlere ve ücret seviyelerine de etki etmektedir. Laperriere ve Orlof (2018: 229), bu düşünceyle oluşturulan sosyal devlet politikalarının, ekonomik olarak bağımlı eş ve anneler yaratmaya sebep olduğunu, kadınları güçlü bir biçimde ev hanımlığı ve anneliğe aynı zamanda ekonomik alanda ikincil statüde olan işçiler olmaya emek gücü piyasasında ayrımcılığa uğramaya ittiğini ifade etmektedirler.

Ataerkillik, erkeklerin maddi temelli ve hiyerarşik bir şekilde kadınlar üzerinde otorite kurmalarını sağlayarak erkekler arasında dayanışma ve bağlılığı

yaratmaktadır. Ataerkilliğin maddi temelinin çocukların büyütülmesi dışında erkeklerin kadınların ücretli çalışmasını kontrol edebilecekleri toplumsal yapıyı oluşturmaktadır (Hartmann, 2006). Birincil görevinin çocuğunun ve eşinin bakımı olarak görülen kadının evde daha uzun vakit geçirmesine sebep olduğu gibi kendinden sonraki kuşaklara da aktarılmaktadır. Kadınlar maddi olarak eşlerine bağımlı olmakta ve hayatlarındaki bazı kararları kendilerinin verememelerine sebep olmaktadır (Gerşil, 2015: 165-166).

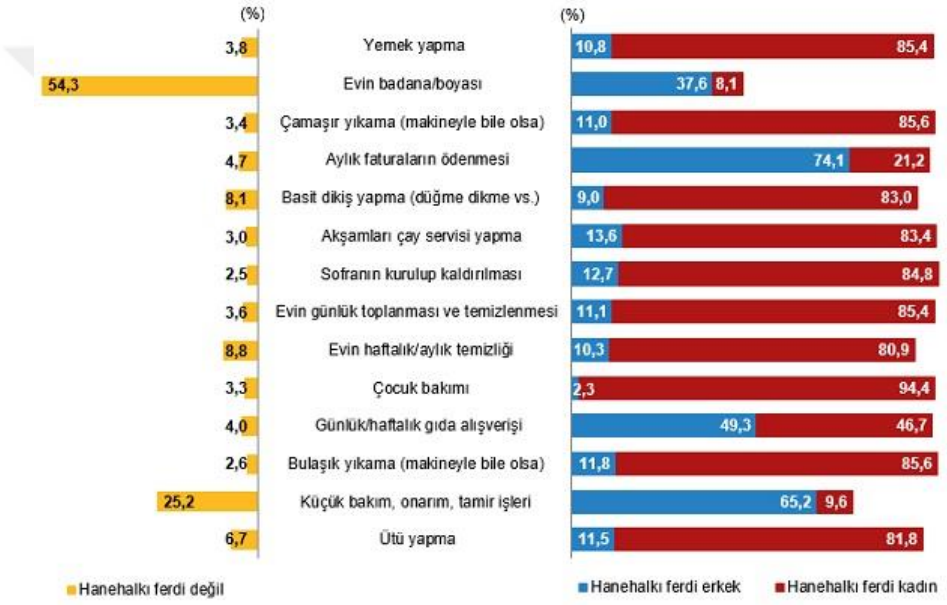
Toplum tarafından kadınların bakım emeği ve ev içi sorumluluklarına sahip olması eğitim ve çalışma hayatında eşitsizlikleri yaşayarak yoksullaşmalarına sebep olmaktadır (Tire, 2017: 103). Önemli bir toplumsal sorun olan yoksulluk, bireylerin beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimlerini yerine getirememe veya yetersiz kalma anlamına gelmektedir. Kadınlar yoksulluktan daha fazla etkilenmekte ve bu durum işsizlik, kötü iş koşulları, eğitime erişmesindeki engelleri, mal ve gelirin eşitsizliği, hane içi ve dışında sorumlulukların eşitsizliği ile açıklanmaktadır (Kahraman ve Özsoy, 2021: 3-4). Goldberg ve Kremen (1990'dan aktaran Kahraman ve Özsoy, 2021: 4) kadınlar hem kendileri hem de ailelerinin maddi gelirini karşılamak için yoksulların içinde çoğunluğu sağladıklarından dolayı "yoksulluğun kadınlaşması" kavramını kullanılmaktadır. Yoksulluğun kadınlaşması kavramı kadınları ve tek ebeveynli aileleri değil evli olan kadınları da kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini oluşturan değer ve tutumlar kadınları yoksullaştıran önemli faktörler olarak görülmektedir (Donkor, 2006'dan aktaran Kahraman ve Özsoy, 2021: 3-4).

Bakım emeğini kadının görevi olarak gösteren toplumsal cinsiyet rolleri evde bakıma ihtiyacı olan kişilerin bulunması kadının ev içi sorumluluklarını arttırdığı için daha dikkatli ve temkinli davranmak zorunda hissetmektedir. Bu yüzden kadınlar ev içinde daha fazla vakit geçirerek sosyal hayattan kendilerini soyutlamak zorunda kalmaktadır (Işık, 2020: 238). Kadınların ev içi sorumluluklarını yerine getirmesinin belli bir saati, hafta sonu ve bayram tatili bulunmamakta sadece uyuduklarında dinlenebilmektedir. Özellikle ev kadınları ev içi sorumluluklarını, boş vakitlerini ve gündelik hayatlarını birbirinden ayırmakta zorlanmaktadır. Hızlı tüketildiği ve yoğun emek gerektirdiği için bakım emeği kadınların zamanını almaktadır (Tire, 2017: 102). Bir kişiye aynı anda verilen birden çok rolün kısa süre içinde yerine getirilmesi beklenirken kişiler ya rolleri gerçekleştirememekte ya da öncelik sırasına göre rolleri gerçekleştirmektedir. Bu süreçte bir rolü yerine getirmek için diğer rollerden aldıkları

zaman ile yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu yüzden kişiler fiziksel ve psikolojik olarak zorluklar yaşamaktadır (Özkanlı ve Korkmaz, 2000: 14-15).

Grafik 1'de görüldüğü gibi Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK, 2021) alınan verilere bakıldığında ev içi sorumlulukların genellikle kadınlara ait olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların ev içi sorumluklar ve bakım emeğinde en fazla %94,4'ü çocuk bakımı sonra sırasıyla %85,6'sı çamaşır-bulaşık yıkama (makine dâhil), %85,4'ü yemek yapma ve evin günlük toplanması-temizlenmesi sorumluluklarını yaptıkları tespit edilmiştir.

Grafik 1: Hanedeki İşlerden Genellikle Sorumlu Olan Kişiler, 2021

Kaynak 1: TÜİK. (2021), Türkiye Aile Yapısı Araştırması. **https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813**

Kadınların ev içindeki sorumlulukları bulaşık, çamaşır, ütü, temizlik, yaşlı ve çocuk bakımı olarak sınıflandırılmaktadır. Toplumsal iş bölümünün eşitsizliği sonucunda değersiz görülen ve ücretsiz bakım işleri kadına ait olarak kabul edilmektedir. Bakım emeğini eşi ve çocuklarına karşı sunan kadının duygusal emeğinin ölçülememesi, mesaisi ve ücreti olmamasından dolayı görünmez kılınmaktadır (Aldemir, 2016: 8). Dalla Costa ev işlerinin ücretlendirilmesi gerektiğini söyleyerek kapitalizmde ev işini meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Kadınlar ev içinde emeklerinin karşılığında ücret almalıdır aksi takdirde sermayeye ücretsiz ev işi hizmeti vermesinin yanında ücretli bir işte çalışmaya devam edeceklerini

söylemektedir. Dalla Costa ev içi hizmetlerde ücret alan kadının çocuk bakımı, yemek hazırlaması ve diğer işleri daha kolay organize edeceklerini söylemektedir. Ücret aldıkları zaman yaptıkları işin önemi arttığı için ev işlerinin özel zorunluluktan ziyade toplumsal öneminin önemli olduğu anlaşılmaktadır (Hartmann, 2006).

Kadının doğasında olduğu düşünülen ev içinde yaptıkları işlerin bir mesaisinin olmamasından dolayı kadınlar boş zamanlarını oluşturamamaktadır. Kadınların bakım emeğinin sevgi ve gönüllülük ile özdeşleştirilmesinden dolayı ev içinde ücretli olmasa da ev dışında ücretli olmaktadır (Karakaya, 2018: 78). Çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olan ve sosyal güvenlikleri bulunmayan kadınlar, ev içi sorumluluğun yükünün yanında esnek çalışma saatleri ve düşük ücret gibi eşitsizliklerden dolayı ücretli bir işte çalışamamaktadır (Demir ve Yirmibeşoğlu, 2016: 677). Ücretli veya ücretsiz bakım emeği herhangi bir karşılığı bulunmamakta ve genellikle kadınlar tarafından yapılmaktadır. Fakat ücretli olmasına rağmen bakım emeği çoğunlukla düşük ücret ve güvencesiz işler olduğu için çalışan kişinin emeği ile karşılığında aldığı ücret arasında çok büyük fark bulunmaktadır (Addati, vd., 2018'den aktaran Işık, 2020: 223). Kadınlar işgücüne katılması sonucunda tarım, hizmet, sanayi ve turizm sektöründe belli bir çalışma saati olan, emek-ücret dengesi olan, kayıtlı ve güvenceli çalışma koşullarında çalıştığı gibi esnek ve düşük ücretli, kayıtsız ve güvencesiz çalışma koşullarında da çalışabilmektedir (Gönüllü-Atakan, 2018: 129).

Modern toplumlarda kadınlar istihdama katılmaya başladığı için kamusal alandaki rolleri daha hızlı dönüşmeye başlasa da özel alandaki rolleri daha yavaş değişmektedir (Başak vd.,2013: 13). Günümüzde kadınların çalışma hayatına katılmaları niceliksel olarak artması ve sorumlulukların çeşitlenmesine rağmen ev içi sorumlulukların cinsiyetler arasında eşitsizliği devam etmektedir (Bezirgan-Tanış, 2021: 274). Ev içi sorumlulukları ve çocuk bakımını içinde barındıran evcimenlik kültüne sahip olan kadınlar ev işlerinin teknolojik gelişme ve gelir düzeyinin artması ile birlikte önemini kaybederken, çocuk bakımının ise biyolojik bir özellik olarak kadınlara atfedilmesi önemini korumaktadır (Kılıç, 2019: 18). Kadınların ev içindeki sistemin düzenli bir biçimde devam etmesi işlerini kolaylaştırmakta ve diğer aile üyelerinin kişisel gereksinimlerini daha az karşılamaktadır. Fakat çocukları yetişkin bir birey olsa da anneye karşı ihtiyaç hissetmeleri devam etmektedir (Karakaya, 2018: 91).

Hochschild (1989'den aktaran Kahraman ve Özsoy, 2021: 12) kadınların birinci vardiya olarak nitelendirdiği ücretli bir işte mesaisini bitirdikten sonra ikinci vardiya olarak nitelendirdiği ev ve bakım işlerinin sorumluluğunu yerine getirdiklerinden bahsetmektedir. Çalışan kadının statüsü ne olursa olsun ev içi sorumluluklarına emek harcadığı için iş hayatından sonra ikinci vardiyasını tamamlamaktadır (Timurturkan, 2019b: 16). Hochschild (1989'dan aktaran Bezirgan-Tanış, 2021: 274) ikinci vardiya kavramıyla ev içi sorumlulukların çalışan kadınlar tarafından yerine getirilmesi beklendiği için yirmi dört saatlik çalışma günü kadar eşit olmayan bir çalışma gösterdiklerini söylemektedir. Demir (2018: 326) yaptığı araştırmasında akademik anneler çalışma hayatlarını birinci vardiya olarak tanımlarken ev içi ve çocuk bakımını sorumluluklarını ikinci vardiya olarak tanımladıkları için çift vardiya yaptıkları ifade edilmiştir.

Hochschild (1989'dan aktaran Alpar, 2020: 175) "İkinci Vardiya" kitabının "Bunu karım yapıyor" bölümünde babaların çocuk bakımını annelerin sorumluluklarına yüklediği ve bazı annelerinde çocuk bakımını bakıcılara devrettiğini ifade etmektedir. Çalışan kadının bakıcı tutmasında sınıfsal farklılıklar önem kazanmaktadır (Alparslan, 202: 13). Kadınlar ücretli çalışabilmek için ev içi sorumluluklarını veya evde yaşayan bireylerin bakımını bir başkası tarafından yapılmasını sağlamalıdır. Çalışan kadınlar bakım işlerinde ücretli bakıcıdan destek almanın yanında özellikle çocuk bakımında kuşaklar arasında yani anne, kayınvalide, yakın akrabaya veya komşusundan da destek almaktadır (Gönüllü-Atakan, 2018: 131). Annelik deneyimi sorumluluk ve fedakârlığı gerektirdiği için kadın özgürlüğünden vazgeçebilmektedir. Özellikle çalışan anneler boş zamanlarında kendine zaman ayırmakta zorluk çekmektedir (Timurturkan, 2019b: 9).

1.3.1. Annelik ve Ev-İçi Emek Tartışması

İlk önce ev içinde sosyalleşen kadının kimliği ev üzerinden tanımlandığı ve yeniden üretildiği için kadınların deneyimleri arasındaki farklılık ve hiyerarşi ev ile ilgili kavramlarla birlikte tanımlanmaktadır (Alparslan, 2020: 13). Burç (2015: 2), birçok görev ve sorumluluk sahibi olmayı gerektiren anneliğin kalıplaşmış alışkanlıklar barındırarak emekliliği olmayan bir iş haline geldiğini belirtmektedir. Sanayi devriminden itibaren kadınların görünmez, değerlendirilmeyen ve ücretsiz emeğinin evin içinde yeniden üretilerek kullanılması ile geleneksel aile kodlarının da

etkisiyle ev işlerinin hepsi kadının sorumlulukları olarak görülmeye başlanmaktadır (Fine, 2010'dan aktaran Alparslan, 2020: 11). İyi bir anne, çocukları için yemek yapan, evi temiz tutan, çocuklarının ödevlerine yardımcı olacak düzeyde bilgi sahibi olduğu için annelik kutsallaştırılmaktadır. Kadın için zaman alıcı ve sıkıntılı bir süreç olan sorumluluklar ücretsiz ev içi emeğe girmektedir (Karaymirza, 2019: 14-15).

Kadının bakım emeği özellikle uzun yıllar süren çocuğun beslenmesi, giyinmesi, korunması, temizlenmesi, eğitimi, sosyalleşmesi ve toplumsal tüm kurumlara uyum sağlaması sorumluluklarını içermektedir (Kılıç, 2020: 4). Natüralist felsefe, gelenekleri değiştiren suçluluk duygusunu yaratan egemenliğini elinde bulunmaktadır. 18. yüzyılda Rousseau, hekimler ve ahlakçılar annelerin çocuk bakımını üstlenerek onlara eğitim vermeleri için suçluluk duygusunu harekete geçirmektedir. Kadınlar, aile ve toplumun mutluluğu ile ulusun gücü sayesinde kendi varlıklarını sürdürebilmektedir. Artık çocuk ölümlerinin en alt seviyede seyrettiği toplumlarda çocukların hayatta olmasından çok onların refahı ve toplumsal uyum için belirleyici olan fiziksel ve ruhsal sağlıklarına önem verilmektedir (Badinter, 2011: 67).

Gilligan'a göre (2008'den aktaran Badinter, 2011: 64) annelik deneyiminin sonucunda başkalarının rahatı için duyulan kaygı anlamına gelen "care" ortaya çıkmaktadır. Anneler çocuklarının ihtiyaçlarına karşı hassas olması, bireylerin bağımlılığına ve kırılganlığına dair bilinçli davrandığı için erkeklerin ahlakından farklı konumlandırılmaktadır. Gilligan'a göre erkeksi adalet etiği tarafsız kural ve yasaları kullanan evrensel yasaları uygularken, kadınsı care etiği ise her şeyden önce özerkliği savunmaktadır. Care felsefesi verilen kararların nedenleri ve sonuçlarını ele almaktadır. Freud ve ahlak teorisyenleri de kadınların etik katkısını görmezden gelmektedir. Kadınlar, diğer insanlarla olan ilişkisine önem vermekte ve cezalandırmak yerine korumakta olduğu için toplumsal ahlakı yenileyen merhameti insanlığa kazandırmaktadır (Badinter, 2011: 65).

Çiftler, çocuk sahibi olmaya karar verdikten sonra aldıkları sorumlulukları artmaktadır. Anne, mükemmel bir çocuk büyütmek istiyor ise bunun bedelini bebeğinin istediklerini anlaması ve onu cesaretlendirmeyi öğrenmesi gerekmektedir. Kadın kendi ihtiyaçlarından önce bebeğinin ihtiyaçlarına öncelik vererek duygularını, heyecanını, vaktini ve enerjisini en çok bebeğine harcamaktadır (Badinter, 2011: 69, 125).

Çocuk sahibi olmak ebeveynler için eşit sorumluluk gerektirdiği halde çocuk sahibi olmayı annelik ile ilişkilendirilmesinden dolayı kadınlar çocuklarından ve ev işlerinden sorumluluğunu bir sonraki kuşağa kimlik aktarımı olarak yapmaktadır (Karaymirza, 2019: 2). Anneler, küçük yaştaki kızlarına ev işlerini *"Yaptığın banaysa öğrendiğin sana."* mantığı ile öğretmeye başlayarak kızlarının ileride evi yönetme sorumluluğuna hazırlamaya başlamaktadır (Alparslan, 2020: 11). Bireylerin sosyalleştikleri ilk yer aile ortamı olduğu için özellikle annelerin bu süreçteki rolü önemlidir. En çok annesiyle vakit geçiren çocuklar, annelerinin rol ve sorumluluklarını örnek alarak onlardan öğrendikleriyle kendi davranışlarını biçimlendirmektedir.

Kadınların, çocuk bakımında eşleri tarafından görecekleri destek anne olma isteğini etkilemektedir. Fakat babalar çocuklarıyla akşam işten eve geldikleri kısıtlı zamanda sadece oyun oynamaktadır. Bu yüzden sosyo-mekânsal ve sosyo-kültürel açıdan annelik, emziren, besleyen, büyüten, çözüm odaklı ve fedakâr bir ebeveyn olmanın ötesinde önemli sorumlulukları deneyimleyen kimlik olarak ele alınmaktadır (Aktaş, 2019: 258). Charles Darwin'e göre annelik içgüdüsünden etkilenen kadınların çocuklarına aşırı şefkat göstermek ve bunu diğer insanlara yaymaları erkeğin şefkatinden farklı görülmektedir (Hrdy, 2002'den aktaran Badinter, 2011: 64). Kadın ve erkek birlikte bir çocuğa sahip olsalar da sadece kadının ebeveynliğinden bahsedilmektedir. Kadının çocuklarına karşı davranış biçimleri de toplum tarafından belirlenmektedir.

1970 ve 1980'li yıllarda biberon ile birlikte ebeveynlerin işbölümü yapması sayesinde kadın evinden çıkmakta, gece uyuyabilmekte ve meslek hayatına geri dönebilmektedir. Geleneksel baba imgesini değiştirerek, kadınsı işler diye tabir edilen çocuk bakımını yeni babalar bebeklerini biberon ile besleyerek, yıkayarak ve bezini değiştirerek yapmaktadır. Bu durumu erkekliklerine tehdit olarak görmedikleri gibi eşlerinin bebeklerini terk ettiğini de düşünmemektedir (Badinter, 2011: 103). Antier'e göre ise (2001'den aktaran Badinter, 2011: 104) bebeğin iki anneye ihtiyaç duymadığını sadece annesinin kollarında uyumak istediğini ve babasının koruyucu davranışıyla annesi ve kendisini kucaklandığını hissetmek istediğini ifade etmektedir. Bebek için iyi babanın görevi annesini koruyan, ona anne ve kadın olarak değer vermesi olmaktadır. Özgen'in (2021: 132) araştırmasına katılan anneler çocuklarıyla kriz yaşadıkları zaman eşlerinden destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Eşlerinin sözlerinin çocuklarına karşı daha etkili olduğunu söylemişlerdir.

1.3.2. Annelik ve Ücretli Emek Gücüne Katılım

Küreselleşme ile dönüşüm geçiren toplumlarda kadınların çalışarak ev ekonomisini desteklediği görülmektedir. Ancak kadının ev işleri ve iyi bir eş olması görev ve sorumluluğu olarak aktarılmaya devam etmektedir (Yavuz, 2019: 8). Kadınların çalışma hayatında bulunması çocuk sahibi olmasını engellememektedir. Hem iş ve aile dengesini sağlamak için fırsatların yaygınlaşması hem de mesleki gelişim, gelir ve özgüven sağlayan iş imkânlarının olması sonucunda kadınlar anne olduktan sonra çalışma hayatına devam etmektedir (Kılıç, 2019: 31). Eğitimli, kariyerinde başarıya ulaşmış, evlenmek istediği kişiyi kendi seçen kadınlar evlendikten sonra çocuk sahibi olma kararını uygun zamana göre planlamaktadır (Dudu-Karaman ve Doğan, 2018: 1482).

Kadın doğum yaptıktan sonra bebeğinin bakımı ve yetiştirilmesinde önemli bir rol aldığı için bir zaman sonra kadının rolleri sadece ev içi alanda konumlanmaktadır (Erdoğan, 2008: 76). Bebeğini emzirmek ve onunla zaman geçirmek isteyen anne, çalışma hayatından vazgeçmek zorunda kalmaktadır (Karaymirza, 2019: 14). Eşlerden ikisi de çalışıyor olsa da kadınların ev içi sorumluluklarına harcadığı vakit erkeklerden fazla olduğu görülmektedir (Davis ve Greenstein, 2013'ten aktaran Alparslan, 2020: 11).

Arkadie (2007'den aktaran Kılıç, 2020: 35) bir veya birden fazla çocuğu olan ve haftada en az on saat ev dışında bir işte çalışan kadının "çalışan anne" olarak tanımlandığını söylemektedir. Dillaway - Pare ise (2008: 444) haftada en az kırk saat ev dışında ücretli olarak çalışan kadınları "çalışan anne" olarak tanımlamaktadır. Çocuk sahibi olup çalışan bir erkek için "çalışan baba" ifadesi kullanılmazken; çocuk sahibi olup çalışan kadınlar için ise "çalışan anne" ifadesi kullanılması kadınların en önemli kimliğinin annelik olduğunu göstermektedir (Kılıç, 2020: 35).

Annelik kimliği ve eş kimliği bulunduğu için evin düzenini sağlayan kadın olarak görülürken, erkeğin ise evin maddiyatından sorumlu kişi olarak görülmektedir. Bu yüzden kadınlar çalışma hayatından soyutlanmakta ve cinsiyet eşitsizliklerinin ortaya çıkması ile birlikte kadın ve erkek iş bölümü yapılmaktadır (Karaymirza, 2019: 1). Utaş-Akhan ve Batmaz'ın (2011: 166-167) yaptığı çalışmada çalışan kadınların sorumluluklarını hafifletmek için babaların bilinçlendirilmesi, anneleri gibi babalarında çocuklarıyla kuvvetli iletişim kurması ve ilgilenmesi, karşılaştıkları sorunlarla baş edebilmek için varsa çalıştıkları yerdeki psikologdan

destek alması ve kitaplardan yararlanması, kendilerine vakit ayırmaları için çalıştıkları yerin izin vermesi önerilmektedir.

Türkiye'de 0-3 yaş grubu için bakım hizmetleri yetersiz olması ve düşük ücretle geçinmesinden dolayı annelerin çocuklarını aile üyelerine bıraktığı ya da bakıcı bulduğu bilinmektedir (Tonay, 2019: 34). Kentli anneler, çocuklarına iyi bakabilecek güvenli kurumlara ihtiyaç duymakta ve çocuklarını maddi yetersizlikten dolayı kreş, gündüz bakımevi gibi yerlere gönderemeyen anneler ailelerinden destek almaktadır (Aktaş, 2019: 255).

Kadın çalışma hayatında bulunduğu için çocuğuyla az ama kaliteli zaman geçirmektedir. Çalışan annenin çocuğunun problemleriyle yakından ilgilenmesi, çocuğunun bakımı ve eğitiminde tecrübeli bilgiye sahip olması, mutfakta yemek yapması, çalışma hayatında başarılı olması ve her zaman bakımlı olması beklenmekte olduğu için kadının sorumlulukları artmaktadır (Gürçayır-Teke, 2014: 40). Doğum izni biten annenin işe dönmesinin ardından bebeğini bıraktığı için suçluluk hissetmekte, bebeğine bakması için destek aldığı kişiyle sorun yaşayabilmekte ve bebeği ile daha fazla ilgilenmek için iş performansını düşürebilmektedir (Dönmez vd., 2017: 18). Tonay'ın (2019: 77) yaptığı çalışmada görüşmeciler doğum sonrası ücretli izin süresinin uzatılmasını, çocuk sayısına göre maddi olarak destek verilmesini, kurumlarda kreş bulunmasını veya kreş ücretlerinin karşılanmasını talep etmektedir.

Eğer kadın çalışmaya devam eder ve çocuklarını kendi büyütmez ise ilgisiz ve bencil anne olarak suçlanmaktadır. Bu durumla karşı karşıya kalan kadın çalışmaktan vazgeçer ise hedeflerine ulaşması uzun zaman almaktadır (Karaymirza, 2019: 14). Sürgevil-Dalkılıç'ın (2015'ten aktaran Burç, 2016: 33) araştırmasında çalışmayı tercih eden kadınlar, özsaygı ve özgüvenlerinin arttığını, çocuklarının geleceğine katkıda bulunduklarını, çocuklarına rol model olduklarını, kendilerini yenilediklerini, hayatlarının normalleştiğini, kendilerini gerçekleştirdiklerini, daha mutlu olduklarını, sosyal çevrelerinin genişlediğini ifade etmektedir. Ancak görüşmeciler zamanın yetmediğini ve yetişemeyip kaygılandıklarını, çocuklarının önemli anlarına şahitlik edemediklerini ve bu yüzden vicdan azabı çektiklerini de ifade etmektedir. Tonay'a göre (2019: 33) bazı anneler iyi bir çocuk yetiştirmek için sürekli araştırma yaptığından dolayı çocuklarına daha az zaman ayırmakta; bazı anneler ise çocuklarına daha az zaman ayırdığını düşündüğü için suçluluk hissetmekte çocuklarını öncelikli konuma getirip şımartmaktadır. Önemli olanın

çalışan veya çalışmayan anne olması değil annenin çocuğuyla kaliteli zaman geçirmesi olarak kabul edilmektedir. Özgen'in (2021: 142) araştırmasına katılan annelerin çocukları ile kaliteli ve eğlenceli zaman geçirmeye önem verdikleri görülmektedir.

1.4. EMZİRME

Annelerin bebeklerini emzirmesi hem tıbbi hem de duygusal söylemler aracılığıyla anneliğinin yeterliliği ölçüldüğü için kadınlar psikolojik olarak olumsuz etkilenebilmektedir. Anneler ile yapılan bir araştırmada kadınların çoğu emzirmenin anne ve bebek arasında bağ oluşturarak ilişkiyi güçlendirdiğini ifade etmiştir (Yılmazbilek, 2022: 248). Anne ve bebek arasındaki bağı emzirme aracılığıyla prolaktinin (süt hormonu) sağladığı düşünülmektedir. Emzirmenin anne-bebek bağını kurmakta önemli bir etkisi olduğu düşünülüyorsa hiç emzirmemiş kadınların anne-bebek bağını nasıl kurduğu ve bebeklerini nasıl sevdiği soruları gündeme gelmektedir (Badinter, 2011: 60).

Çocukların bakım ve korunma ihtiyaçları olduğu müddetçe ebeveynleriyle olan bağları devam etmektedir. Anne bebeğini emzirerek beslenme ihtiyacını karşılamakta fakat emzirmekten kurtulmak istemektedir. Bebeğini emzirerek düzenli bir temas kuran anne, alışkanlık haline gelen temas sonucunda anne şefkatini edinmektedir. Annelik şefkati annenin ihtiyacından dolayı ise yapay şekilde giderilen ihtiyacı veya anne sütünün birikmesi durdurulduktan sonraki anne sevgisinin ne olacağı bilinmemektedir (Badinter, 1992'den aktaran Bahar, 2019: 39). Bebeğin yaşamı için önemli ve temel besin kaynağı olarak anne sütünün bazı olumsuz sebeplerden dolayı anne tarafından bebeğe sağlanamadığı durumlarda sütannenin tercih edilmesi sağlık açısından önemli sebepleri bulunmaktadır. Fakat sütannenin tercih edilmesi sonucunda anne ve bebeğin arasında anne sütüyle kurdukları bağın kopmasına sebep olabilmektedir (Güneş, 2019: 253). Badinter, ebeveynlerin çocuk büyütürken yeteri kadar fedakâr davranmadığını ve bu sorumluluktan kaçmak için sütanne edindiklerini fakat bu durumun çocuğun reddedilmesinin ilk göstergesi olduğunu ifade etmektedir. 17-18. yüzyıllarda çocuk ölüm oranlarının yükselmesi ve sütannelerin yaygınlaşması annelik sevgisinin içgüdüsel olmamasını ilişkilendirmektedir. Ayrıca annenin ailedeki en büyük erkek çocuğuna kıymet vererek büyütmesi ve diğer çocuklarını dört yıl boyunca sütanneye göndererek

çocuklarının arasında eşitsizlik yapıldığı görülmektedir. Böylece tüm zamanlarda var olduğu düşünülen annelik sevgisinin içgüdüsel olmadığını göstermektedir (Bahar, 2019: 36).

Bebeğini emziren annenin uykusunun bölünmesi, fiziksel ağrı ve acıları, yeterli sütünün olmaması, toplum tarafından emzirmenin sorun olarak görülmesi, çalışan kadınların bebeklerini emzirebilmesi için yeterli imkânların olmaması gibi birçok faktörün emzirmede dönemini zorlu geçirmesine sebep olmaktadır. Bunun sonucunda anneler, emzirme süresini kısa tutmakta veya anne sütünün yerine geçebilecek takviyelerden yararlanmaktadır. Anne sütünün pompa aracılığıyla biriktirilmesi, süt bankalarının kurulması ise sütannenin işlevini ortadan kaldırmaktadır. Günümüzde anneler, sütanneden aldıkları sütü artık hazır süt, bağış sütü veya mamalardan karşılarken; sütannelerden aldıkları bakım hizmetini ise bakıcılar, sağlık kuruluşlarından karşılamaktadır (Güneş, 2019: 262).

Kadının emzirme davranışı kendi statüsünü ve toplumdaki rolünü belirlemektedir 70'lerde genç anneler işe devam ettiği için bebeklerinin süt ihtiyacı biberonla karşılanmakta ve bebeğini emziren annelerin sayısı azalmaktaydı. 1956 yılında Mary White ve Marian Thompson adlı iki anne emzirmeyi bir kadın sanatı olarak kabul ediyorlardı ve kendilerini gibi beş kadınla beraber zorluklarla baş ederek emzirmek isteyen bütün annelere yardımcı olmak amacıyla La Leche League'yi (LLL) kurmuşlardır. Üç haftada bir emzirmenin yararlarını konuşmak, öneri ve yardım alabilmek için bir araya gelmişlerdir. LLL liderleri iyi bir eğitim almış ve emzirme ile ilgili bilimsel araştırmaları takip etmişlerdir . Bebeğinin ihtiyaçlarını öncelik veren iyi anne bu ihtiyaçların doğa tarafından belirlendiğini ve ihtiyaçların çeşitlendiğini kabul eden LLL doğanın ahlaki otoritesi, emzirmenin avantajları, kadının statüsü ve toplumdaki ahlaki reformu amaç edinmektedir (Badinter, 2011: 73-75).

Biyolojik olarak kadınların memeleri bebeklerini beslemek için var olduğundan dolayı bebeklerine ait olan memelerin istediği zaman ve istediği kadar emzirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun yanında kadın, bebeğini emzirerek doğumdan sonra eski formuna geri dönmeyi, yeni bir hamileliğe karşı doğal korunmayı, doğum sonrası depresyonu engellemeyi ve meme kanserinden korunmayı sağlamaktadır (Badinter, 2011: 76). Anne sütü bebeğin bağışıklığını güçlendirmekte, bilişsel gelişimini olumlu etkilemekte, bakteriyel enfeksiyon ve alerji riskini azaltmakta olduğu düşünülmektedir (Bahar, 2019: 97). Saygı duyulan bir toplumsal

rol olarak evde kalan kadının bebeğini emzirmesi iyi anne-baba-çocuk ilişkisi açısından önemli görülmekte ve bu durum aile içi ilişkilerinden dolayı toplumsal bağlantıyı güçlendirdiği inanılmaktadır. Diğer taraftan bebeğini emzirmeyip biberonla besleyerek bebeğiyle fiziksel bağ kuramayan anneler toplum tarafından eleştirilmektedir. LLL üyeleri iyi anne çocuğunu zamanında emziren tam zamanlı anne olduğunu düşündükleri için kadınları çalışma hayatını desteklememekte ancak maddi ihtiyaçların karşılanması için kabul edilebilir olduğunu vurgulamaktadır (Badinter, 2011: 80-82).

Biberonların kullanımıyla birlikte babayla bebeğin arasındaki temastan dolayı ilişkileri güçlenmekte ve annenin sorumluluklarını çok az da olsa azaltmakta olduğu düşünülmektedir. Geleneksel gruplar ve anne sütü emzirme taraftarı olanlar biberonu kabul etmemekle birlikte baba kadının yükünü almak istiyorsa anneyi destekleyerek ve ev işlerinde yardımcı olarak yapmasını önermektedirler (Bahar, 2019: 102).

1.5. ANNELİK İLE İLGİLİ BİLGİ EDİNME

Mercer (2004'ten aktaran Beydili-Gürbüz, 2017: 37) dört dönemden oluştuğunu söylediği annelik kimliğinin kadın hamilelikten önceki dönemi olarak tanımlanan ilk dönemde kadın anne olmayı hayal etmektedir. Doğum yaptıktan sonra kadın bebeğini tanımaya başlamakta ve sağlık profesyonellerinin önerileri ve davranışlarını taklit ederek bakım sorumluluğunu almaya başladığı formal dönem başlamaktadır. İnformal dönemde bebeğin en iyi nasıl bakılacağı konusunu hem kendisi hem de çevresinin tavsiyesi ile karar vermektedir. Kişisel dönemde ise kadın kendisine olan güveni, annelik rolü konusundaki tatmini ve bebeğiyle bağlanmasını içermektedir.

Özkan ve Polat'a göre (2011: 37-38) başarılı bir annelik davranışında bulunmak için anne adayları doğum öncesi, doğum ve ebeveynlik dönemlerini deneyimlerken daha önceden hazırlanmaları gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu süreçte diğer aile üyeleri de anne ve bebeğe hangi konularda nasıl yardım edecekleri konusunda bilgilendirilmelidir. İlk doğumunu yapan kadınlara doğumdan sonra bebeklerine bakmaları, ihtiyaçlarını karşılamaları ve kendilerini geliştirmeleri için hemşireler destek vermektedir. Beydili-Gürbüz'ün (2017: 130-131) mevsimlik tarım işçileriyle yaptığı araştırmada kadınların ilk çocuklarında deneyimsiz oldukları için anneliği bilmedikleri fakat ikinci çocukla beraber deneyim kazandıkları ifade

edilmiştir. Kadınlar bu durumun sebebi olarak erken yaşta evlenmelerini görmektedir. Kadınlar ilk bebeklerini kucaklarına aldıkları zaman yaşadıkları deneyimsizliği çevrelerinden aldıkları bilgi ve destek ile aşmaktadır. Geleneksel toplumlarda kadınlar deneyimlerini aile üyelerinin kadınları ile paylaşmaktadır. Özellikle yaşı büyük ve deneyimli kadınlar, kızlarına veya gelinlerine deneyimlerini ve bilgilerini aktarmaktadır. Kısacası geleneksel aile yapısında annelik deneyimi sosyalleşme sürecinde özel alanda karşılıklı ve yüz yüze rol model alarak edinilmektedir (Aktaş, 2019: 259). Eğitici ve öğretici olarak kadınlar anneliği kültürel aktarımını sağlayarak taşıdıkları anlamın yeniden üretilmesini sağlamaktadır (Burç, 2015: 5).

Chodorow (1978'den aktaran Güler, 2007: 44) biyolojik özelliklerin ve güdünün bir kadının anne olmasını etkilemekte yetersiz olduğunu, kadının üreme konusunda sorumlu olduğunu ve bu sorumluluğun anne tarafından kızına aktarıldığını ifade etmektedir. Kız çocuğu, annesinde gördüğü annelik kimliğini model alarak anne olmaktadır. Bu yüzden anne ve kızı arasında rol devamlılığı gerçekleşmektedir. Sosyo-kültürel özelliklerin kuşaktan kuşağa aktarılması sonucunda annelik, kurallar ve sorumluluklar içermekte aynı zamanda kutsallaştırılan annelik kimliği sebebiyle kadın kimliği ikinci planda gelmektedir (Karaymirza, 2019: 43).

Avcı (2019: 27, 29, 39, 57) yaptığı araştırmada görüşmeciler tarafından annelik kimliğinin şekillenmesinde kendi annelerinin deneyimlerini ve kişilik özelliklerini örnek alındığı ifade edilmektedir. Görüşmeciler geniş ailede büyüdüğü için birden fazla kadının annelik deneyimleri ile şekillenmektedir. Ayrıca görüşmeciler annelik kimliğini oluştururken kendi annelerinin davranışlarından neyi yapmamaları ile ilgili çıkarımlarda bulunduğunu belirtmektedir. Bazı kadınlar annelik bilgilerinin kadına doğuştan gelmediğini ve zamanla bulunduğu toplumsal koşullara göre şekillendiğinden bahsederken bazı kadınlar ise anneliğin her kadında içgüdüsel olarak bulunduğunu ve bu güdünün zamanı geldiğinde kadını hamile kalma isteğine yönlendirdiğinden bahsetmektedir.

Miller'a göre (2010: 84) batılı toplumlarda kadın hamileliğini öğrendikten sonra bir anne gibi hissetmesi anneliğe geçiş dönemi olarak hem kamusal olay hem de kişisel bir deneyim olarak kabul edilmektedir. Anneler tecrübelerinin sınırlandırılarak uzman, kamusal ve uzman olmayan bilgileriyle karşı karşıya kalmaktadır. Kadınların, annelik rolünü yaygın ideolojiler ve pratikler şekillendirerek

bebeği dünyaya getirme sürecinde annenin uygun olarak hazırlanması ve iyi bir annenin yapması gereken rollerini pekiştirdikleri görülmektedir. Kadın ilk hamileliğinden itibaren diğer annelerin rollerini görerek model almakta ve annelik somut bir anlam kazanmaktadır. Kadınlar doğum yaptıktan sonra var olan annelik duygusu meydana çıkmakta ve geliştirerek kendi annelik modellerini oluşturmaktadır. Ergenlik dönemi ile birlikte anne olmaya hazırlanan kadınların annelik algıları anlam kazanmaktadır (Çalışır, 2003). Sosyal öğrenme sürecinde kadınlar her kültürde kendine özgü ideal/iyi anne nitelendirilmesine göre annelik kimliğini şekillendirmektedir (İnekci, 2018: 55).

Kadınların yaş ve gelin/kayınvalide olmasındaki farklılıklar ataerkil toplumun baskı altına alması sonucunda kadınların arasında hiyerarşiye sebep olmaktadır. Hiyerarşi kadınların baskıyı önlemesini engelleyerek kendilerini ifade edemedikleri için psikolojik sıkıntıları meydana çıkabilmektedir (Yılmazbilek, 2022: 240). Kuşaklar arası (anneden kıza) veya kayınvalideden geline aktarılan annelik deneyimleri bazen uzman bilgisi ile çatışarak görüş ayrılıkları oluşturmaktadır (Gürçayır-Teke, 2014: 43). Kadınların çocuk ile ilgili sorumluluklarının erkekler tarafından da paylaşılması beklenmektedir. Bazı kadınlar ise çocuğunu büyütürken farklı fikirlerin ortaya çıkma olasılığından dolayı anneanne, babaanne ve görümce, elti gibi aile üyelerini çocuk bakımına karıştırmamaktadır (Aktaş, 2019: 255).

Geleneksel toplumlarda birincil ilişkiler yoğunlaşarak toplumu oluşturmaktadır. Her bireyin temel bir işlevi vardır ve dayanışmanın önemli bir değer görmesi sonucunda örgütlenen bireyler geleneksel annelik rollerini belirlemektedir. Modern toplumlar da ise bireysellik ve rasyonellik önem kazanmakta, günlük hayattaki sorumluluklar uzman bilgisine ve kontrolüne bırakılarak modern annelik rollerini belirlemektedir (Kızılkaya, 2018: 32). Yeni annelik modelinde kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel annelik bilgisinin modernleşme ile birlikte annelik bilgileri dönüşmeye başlamaktadır (Aydoğan, 2019: 59). Yeni nesil annelerin çocuk bakımı ve yetiştirilmesi hakkında uzmanlar, pedagoglar, çocuk doktorları, beslenme uzmanlarından edindikleri güvenilir ve bilimsel bilgiler geleneksel annelik bilgilerinden önce gelmektedir (Gürçayır-Teke, 2014: 43). Modernlik ile birlikte geleneksel annelik bilgisini edinen kadınların rol ve sorumlulukları toplumda iyi anne olarak nitelendirilmektedir. Birkaç yüzyıl önce annenin bebeğini emzirmemesi normal karşılanırken, şu an annenin bebeğini emzirmek istememesi kötü anne olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır (Aydoğan, 2019: 71).

Geleneksel, modern ve postmodern çocuk yetiştirme tarzları arasında çatışma olsa da kuşaklar arası aktarılan bilgiler yeniden gözden geçirilerek yeniden üretilmektedir (Gürçayır-Teke, 2014: 43). Kızılkaya (2018: 171-172) yaptığı incelemede Youtuber annelerin üst kuşaklardan aktarılan geleneksel annelik bilgilerindense kendi akranlarının tecrübe ve deneyimlerini uyguladıklarını ifade etmektedir. Youtuber anneleri takip eden anneler ise yakın annelik ile ilgili kendi deneyimlerini paylaşan Youtuber annelerden yararlanmaktadır. Bunun sebebi olarak sosyal çevredeki bireylerin tavsiyeleri ve eleştirilerinden uzak durarak başka bir deneyim edinme istemektedirler.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan araştırma modeli, evren ve örneklem, araştırmanın türü, veri toplama aracı ve teknikleri, veri toplama süreci, veri analiz yöntemleri ve nitel bulguların yorumlanması ve raporlaştırılması hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada Manisa ilinde yaşayan aynı aileden üç nesil anne olan kadın görüşmecilerin annelik ile ilgili algı, tutum ve deneyimleri karşılaştırılmak istenmiştir. Böylece nesiller arasında kadınlar annelik deneyimlerini nasıl edindiği, deneyimlerinin zaman içerisinde farklılaşıp farklılaşmadığı ve anneliğe bakış açıları tespit edilmiştir.

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmacının konusuyla ilgili bir ya da birden çok ortak özelliğe sahip bir grup kişi "evren" olarak tanımlanmaktadır (Best ve Kahn, 2017: 30). Evren, geleneksel bilim anlayışında "genelleme" ögesi önemli bir yere sahiptir. Yapılan çalışmada sınırlı sayıda bulunan değişken arasındaki ilişki belirli güvenlik aralıklarıyla değişkenlerin dâhil edildiği evrene genellemektedir. Araştırma yapılırken değişkenlerin içinde bulunduğu evrenin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Fakat araştırmacı için evrenin bütününe ulaşılamayacak kadar genişlik göstermekte olduğu için bütün evreni çalışmak yerine, evreni temsil eden belirli bir sayıda birey, olay veya olguyu araştırmaya dâhil edilerek geleneksel bilim anlayışında "indirgeme" ilkesi olarak bilinen "örneklem" kavramı keşfedilmiştir. Kısacası evren, sayıca fazla olan birey, olay veya olguyu içerirken örneklem ile birlikte daha çalışılabilir büyüklüğe indirgenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 101). Evreni iyi temsil eden küçük bir grup ile araştırma yapmak yani örneklemi belirlemek gerekmektedir (Berg ve Lune, 2019: 65). Örneklem belirlendikten sonra katılımcılardan elde edilen veriler araştırmanın bulgularını oluşturmasından dolayı

aynı zamanda bulguların evrene genellenerek araştırmacının bir çıkarımda bulunması önemlidir (Punch, 2014: 102).

Yapılan araştırmanın evreni Manisa ili olarak belirlenirken örneklemi ise aynı aileden üç nesil anne olan 15 genç kuşak, 15 orta kuşak ve 15 yaşlı kuşak anne olmak üzere toplam 45 kadın katılımcı olarak belirlenmiştir. Katılımcılara kartopu örneklem tekniği ile ulaşılmıştır. Aynı aileden üç kuşak anneye ulaşmak araştırma sürecini zorlaştırdırmasından dolayı araştırmaya uygun katılıcımların daha çok kırsal bölgelerde yaşaması ve onların aynı özelliklere sahip katılımcılara yönlendirmesi ile kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır. Ulaşılan katılımcılara sorularak yeni katılımcılar bulunmaya çalışılmıştır.

Patton (1987'den aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2011: 107), olasılık temelli örneklemlerin evrenin bütünü için geçerli genellemeler yaptığını ifade ederken olasılıklı olmayan örneklemlerin zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen konuların derinlemesine çalışılmasını sağladığı ifade etmektedir. Olasıklıklı olmayan örneklemleri kullanan nitel araştırmacılar, örneklem büyüklüğünü belirlemesi sık karşılaşılan bir durum görülmemekte ve örneklem hakkında az bilgiye sahip oldukları bilinmektedir. Nitel araştırmacılar, katılımcıları yavaş seçer ve seçip seçmeyeceğine karar vermesi katılımcının özelliklerine bağlıdır (Neuman, 2017: 320). Yapılan araştırmada ise olasıklıklı olmayan örneklem türlerinden kartopu örnekleme tekniği ile katılımcılara ulaşılmıştır. Kartopu örneklem tekniği ile ilk olarak konuyla ilgili özelliklere sahip birkaç kişiyi belirleyip onlarla görüşme yapılmaktadır. Çalışmaya katılan kişiler aracılığıyla aynı özelliklere sahip diğer kişilere ulaşılmaya çalışılmaktadır (Berg ve Lune, 2019: 67). Katılımcılarla görüşme yaptıkça kişi sayısı çoğalarak bir kartopu gibi büyümekte ve belirli bir zaman sonra bazı katılımcılar ön plana çıktığı için araştırmacının görüşme yaptığı kişi sayısı azalmaya başlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 111).

Çalışmanın Manisa'da yapılmasının sebebi araştırmacının bu ilde yaşıyor olması, Manisa ilinde kırsal ve kentsel özelliklerin birlikte görülmesi dolayısıyla nesiller arası toplumsal değişmenin gözlemlenmesi kolaylaştırmasıdır.

2.3. ARAŞTIRMANIN TÜRÜ

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve

olayların doğal ortamında ve bütünsel bir şekilde araştırılması olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Nitel araştırma yöntemleri kişilerin veya grupların bir probleme dayandırdığı anlamları ele aldığı araştırma sorunlarının incelenmesine dayanmaktadır. Nitel araştırmacılar, katılımcılardan elde edeceği verileri hem tümevarım hem de tümdengelimli, örüntü ve tema haline getiren nitel bir yaklaşım kullanmaktadır. Nitel araştırmacılar, katılımcıların yaşadığı ortamda bizzat kendileri yüz yüze görüşme yaparak veri toplamayı tercih etmektedir (Creswell, 2020: 45-46).

Nitel yaklaşımlarda önemli bir konuma sahip olan tekil-olay incelemesinin analiz sürecinde bütünü ve karmaşıklığı olan olayın kendisine geri dönmektedir. Bu inceleme ile daha açık ve derinlere inen sonuçlar sağlanmaktadır. Tekil-olay incelemesi kişi, tarih ve yaşam döngüsü bağlamında olayın tamamının karmaşıklığının, fonksiyonlarının ve ortamının üzerinde durmaktadır. Katılımcıların verdiği yanıtlara bakılarak yaşamın içindeki kesimin bir kısmına tekil-olay incelemesi sayesinde ulaşılabilmektedir. Küçük bir örneklem ile görüşme yaparken tekil-olay incelemesini kullanmak verileri daha hızlı anlamaya yardımcı olmaktadır (Mayring, 2011: 46-47).

2.4. VERİ TOPLAMA ARACI VE TEKNİKLERİ

Veri toplama aracını belirleyen araştırmacı daha sonrasında veri toplamaya başlamaktadır. Nitel araştırmada veri toplama yöntemi olarak daha çok görüşme, odak grup görüşmesi, gözlem ve doküman incelemesi kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 89). Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Araştırmacı görüşme tekniği ile katılımcıların gerçekliğe ilişkin algıları, anlamları, tanımlamaları ve gerçeği nasıl inşa ettikleri daha iyi anlaşılmaktadır (Punch, 2014: 165). Araştırmacı konusuna bağlı kalarak daha önce hazırladığı soruları belirli bir öncelik sırasına koyma zorunluluğu olmadan sormakta ve daha ayrıntılı bilgi alabilmek amacıyla görüşme esnasında ek sorular sorabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 122).

Katılımcılar ile yüz yüze ve telefon aracılığıyla görüşme yapılmıştır. Elde edilen veriler katılımcıların izni alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Araştırmacı için kolaylık sağlayan ses kayıt cihazı sayesinde görüşme yapılırken

soruları sorma ve verilen cevapları dinlemeyi daha verimli gerçekleştirmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 147).

2.5. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Araştırmaya uygun aileleri bulduktan sonra görüşme yapmayı kabul eden katılımcılara araştırmanın amacı ile ilgili kısa bir bilgi verilmiş olup görüşmenin gönüllülük esasına dayandığını, görüşmenin gizliliğinin korunduğunu ve herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederlerse görüşmeyi kesebileceklerinin bilgisi verilmiştir. "Gönüllü katılım formu" verilen katılımcılar, kendi rızalarıyla ve istedikleri takdirde çalışmadan ayrılabileceklerini bilerek çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Aynı zamanda katılımcılar ile yapılan görüşmeler izin alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir.

Şehirde yaşayan katılımcılar ile daha önceden telefon ile iletişim kurularak görüşme planlanırken, köyde yaşayan katılımcılar ile direkt evlerine giderek görüşme yapılmıştır. Çoğunlukla şehirde yaşayan katılımcılar ile telefon aracılığıyla görüşme yapma imkânı bulurken, köyde yaşayan katılımcılar ile yüz yüze görüşme yapma imkânı bulunmuştur. Bu süreçte yüz yüze görüşmeyi kabul eden katılımcılar ile pandemi şartlarına uygun maskeli bir şekilde katılımcının isteğine göre odada veya açık havada görüşme yapılmıştır. Pandemi sürecinden dolayı yüz yüze görüşmeyi kabul etmeyen bazı katılımcılar ile telefon görüşmesi yapılmıştır. Aynı zamanda bir ailenin kuşağı/kuşakları görüşmeyi kabul edip diğer kuşak/kuşaklar kabul etmeyince yapılan birçok görüşme iptal edilmiştir. Araştırmaya uygun bazı insanlar görüşmeye katılmayı kabul etmemiştir. Katılımcılar görüşmeye katılmama sebepleri olarak pandemi süreci, vakitsizlik ve güvensizlik ifadelerini söylemiştir.

Araştırmaya katılan 45 katılımcı ile sırayla ve özel durumları dışında kalan birkaç yaşlı kuşak dışındakiler ile ayrı ayrı görüşme yapılmıştır. Birkaç yaşlı kuşak katılımcı ile görüşme yaparken aynı ortamda kızı veya torunu bulunmak zorunda kalmıştır. Çünkü yaşlı kuşak katılımcıların yaşı gereği işitme kaybı, diş kaybı ve unutkanlığı olduğu için katılımcı yanında olmalarını istemiştir. Yaşlı kuşak katılımcıların yanında olacak kızı/torununun görüşme yapılmayacak olmasına veya kızı/torununun yaşlı kuşağın görüşmesinden etkilenmemesi adına en son yaşlı kuşak ile görüşme yapılmasına dikkat edilmiştir.

Genç kuşak G1-G15, orta kuşak O1-O15 ve yaşlı kuşak anneler ise Y1-Y15 şeklinde gizlilik ilkesine uyarak kodlanmıştır. Görüşmeden elde edilen veriler ses kaydı cihazından bilgisayar ortamında deşifre edilmiştir. MAXQDA 2022 (Nitel & Karma Yöntemler İçin Profesyonel Veri Analizi Yazılımı) programına deşifreleri yükledikten sonra oluşturulan kodlar temalaştırılarak bulgular analiz edilmiştir. Araştırmanın veri değişkenlerini analiz edebilmek amacıyla ise SPSS 20 istatistik programı kullanılmıştır. Araştırmada en kısa görüşme 10 dakika sürerken en uzun görüşme 58 dakika sürmüştür. 45 katılımcı ile ortalama görüşme süresi ise 27 dakika olarak hesaplanmıştır. Görüşmeler 14 Temmuz-18 Ekim 2021 tarihleri arasında yapılmıştır.

2.6. VERİ ANALİZ YÖNTEMLERİ

Bu araştırmada görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz ve yorumlama analiz yöntemleri kullanılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımında daha önce belirlenmiş temalara göre elde edilen veriler özetlenerek yorumlanmaktadır. Katılımcılardan toplanan veriler araştırma sorusuyla ilişkili olarak ele alındığı gibi görüşme soruları da dikkate alınarak sunulmaktadır. Görüşme yapılan kişilerin yanıtlarına dikkat çekmek için genellikle yanıtlarını doğrudan alıntılayarak analiz kısmında yer verilmektedir. Betimsel analizde araştırmanın sonucunda elde edilen verileri sistematik bir şekilde açıklayarak yorumlanmakta ve neden-sonuç ilişkisine bakılmaktadır. Katılımcıların yanıtlarının ne anlama geldiği yorumlama analizin temelini oluşturmaktadır. Verilerin yorumlanması sübjektif olduğu için yorumların herkes için kabul edilmesi beklenmemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 222, 224).

Nitel çalışmalarda elde edilen verilerden yola çıkarak kavramsal analiz yapılmakta ve analiz sürecinde yapılan kodlardan belirli tema ve sonuçlara ulaşılmaktadır. Tüm verilerin anlam bakımından ayrıntılı incelenmesi gerektiği için bu süreç uzun sürebilmektedir. Nitel araştırmacılar için veri analiz sürecinde kodlama, temaların ortaya çıkarılması, nitel verilerin sayısal analizi ve bulguların görsel olarak sunulmasını kolaylaştırmak amacıyla bazı yazılım programları kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 250). Yapılan araştırmadan elde edilen verilerin analiz edilmesinde MAXQDA 2022 (Nitel & Karma Yöntemler İçin Profesyonel Veri Analizi Yazılımı) kullanılmıştır. 1980'li yılların sonundan beri nitel bilgisayar programları metin ve resim verilerini analiz etme sürecini daha kolay hale

getirmiştir. Nitel veri analizi yaparken elle kodlama veya bilgisayar kullanarak kodlama yapmak aynı işlevi yerine getirmektedir. Nitel araştırmacı, bir metin parçasını belirledikten sonra bir kod etiketine karar vermekte ve aynı kod etiketine sahip olan bütün metin parçalarını bulmak için veri tabanını baştan sona tarayarak bir araya getirmektedir (Creswell, 2020: 202-203).

MAXQDA, nitel araştırmadan elde edilen verileri sistemli bir şekilde değerlendirerek yorum yapabilmesi için analizi kolaylaştıran bir bilgisayar yazılım programıdır. Ana menüde "veri", "kod veya kategori sistemi", "analiz edilen metin", "temel ve karmaşık arama sonuçları" diye dört pencere bulunmaktadır. MAXQDA hiyerarşik bir kod sistemi kullanmakta ve görsel haritalama özelliği bulunmaktadır. Veriler, SPSS gibi istatistik programlarına gönderilebildiği için bu programlardan istatistik veriler alınmaktadır (Creswell, 2020: 205).

Araştırmanın veri değişkenlerini analiz edebilmek amacıyla ise SPSS 20 (Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) istatistik programı kullanılmıştır.

2.7. NİTEL BULGULARIN YORUMLANMASI VE RAPORLAŞTIRILMASI

Araştırmanın yapılmasından sonra toplanan verilerden uygun sonuçların çıkarılarak araştırma bulgularına ulaşılmasına raporlaştırma denmektedir. Bir araştırmanın bulguları literatüre bilimsel katkıda bulunmaktadır (Gökçe, 2012: 142). Araştırmadan elde edilen veriler bilimsel bir titizlik ile tanımlanması, yorumlanması ve daha sonra yapılacak araştırmalar için çıkarımlarda bulunması gerekmektedir. Rapor yazmak için beş özellik önem kazanmaktadır. İlk olarak akla yatkınlıkta araştırmanın literatür ile ilişkilendirilmesi ve elde edilen bulguların literatür kapsamında tartışılması önemli görülmektedir. İkinci olarak bireylerin deneyimlerine uygunlukta araştırma raporunun araştırmacı veya uygulayıcının deneyimleri açısından anlamlı olması yeni bakış açısı kazandırması bakımından önem kazanmaktadır. Üçüncü olarak inandırıcılık, araştırmacının kendisini araştırma boyunca açık bir şekilde ortaya koyması ile başlamakta ve elde edilen verilere bağlı kalarak sonuç, yorum ve çıkarımların tartışılması ile son bulmaktadır. Dördüncü olarak önem, çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın önemi ve sonuç bölümünde gerek literatüre katkısı gerekse önerileri açıklanması üzerinde durulmaktadır. Son

olarak okunurluk ise araştırma raporunun mantıklı, açık ve akıcı bir dille yazılması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 241-242).

Araştırmanın raporlaştırma kısmında nitel verilerin analizini kolaylaştırmak amacıyla kullanılan bilgisayar programı MAXQDA ile görüşme belgeleri yüklendikten sonra kodlanarak kategorilendirilmiş ve bulgular bölümünde görseller ile birlikte sunulmuştur. Görüşme sonucunda elde edilen verilerin temalaştırılması ve kategorilendirilmesi ortak veya bireysel fikirler ile oluşturulmuştur. Bazı kategoriler tek bir kişinin ifadesinden de oluşabilmektedir. Bulguların başında nitel soruların bazıları SPSS ile analiz edilerek grafikleştirilmiştir. Elde edilen veriler bulgular bölümünde literatürde bulunan benzer çalışmalar ile karşılaştırılmıştır. Sonuç bölümünde ise araştırmanın analizi sonucunda elde edilen bulgular özetlenmiştir.

2.8. SINIRLILIKLAR

Koronavirüs pandemisinden (Covid-19) dolayı bir süre görüşme yapılamaması (bir süre için sokağa çıkma ve araştırma amaçlı sosyal ortamlarda bulunmaya dair yasaklar vardı) ve daha sonrasında örnekleme uygun kişilerin görüşme yapmak istememesi araştırmayı zorlaştırmıştır. Çalışmanın örneklemini oluşturan aynı aileden üç nesil anneye ulaşmak araştırmaya katılabilecek özellikte katılımcıları bulmayı zorlaştırmıştır. Bireylerin geç evlenmesi ve geç çocuk sahibi olmak istemelerinden dolayı genç kuşak annelere ulaşılamaması veya genç kuşak annelere ulaşıldığında yaşlı kuşak annelerin hayatta olmamaları ve aynı ilde yaşamamalarından veya kırsal alanda yaşamlarından kaynaklanan sınırlılıklar mevcuttur. Yaşlı kuşak annelere ulaşıldığında ise yaşadıkları sağlık sorunları (Alzheimer, diş kaybı, işitme kaybı vs.) bazı görüşmelerin yapılmasını güçleştirmiştir. Aynı zamanda yüz yüze görüşme yapmayı kabul etmeyen ve kırsal bölgelerde yaşayan katılımcıların internet kullanmamaları sebebiyle çevrim içi görüşme yapmak yerine telefon ile görüşme yapmanın tercih edilmesi gerekmiştir. Bütün bunlar çalışmanın seyrini yavaşlatmıştır ve görüşmelerin sürdürülebilmesi için daha önceden tahmin edilemeyen telefon ile görüşme gibi tekniklerin kullanılmasına sebep olmuştur. Üç nesil aynı aileden anne olan kadınların bulunmasında zorluk yaşanması aynı zamanda bir bulgu olarak anne olma yaşının geciktiğini ve yaşlı nesillerin yaşam koşulları ile genç nesillerin yaşam koşullarının yüksek oranda farklılaştığını bize göstermiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırma sorusuna açıklık getirmesi adına yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular bulgular başlığı altında sunulmuştur. Araştırmaya katılan genç kuşak anneler G1-G15, orta kuşak anneler O1-O15 ve yaşlı kuşak anneler ise Y1-Y15 olarak kodlanmıştır.

Aşağıdaki Tablo 1'de genç kuşak annelerin profilleri ile ilgili bilgiler detaylı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 1: Genç Kuşak Annelerin Profili

Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Medeni Durumu	Evlenme Yaşı	Anne Olma Yaşı
G1	32	Lisans	Esnaf	Evli	26	29
G2	29	Lise	Ev hanımı	Evli	24	25
G3	29	Ön lisans	Ev hanımı	Evli	22	27
G4	24	Meslek Yüksekokul	Sigortalı çalışan	Evli	20	23
G5	40	İlkokul	Ev hanımı	Evli	22	25
G6	38	Ortaokul	Ev hanımı	Evli	20	21
G7	30	Lise	Sigortalı çalışan	Evli	23	24
G8	36	Ortaokul	Sigortalı çalışan	Boşanmış	15	16
G9	32	Lisans	Sigortalı çalışan	Evli	27	29
G10	36	İlkokul	Ev hanımı	Evli	23	24
G11	27	Lisans	Sigortalı çalışan	Evli	24	25
G12	26	Lise	Sigortalı çalışan	Evli	23	24
G13	38	Lise	Ev hanımı	Evli	23	26
G14	29	Ön lisans	Ev hanımı	Evli	23	26
G15	26	Ortaokul	Ev hanımı	Evli	21	22

15 genç kuşak anneye ait yaş, eğitim durumu, meslek, medeni durumu, evlenme yaşı ve anne olma yaşı ile ilgili bilgiler Tablo 1'de bulunmaktadır. Genç kuşak anne katılımcıların yaşlarının 24 ile 40 aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde 2'sinin ilkokul,

3'ünün ortaokul, 4'ünün lise, 1'inin meslek yüksekokul, 2'sinin ön lisans ve 3'ünün lisans mezunu olduğu görülmektedir. Çalışma durumlarının 8'i ev hanımı, 6'sı sigortalı çalışan ve 1'i esnaf olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde 14'ünün evli ve 1'inin boşanmış olduğu görülmektedir. Genç kuşak anne katılımcıların evlenme yaşlarının 15 ile 27 aralığında olduğu görülürken; anne olma yaşlarının ise 16 ile 29 aralığında olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki Tablo 2'de orta kuşak annelerin profilleri ile ilgili bilgiler detaylı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2: Orta Kuşak Annelerin Profili

Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Medeni Durumu	Evlenme Yaşı	Anne Olma Yaşı
O1	59	İlkokul	Esnaf	Evli	21	22
O2	52	Okur-yazar değil	Ev hanımı	Evli	21	23
O3	48	İlkokul	Sigortalı çalışan	Evli	17	18
O4	43	İlkokul	Esnaf	Evli	18	19
O5	59	İlkokul	Çiftçi	Evli	18	-
O6	63	İlkokul	Çiftçi	Dul	23	24
O7	51	İlkokul	Sigortalı çalışan	Evli	19	20
O8	55	İlkokul	Ev hanımı	Evli	19	20
O9	57	Lise	Ev hanımı	Evli	19	22
O10	58	İlkokul	Çiftçi	Evli	19	20
O11	49	İlkokul	Ev hanımı	Evli	20	21
O12	51	İlkokul	Sigortalı çalışan	Evli	18	19
O13	63	İlkokul	Çiftçi	Evli	17	18
O14	56	İlkokul	Ev hanımı	Evli	22	24
O15	46	İlkokul	Ev hanımı	Evli	18	20

15 orta kuşak anneye ait yaş, eğitim durumu, meslek, medeni durumu, evlenme yaşı ve anne olma yaşı ile ilgili bilgiler Tablo 2'de bulunmaktadır. Orta kuşak anne katılımcıların yaşlarının 43 ile 63 aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde 13'ünün ilkokul, 1'inin lise mezunu olduğu ve 1'inin okur-yazar olmadığı görülmektedir. Çalışma durumlarının 6'sı ev hanımı, 3'ü sigortalı çalışan, 4'ü çiftçi ve 2'si esnaf olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde 14'ünün evli ve 1'inin dul olduğu görülmektedir. Orta kuşak anne katılımcıların evlenme yaşlarının 17 ile

23 aralığında olduğu görülürken; anne olma yaşlarının ise 18 ile 24 aralığında olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki Tablo 3'te yaşlı kuşak annelerin profilleri ile ilgili bilgiler detaylı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 3: Yaşlı Kuşak Annelerin Profili

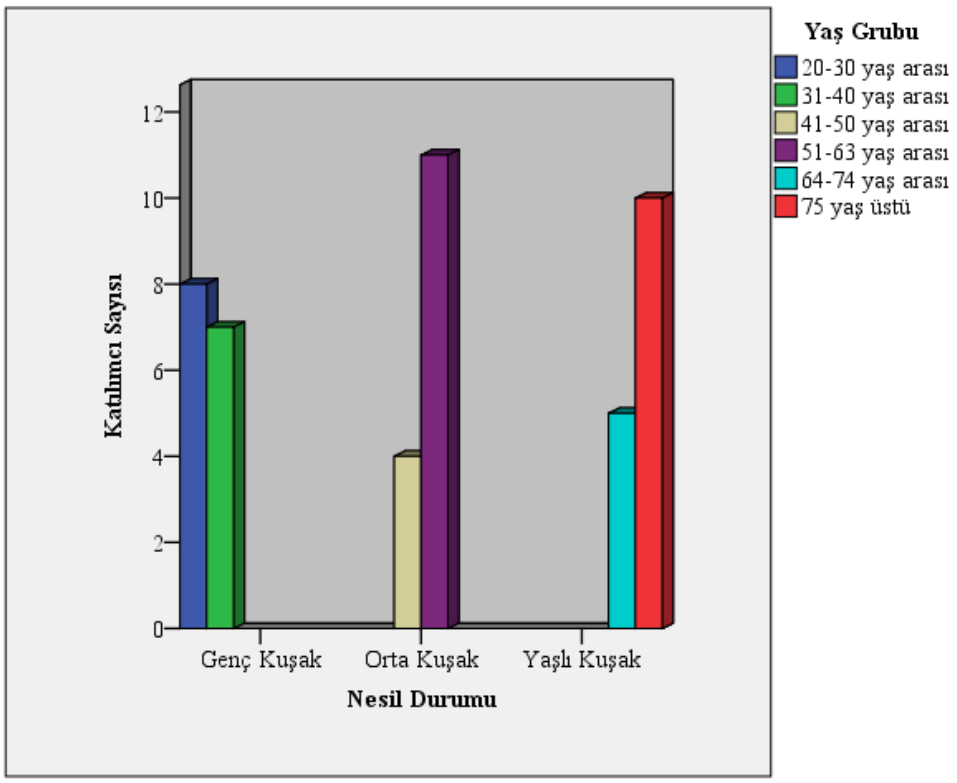
Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Medeni Durumu	Evlenme Yaşı	Anne Olma Yaşı
Y1	87	Okur-yazar değil	Ev hanımı	Dul	22	-
Y2	73	Okur-yazar değil	Çiftçi	Evli	13	14
Y3	69	İlkokul	Çiftçi	Dul	16	18
Y4	67	İlkokul	Sigortalı çalışan	Boşanmış	22	23
Y5	75	Okur-yazar değil	Çiftçi	Dul	-	-
Y6	87	İlkokul	Çiftçi	Dul	22	23
Y7	75	İlkokul	Çiftçi	Dul	19	20
Y8	76	Okur-yazar değil	Çiftçi	Dul	16	17
Y9	83	İlkokul	Çiftçi	Dul	19	20
Y10	77	Okur-yazar değil	Çiftçi	Dul	13	-
Y11	72	Okur-yazar değil	Çiftçi	Dul	17	18
Y12	72	İlkokul	Çiftçi	Evli	-	17
Y13	84	Okur-yazar değil	Çiftçi	Dul	-	-
Y14	76	Okur-yazar değil	Çiftçi	Dul	19	20
Y15	76	Okur-yazar değil	Çiftçi	Dul	23	23

15 yaşlı kuşak anneye ait yaş, eğitim durumu, meslek, medeni durumu, evlenme yaşı ve anne olma yaşı ile ilgili bilgiler Tablo 3'te bulunmaktadır. Yaşlı kuşak anne katılımcıların yaşlarının 67 ile 87 aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde 6'sının ilkokul mezunu olduğu ve 9'unun okur-yazar olmadığı görülmektedir. Çalışma durumlarının 1'i ev hanımı, 1'i sigortalı çalışan ve 13'ünün çiftçi olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde 2'sinin evli, 1'inin boşanmış ve 12'sinin dul olduğu görülmektedir. Yaşlı kuşak anne katılımcıların evlenme

yaşlarının 13 ile 23 aralığında olduğu görülürken; anne olma yaşlarının ise 14 ile 23 aralığında olduğu görülmektedir.

45 katılımcının yaşlarının gruplandırılmış hali aşağıdaki Grafik 2'de gösterilmiştir. 45 katılımcının yaş grubu olarak %17,8'ini 20-30 yaş arası, %15,6'sını 31-40 yaş arası, %8,9'unu 41-50 yaş arası, %24,4'ünü 51-63 yaş arası, %11,1'ini 64-74 yaş arası ve %22,2'sini ise 75 yaş üstü oluşturmuştur. 15 genç kuşak annenin %53,3'ünü 20-30 yaş arası, %46,7'sini 31-40 yaş arası oluşturmuştur. 15 orta kuşak annenin %26,7'sini 41-50 yaş arası, %73,3'ünü 51-63 yaş arası oluşturmuştur. 15 yaşlı kuşak annenin ise %33,3'ünü 64-74 yaş arası, %66,7'sini 75 yaş üstü oluşturmuştur.

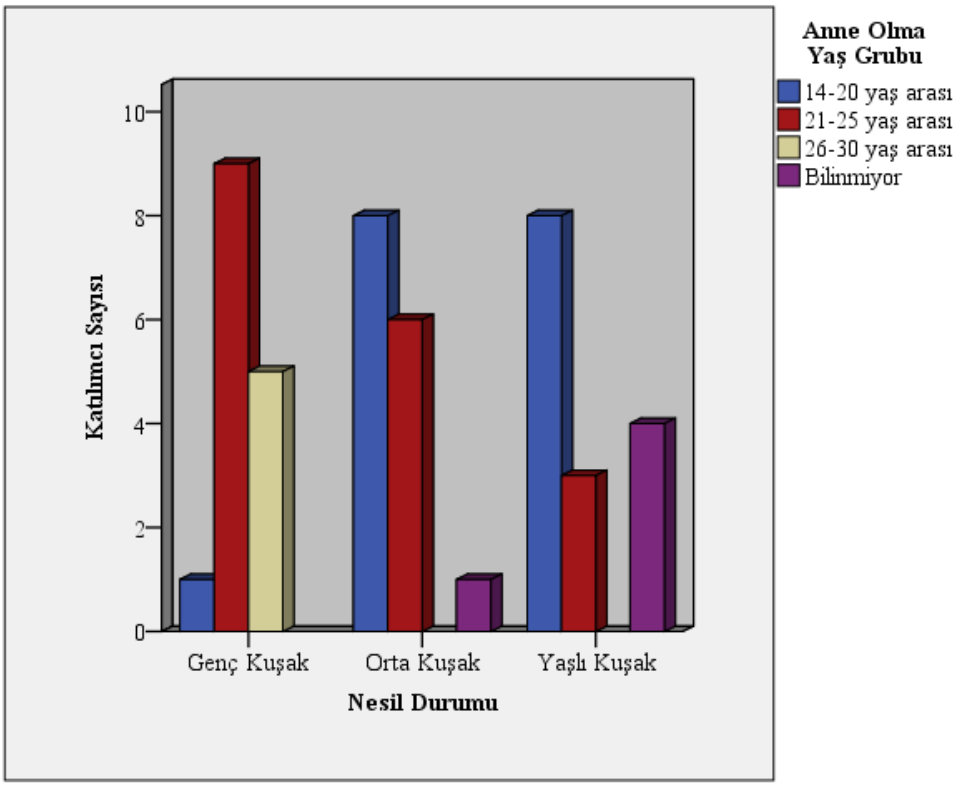
Grafik 2: Katılımcıların Yaş Grubu

45 katılımcının anne olma yaşlarının gruplandırılmış hali aşağıdaki Grafik 3'te gösterilmiştir. 45 katılımcının anne olma yaş grubu olarak %37,8'ini 14-20 yaş arası, %40'ını 21-25 yaş arası ve %11,1'ini ise 26-30 yaş arası oluşturmuş fakat katılımcıların %11,1'inin anne olma yaşı bilinmemektedir. 15 genç kuşak annenin %6,7'si 14-20 yaş arası, %60'ı 21-25 yaş arası ve %33,3'ü 26-30 yaş arasında anne olmuştur. 15 orta kuşak annenin %53,3'ü 14-20 yaş arası ve %40'ı 26-30 yaş

arasında anne olmuş fakat %6,7'sinin anne olma yaşı bilinmemektedir. 15 yaşlı kuşak annenin ise %53,3'ü 14-20 yaş arası ve %20'si 21-25 yaş arasında anne olmuş fakat %26,7'sinin anne olma yaşı bilinmemektedir.

Grafik 3: Katılımcıların Anne Olma Yaş Grubu

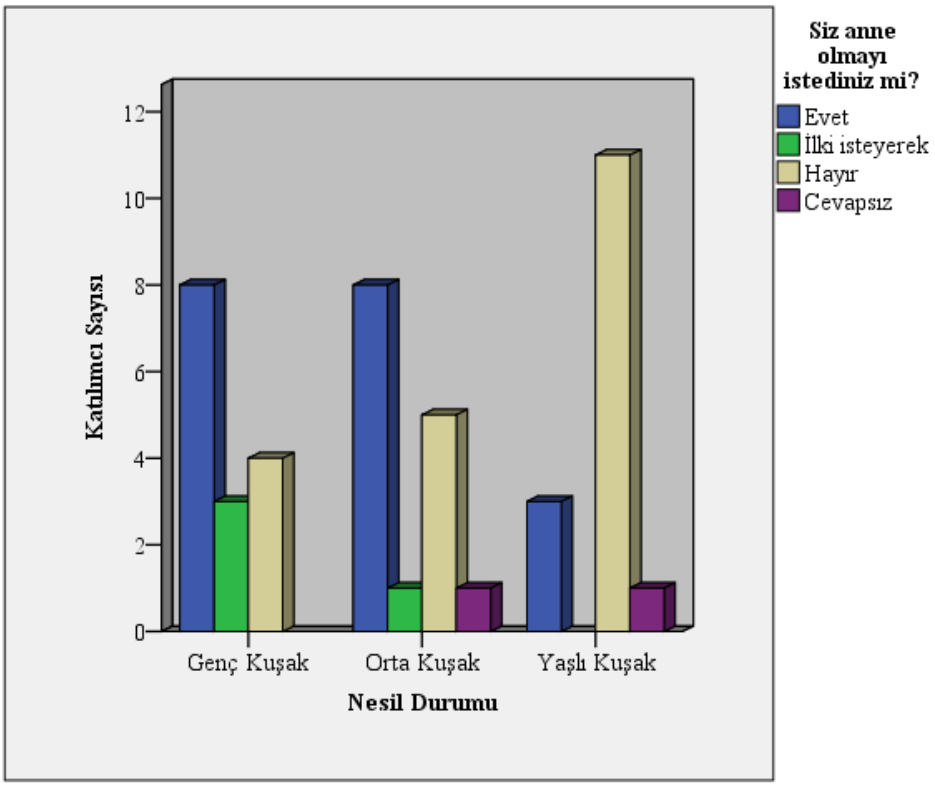

"Siz anne olmayı istediniz mi?" sorusuna katılımcıların verdiği yanıtlar aşağıdaki Grafik 4'te gösterilmiştir. 45 katılımcının %42,2'sinin "evet", %8,9'unun "ilki isteyerek", %44,4'ünün "hayır" yanıtını verdiği ve %4,4'ünün ise cevapsız bıraktığı görülmüştür. 15 genç kuşak annenin %53,3'ü "evet", %20'si "ilki isteyerek", %26,7'si "hayır" yanıtını vermiştir. 15 orta kuşak annenin %53,3'ü "evet", %6,7'si "ilki isteyerek", %33,3'ü "hayır" yanıtını verirken %6,7'si cevapsız bırakmıştır. 15 yaşlı kuşak annenin ise %20'si "evet", %73,3'ü "hayır" yanıtını verirken %6,7'si cevapsız bırakmıştır.

"Siz anne olmayı istediniz mi?" sorusuna üç kuşak anne olan katılımcılardan çoğunlukla genç ve orta kuşak "evet" ve yaşlı kuşak anneler ise "hayır" yanıtını vermiştir. Özellikle yaşlı kuşak anne katılımcıların korunma yöntemlerinden haberdar olmamasından dolayı anne olmayı planlamadıkları görülmektedir. Aynı zamanda bazı katılımcıların ilk bebeklerini emzirdikleri süre boyunca sütlerinin

hamile kalmalarını engellediğini düşünmelerine rağmen ikinci kez istemeyerek hamile kaldıklarından bahsetmektedir. Genç kuşak annelerden bazıları da korunma yöntemlerini kullanmalarına rağmen hamile kaldığını ifade etmektedir.

Grafik 4: Katılımcıların Anne Olma İsteği

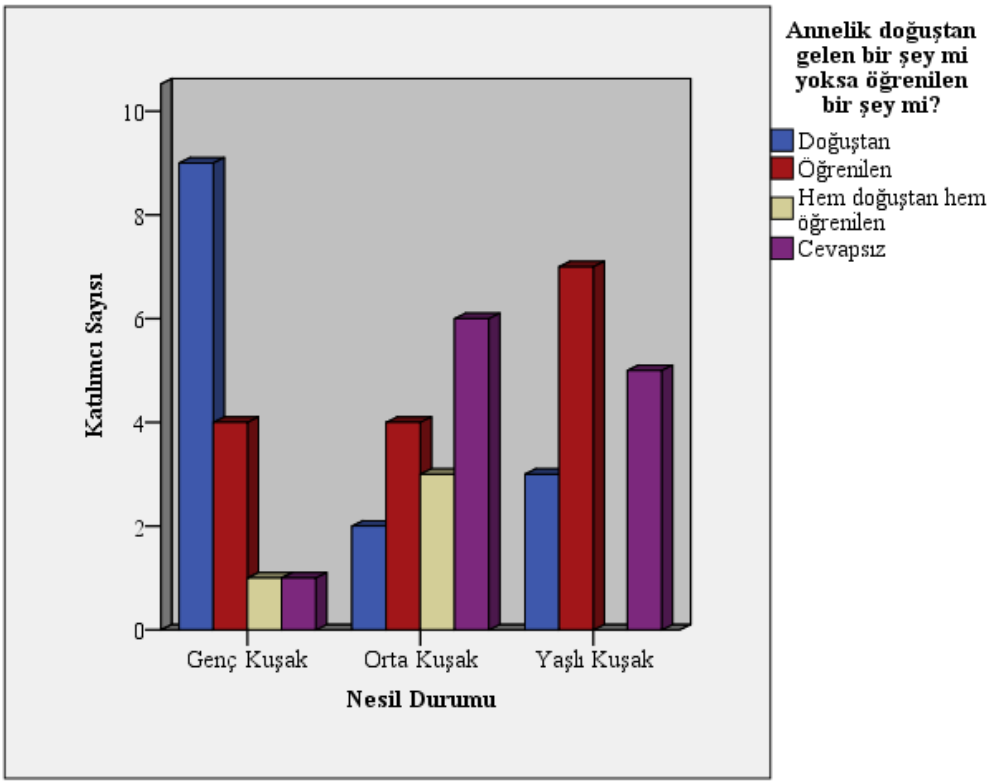

"Annelik doğuştan gelen bir şey mi yoksa öğrenilen bir şey mi olduğunu düşünüyorsunuz?" sorusuna katılımcıların verdiği yanıtlar aşağıdaki Grafik 5'te gösterilmiştir. 45 katılımcının %31,1'inin "doğuştan", %33,3'ünün "öğrenilen", %8,9'unun "hem doğuştan hem öğrenilen" yanıtını verdiği ve %26,7'sinin ise cevapsız bıraktığı görülmüştür. 15 genç kuşak annenin %60'ı "doğuştan", %26,7'si "öğrenilen", %6,7'si "hem doğuştan hem öğrenilen" yanıtını verirken %6,7'si cevapsız bırakmıştır. 15 orta kuşak annenin %13,3'ü "doğuştan", %26,7'si "öğrenilen", %20'si "hem doğuştan hem öğrenilen" yanıtını verirken %40'ı cevapsız bırakmıştır. 15 yaşlı kuşak annenin ise %20'si "doğuştan", %46,7'si "öğrenilen" yanıtını verirken %33,3'ü cevapsız bırakmıştır.

"Annelik doğuştan gelen bir şey mi yoksa öğrenilen bir şey mi?" sorusuna üç kuşak anne olan katılımcılardan çoğunlukla genç kuşak "doğuştan", orta kuşak ve yaşlı kuşak anneler "öğrenilen" yanıtını vermiştir. Anneliğin doğuştan geldiğini

söyleyen bir katılımcı daha sonrasında çevreden gördükleriyle annelik deneyimini geliştirdiğinden bahsetmektedir. Aynı zamanda bir başka katılımcı ise kız çocuklarının oyun oynarken oyuncaklarına davranış biçiminden yola çıkarak anneliğin doğuştan geldiğini ifade etmektedir. Anneliğin öğrenilen bir şey olduğunu söyleyen katılımcıların bazıları ise anneliği, annelerinden gördükleriyle öğrendiklerini ifade etmektedir. Yılmazbilek (2022: 227) yaptığı araştırmada kadınların bazıları anneliği duygu ve kişisel bakıma ayırarak annelik duygusunun doğuştan geldiğini, çocuk bakımının ise sonradan öğrenildiğini ifade etmektedir. Avcı'nın (2019: 57) araştırmasına katılan anneler, anneliğin içgüdüsel olması ve her kadında bulunmasından dolayı bir zaman sonra kadını anne olma isteğine yönlendirdiğini söylemişlerdir. İnekci (2018: 56) araştırmasına katılan kadınlar anneliği içgüdüsel olarak bildiklerini ve bu süreci kendi anneleri ve çevrelerinden görmediklerini ve psiko-sosyal destek ile bağdaştırdıklarını söylemişlerdir.

Grafik 5: Katılımcıların Anneliği Doğuştan veya Öğrenilen Bir Şey Olarak Sınıflandırması

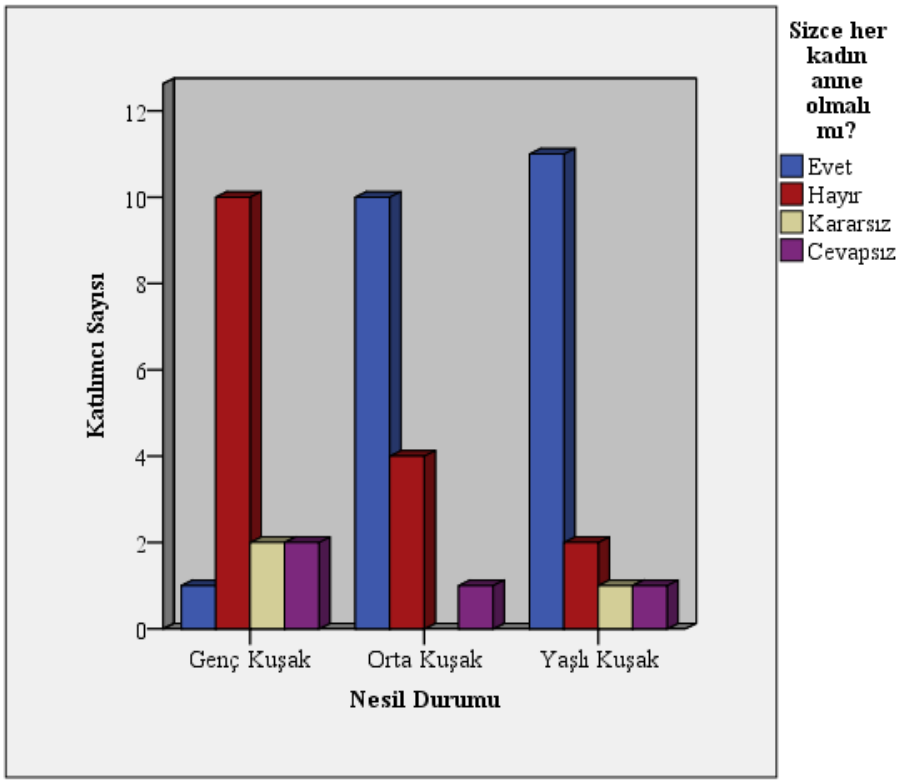

"Sizce her kadın anne olmalı mı?" sorusuna katılımcıların verdiği yanıtlar aşağıdaki Grafik 6'da gösterilmiştir. 45 katılımcının %48,9'unun "evet", %35,6'sının "hayır", %6,7'sinin "kararsız" yanıtını verdiği ve %8,9'unun ise cevapsız bıraktığı

görülmüştür. 15 genç kuşak annenin %6,7'si "evet", %66,7'si "hayır", %13,3'ü "kararsız" yanıtını verirken %13,3'ü cevapsız bırakmıştır. 15 orta kuşak annenin %66,7'si "evet", %26,7'si "hayır" yanıtını verirken %6,7'si cevapsız bırakmıştır. 15 yaşlı kuşak annenin ise %73,3'ü "evet", %13,3'ü "hayır", %6,7'si "kararsız" yanıtını verirken %6,7'si cevapsız bırakmıştır.

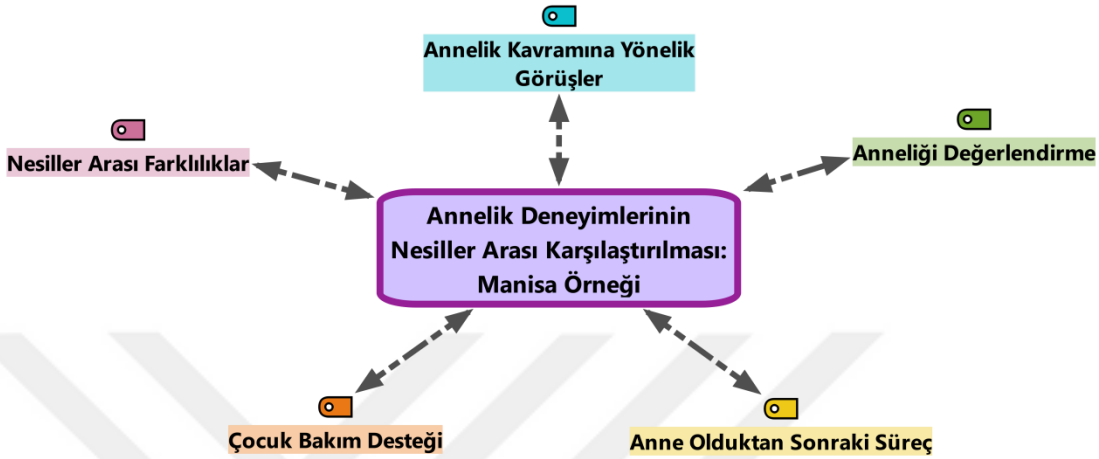
"Sizce her kadın anne olmalı mı?" sorusuna üç kuşak anne olan katılımcılardan çoğunlukla genç kuşak "hayır", orta kuşak ve yaşlı kuşak anneler "evet" yanıtını vermiştir. Her kadının anne olmasını isteyen bazı yaşlı kuşak anneler dünya düzeninin böyle olması gerektiğini ifade etmektedir. Her kadının anne olmaması gerektiğini söyleyen bazı katılımcılar ise sorumluluk sahibi, sabırlı, ilgili ve sağlıklı bir psikolojiye sahip kadınların anne olması gerektiğini söylemektedir.

Grafik 6: Katılımcıların Her Kadının Anne Olması Hakkında Görüşleri

Çalışma, Şekil 1'de görüldüğü gibi 5 ana tema altında toplanmıştır. Bunlar: annelik kavramına yönelik görüşler, anneliği değerlendirme, anne olduktan sonraki süreç, çocuk bakım desteği ve nesiller arası farklılıklardır.

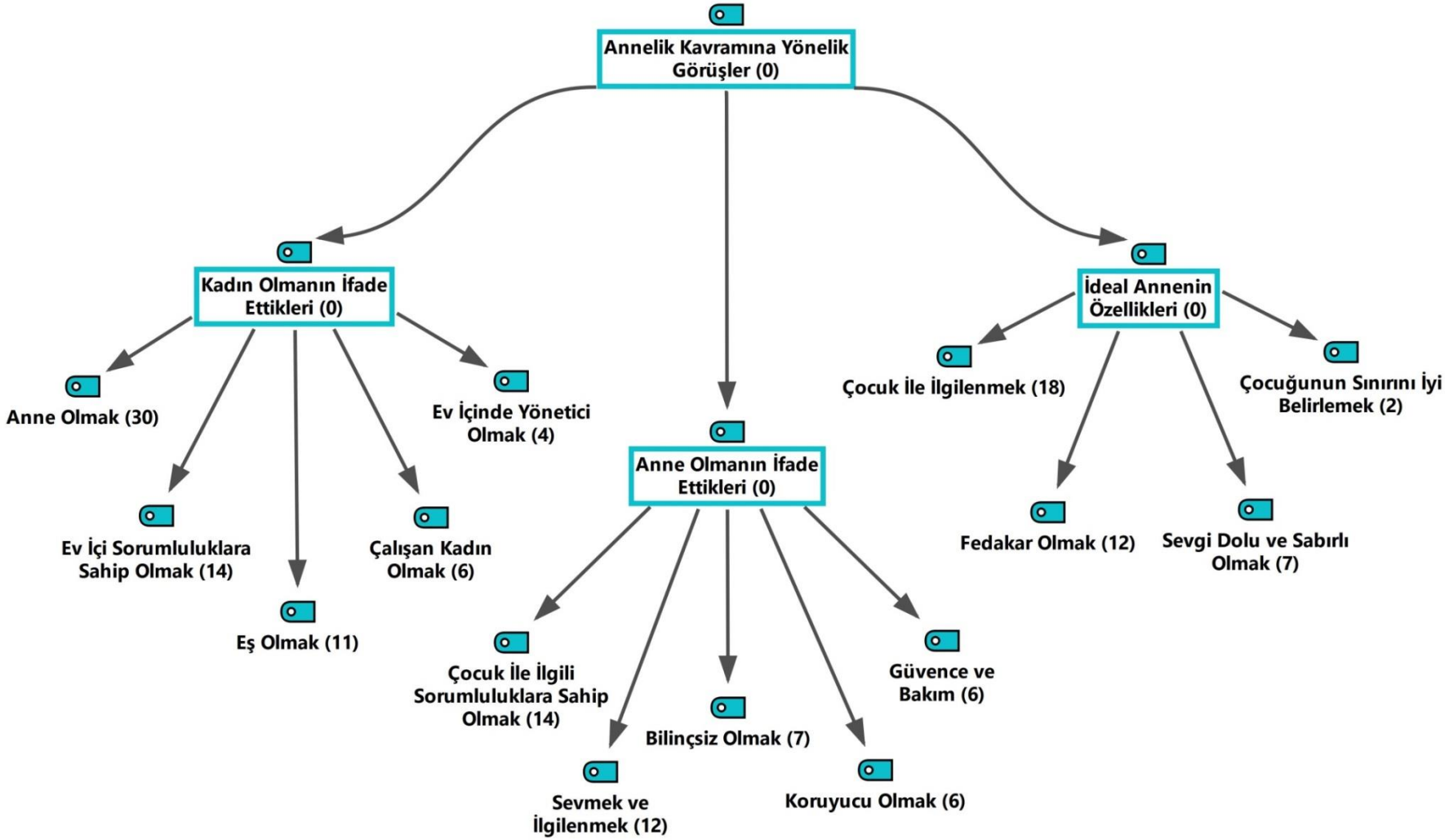
Şekil 1: Annelik Deneyimlerinin Nesiller Arası Karşılaştırılması: Manisa Örneği Tema Gösterimi

3.1. ANNELİK KAVRAMINA YÖNELİK GÖRÜŞLER

Araştırmanın ilk teması olarak annelik kavramına yönelik görüşler hiyerarşik kod-alt kod bölümler modeli Şekil 2'de gösterilmiştir. Annelik kavramına yönelik görüşler teması 3 kategori altında incelenmiştir. Bunlar: kadın olmanın ifade ettikleri, anne olmanın ifade ettikleri ve ideal annenin özellikleridir. Kadın olmanın ifade ettikleri kategorisi 5 farklı kod, anne olmanın ifade ettikleri 5 farklı kod ve ideal annenin özellikleri 4 farklı kod ile tanımlanmıştır.

Şekil 2: Annelik Kavramına Yönelik Görüşler Kod Gösterim Modeli

3.1.1. Kadın Olmanın İfade Ettikleri

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcıların ifadeleri doğrultusunda annelik kavramına yönelik görüşler temasının kadın olmanın ifade ettikleri kategorisinde 5 farklı kod tanımlanmıştır. Bunlar; anne olmak, ev içi sorumluluklara sahip olmak, eş olmak, çalışan kadın olmak ve ev içinde yönetici olmaktır. Tablo 4'te görüldüğü gibi katılımcılar *"Size göre kadın olmak ne ifade ediyor?"* sorusuna %46,2'si anne olmak, %21,5'i ev içi sorumluluklara sahip olmak, %16,9'u eş olmak, %9,2'si çalışan kadın olmak ve %6,2'si ise ev içinde yönetici olmak olarak cevap vermiştir. Bu durum bize kadınlığın öncelikli olarak geleneksel bir bakış açısıyla annelik ve ev içi sorumluluklar ile tanımlandığını göstermiştir.

Tablo 4: Size Göre Kadın Olmak Ne İfade Ediyor?

Kadın Olmanın İfade Ettikleri	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
	Anne Olmak	44,0%	45,5%	50,0%	46,2%
	Ev İçi Sorumluluklara Sahip Olmak	24,0%	27,3%	11,1%	21,5%
	Eş Olmak	8,0%	13,6%	33,3%	16,9%
	Çalışan Kadın Olmak	16,0%	9,1%	0	9,2%
	Ev İçinde Yönetici Olmak	8,0%	4,5%	5,6%	6,2%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok (%46,2) "anne olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %44'ü, orta kuşak annelerin %45,5'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %50'si kadın olmayı anne olmak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar anneliğin çok büyük bir sorumluluk olduğunu ifade etmiştir. Bir katılımcı ise anneliğin kutsal bir şey olduğunu ifade etmiştir. Alparslan (2020: 67) araştırmasında özellikle yaşlı kuşak annelerin kadınlığı anne olmak olarak tanımladığı görülmüştür. Demir'in (2018: 304-305) akademisyen anneler ile yaptığı çalışmada evliliğin anlamı annelik ile birlikte tanımlanmış ve annelik duygusu evlilikten daha önemli bir kavram olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda kadınlar anne olduktan sonra hayat amaçlarını annelik ile bulduklarını ve anneliğin kadın olmanın önüne geçtiğini söylemiştir. Anne olmak ile

ilgili G9, G11, O6, O7 Y6 ve Y7 kodlu katılımcılar durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G9:** *"Ya bence kadın olmak gerçekten söylüyorum şey anne olmak yani kesinlikle yani. Şöyle hani diyolar mesela hani sadece çocuk için evlenilmiyo ama çocuk evliliğin bir parçası iyi ki kadınım diyorum bu yüzden. Allah'ta olmayanlara inşallah istediği zaman nasip eder."*

> **G11:** *"...kadın bence her şey. Yani tamamen ee varlığın kendisi yani. Yeni bi başlangıç bence. Yani ii bi kere utanılmicak bi şey kadın kutsal bi şey. Sonuçta her şeyi başarabiliyosun yani güç demek bence. Yani bilmiyorum sonuçta dünyaya bi bebek getiriyosun onu yeniden büyütüyosun. Öyle, oluşum güzel bi şey. (Gülüyor)."*

> **O6:** *"Ne bilem ben kadın annelik, kadın annelik. Anne olunca kendimi kadın hissettim."*

> **O7:** *"Kadın olmak güzel bi şey hele hele çocukların olunca, anne olunca bambaşka bi duygu. Tabii ki anne olunca her şey bambaşka. Evladını görünce, yüzünü gördüğün an her şey değişiyo yeniden hayata atılıyosun."*

> **Y6:** *"Ne geliyo emzirmek geliyo…"*

> **Y7:** *"Kadın olmak… Ya iyi bi şey evlenirsin, yuva kurarsın, çoluğun çocuğun olur öyle yani."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%21,5) "ev içi sorumluluklara sahip olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %24'ü, orta kuşak annelerin %27,3'ü ve yaşlı kuşak annelerin ise %11,1'i kadın olmayı ev içi sorumluluklara sahip olmak ile tanımlamaktadır. Katılımcılardan bazıları bir işte çalışmadığı için ev ve çocukların sorumluluklarının kendilerine ait olduğundan bahsetmiştir. Genç kuşak bir anne çocuğu olmasa da eşinin ve evinin sorumluluğunun kendine ait olacağını

söylemiştir. Orta kuşak bir anne gençken ev işlerini yaparken zorlanmadığını fakat yaş geçtikçe ev işlerini yaparken zorlandığından bahsetmiştir. Aynı zamanda çalışan bazı anneler eve geldikleri zaman ev içi sorumluluklarını sadece kendilerinin yapmalarından şikâyet etmiştir. Özellikle orta kuşak bir anne kendi zamanlarında hayatı kolaylaştıran teknolojik aletlerin olmamasından dolayı tarladan geldikten sonra daha çok zorlandıklarını ifade etmiştir. Ev içi sorumluluklara sahip olmak ile ilgili G2, G10, G12 ve O12 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G2:** *"Ya nasıl diyim yani bütün bi yük şu an benim üstümde gibi hissediyorum yani öyle söyliyim. Yani her iş bana bakıyo çocuklardan dolayı yani öyle söyliyim evde çalışmadığım için evdeyim de iki çocukta benim üstünde."*

> **G10:** *"Aaaah aaaah kadın olmak sorumluluk. Bi evliliği geçindirmek, bi evi geçindirmek, çocuklara bakmak, yemek yapmak nasıl anlatayım yani. Hani bi günün senin evde standart ya her gün aynı şey sabah kalk kahvaltı hazırla mecbur hazırlıcaksın çocuklar okula gitcek aç kalmıcak, orları düzenle topla, yemek yap, çamaşır yıka, ütü, bulaşık akşam yok öğlen oluyo öğlen bi daha gene yemek hazırla, onları okula bırak okuldan geri gel git akşamüstü geri al yani sürekli bi koşturmaca. Aynı, aynı yani değişen bi şey yok yani mesela diyemiyosun yani yarın ben oraya gitcem, buraya gitcem diye sen artık çocuklara göre bi çizelge çiziyosun onlar ne diyosa o oluyo, onları bırakıp bi yere gidemezsin tabi gitmen gerekiyosa onlarla gitmen lazım onlarda okuldan çıkınca gitcekler, onun dersleri oluyo zaten yani sorumluluk almak yani çok sorumlu yani kadın olmak sorumluluk almak."*

> **G12:** *"Anne olmamış olsaydım da bi kadın yine toparlayıcıdır her bakımdan eşini toparlar çünkü eşi bi kadınla bi erkek evli çalışıyolar ama kadın o adamın yemeğini hazırlıyo, evini temizliyo, adamın giyeceği kıyafetin bakımını dahi o yapıyo yani çocuk olmasa da*

kadının belirli mecburen yaptığı bi görev var çocuk olmasa da kadın bi merkez, çocuk olsa da bi merkez."

O12: *"...evde, ev işi. Her şey sana bakıyo kadın olmak bu işte. Erkek dışarda ama gene erkekle bir çalışıyoz. Beraber gidiyoz tarlaya akşama kada onlan çalışıyoz e geldik mi yemek. Bizim daha çamaşır makineler şeyler sonradan çıktı, önceden bu iki kız varken hep elimdeydi. Üçüncü de makineler yeni çıktı işte öyle aldık. Bulaşık elimizde, çamaşır elimizde, onlan bezleri hep elde yıkanıyodu öyle hazır bez şey yoktu bizde."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride üçüncü olarak ifade edilen (%16,9) "eş olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %8'i, orta kuşak annelerin %13,6'sı ve yaşlı kuşak annelerin ise %33,3'ü kadın olmayı eş olmak ile tanımlamaktadır. Yaşlı kuşak anneler duygulanarak anlattıkları eşlerinin vefatından sonra hayatlarının anlamının bittiğinden ifade etmiştir. Eş olmak ile ilgili G13, Y3 ve Y6 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G13: *"Kadın olmak ı yani evine bakmak, eşine saygı çerçevesinde bi evde yaşamak, çocuklarına ve eşine yetebilmek, evini çekip çevirebilmek. Yani kadın olunca, evlenince kadın olunca mecbur ayaklarının üstünde durman gerekiyo, güçlü olman gerekiyo..."*

Y3: *"Hayat arkadaşın oluyo işte o öldükten sonra hayatın şeysini anlıyosun. Bak ben 8 sene oldu amcan öleli hiç gülmek nedir unuttum gülmeyi. (Ağlıyor). Köyde evden mezarlık gözüküyo oturuyom orda ağlıyom, ağlıyom giriyom içeri yapyalnız. Hayatında doğru biri olcek, olmamanın çaresi yok ama o öldü mü çok zor... Ben dede vaken yaşamışım, çok yaşadım çook. (Ağlıyor)."*

Y6: *"Gadın, adamın iyise gülüsün adamın ış yoksa zehirsin. Benim adamım melakeydi melake valla melake. (Duygulandı)."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride dördüncü olarak ifade edilen (%9,2) "çalışan kadın olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %16'sı ve orta kuşak annelerin ise %9,1'i kadın olmayı çalışan kadın olmak ile tanımlamaktadır. Çiftçilik yapan yaşlı kuşak anneler çalışmalarının sonucunda herhangi bir gelir elde etmedikleri için kendilerini çalışan kadın olarak tanımlamadıkları anlaşılmaktadır. Genç kuşak anneler ise ayaklarının üzerinde durduğunu ve kimseye muhtaç olmadığı için mutlu ve güçlü olduklarını dile getirmiştir. Çalışan kadın olmak ile ilgili G8 kodlu katılımcı anne durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G8:** *"Ayakta durmak ne bileyim şu an yani öyle bi şey de diyemiyorum ama gerçekten kadın demek bence ayakta durmak demek, kimseye muhtaç olmamak demek. Ben öyleyim şu an kimseye muhtaç olmadan yaşamaya çalışıyorum."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az ifade edilen (%6,2) "ev içinde yönetici olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %8'i, orta kuşak annelerin %4,5'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %5,6'sı kadın olmayı ev içinde yönetici olmak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar eşlerini, çocuklarını ve evleri ile ilgili işlerini yönettiklerini ifade etmiştir. Ev içinde yönetici olmak ile ilgili G4, G12, O4 ve Y12 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G4:** *"Bi de her şeyi yöneten kadın yani çocuğunu ayrı yönetiyon eşini de ayrı yönetiyosun, liderlik yani lider olmak demek bence."*

> **G12:** *"Kadın olmadan hiçbir şey olmaz kadın hem yapıcı hem toparlayıcı bi evin merkezi kadın. Evet, erkeğin de çok fazla getirisi var ama bi kadın olmadığı sürece erkek tek başına bi hiç, kadın da evet tek başına bi hiç ama kadın tek başına çoğu şeyi yapabilir erkeğin yapabilceği şeyi, çalışabilir, bi ev geçindirebilir aynı zamanda o evin temizliğini üstlenebilir, çocuğun annelik görevini üstlenebilir."*

O4: *"...yönetici geliyo bana yani kadın yönetici. Evde, çocuklarla, her şeyle bilmiyorum yani şey vardır ya yaşam koçu falan yani çocukların da eşin de yaşam koçudur kadın ben öyle diyorum. Ben koçluk yaptım, ben yaşam koçluğu yaptım. (Gülüyor)."*

Y12: *"Kadın deyince ne geliyo gızım evin bütün işi senin, ee dışardan gelcek olana mesela evde ne olduğuni sen biliyosun hepsini. Onları ayarlıyon işte, yönlendiriyon."*

3.1.2. Anne Olmanın İfade Ettikleri

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcıların ifadeleri doğrultusunda annelik kavramına yönelik görüşler temasının anne olmanın ifade ettikleri kategorisinde 5 farklı kod tanımlanmıştır. Bunlar; çocuk ile ilgili sorumluluklara sahip olmak, sevmek ve ilgilenmek, bilinçsiz olmak, koruyucu olmak ve güvence ve bakımdır. Tablo 5'te görüldüğü gibi katılımcılar *"Size göre annelik ne ifade ediyor?"* sorusuna %31,1'i çocuk ile ilgili sorumluluklara sahip olmak, %26,7'si sevmek ve ilgilenmek, %15,6'sı bilinçsiz olmak, %13,3'ü koruyucu olmak ve %13,3'ü güvence ve bakım olarak cevap vermiştir. Bozkurt (2019: 53) yaptığı çalışmada katılımcıların anneliği çocuk üzerine bir dünya kurmak, çocuğun yaşam imkânlarını en iyi şekilde yapılandırmak, doğaüstü sevgi, anlam karmaşası, benzersiz bir deneyim, çocuğu kendinden bir parça görmek, sorumluluk ve koruma duygusu, kısıtlanmak gibi tanımladığını ifade etmiştir. Özgen (2021: 75) araştırmasında katılımcılar anneliği tanımlarken şefkatli, koşulsuz seven, fedakâr, sabırlı, anlayışlı ve merhametli olmak olarak ifade ettikleri görülmüştür. Doğan-Kutlu (2020: 58) kadın akademisyenler ile yaptığı araştırmada katılımcılar anneliği sabır, özveri, dikkat ederek bir çocuk yetiştirmek, çocuğa şekil vermek, fedakârlık ve koruyucu olmak olarak tanımlamışlardır.

Tablo 5: Size Göre Annelik Ne İfade Ediyor?

Anne Olmanın İfade Ettikleri	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
	Çocuk İle İlgili Sorumluluklara Sahip Olmak	50,0%	28,6%	7,7%	31,1%
	Sevmek ve İlgilenmek	16,7%	28,6%	38,5%	26,7%
	Bilinçsiz Olmak	5,6%	21,4%	23,1%	15,6%
	Koruyucu Olmak	22,2%	14,3%	0	13,3%
	Güvence ve Bakım	5,6%	7,1%	30,8%	13,3%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%31,1) "çocuk ile ilgili sorumluluklara sahip olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %50'si, orta kuşak annelerin %28,6'sı ve yaşlı kuşak annelerin ise %7,7'si anne olmayı çocuk ile ilgili sorumluluklara sahip olmak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar kendi hayatlarını geri planda bırakıp çocuklarının hayatlarını öncelik haline getirdiklerini, planlarını çocuklarına göre yaptıklarını, yatırımlarını çocukları için yaptıklarını, sosyal hayatlarından, uykularından kısacası bekâr oldukları zamana göre birçok şeyden fedakârlık ettiklerini söylemiştir. Genç kuşak bir anne bebeği olduktan sonra bu sorumlulukların heyecan, tedirginlik ve korku gibi duyguları yaşattığından bahsetmiştir. Yaşlı kuşak bir anne bebeğine hamileyken boşanıp tekrar evlenmediği için çocuğuna karşı fedakârlık yaptığını söylemiştir. Çocuk ile ilgili sorumluluklara sahip olmak ile ilgili G1, G9, G11, G12 ve Y4 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G1:** *"Of artık yeter diyebileceğin bi şey kesinlikle değil. Ya annelik en başta benim için sorumlulukların böyle arşa çıkmış hali yani. O bitmeyen, her gün artan bi sorumluluk."*

> **G9:** *"Ya annelik büyük bi sorumluluk yani onun geleceğini düşünmek yani şöyle onun geleceği için yatırım yapmak ım başka. (Düşünüyor). Her anı düşünmek, işte mesela çalışıyorum ama bi andan da diyorum evet emin ellerde ama hani acaba hani oynuyabiliyo mu bunları da düşünebiliyorum yani."*

G12: *"İlk anne olduğum zaman hissettiğim evet ben büyüdüm, gerçekten bi kadın oldum evlendiğimde de bunu fark ettim ama annelikte daha da bunun farkına varıyosun daha bi sorumluluk sahibi oluyosun. Evet ben artık bi bireyim kendime bana ait bi canlı var sadece benim ilgilenmem gereken bana muhtaç olan hani bir gün iki gün sevip başkasına bırakmıcam o artık benimle. Bütün ömrüm artık geleceğimi attığım bütün adımı onunla yapmalıyım diye bunun vermiş olduğu bi heycan, bi tedirginlik, bi korku hepsini bir yaşadım yani bütün duyguların karmakarışık olduğu dönem o dönem bence onu kucağına aldığın zaman."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%26,7) "sevmek ve ilgilenmek" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %16,7'si, orta kuşak annelerin %28,6'sı ve yaşlı kuşak annelerin ise %38,5'i anne olmayı sevmek ve ilgilenmek ile tanımlamaktadır. Katılımcılar bebeklerinin ilgiye muhtaç olmasından ve yorucu bir süreç olsa da bebeklerine duydukları sevgiden dolayı dünyanın en güzel şeyi anne olmak olduğunu ifade etmişlerdir. Yaşlı kuşak bir anne ise çocuğunu sevip, ilgilenip ve büyütüp komşusu olduğundan bahsetmiştir. Sevmek ve ilgilenmek ile ilgili G3, G13, O12, Y6 ve Y8 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G3: *"Annelik çok güzel bi şey. Yani şöyle bi şey dünyanın en güzel şeyi ama bi yerde bi yazı okumuştum hani diyo ki annelik diyo şey çocuk diyo gönül yükü diyo tamam mı? Gerçekten çocuk doğduğu an senin hayatın bitiyo onun hayatı başlıyo. Çünkü her şeyini artık onun için yapmaya çalışıyosun o büyüse bile bi şeyi bitmiyo hep aklın onda yani. Dünyanın en güzel şeyi ama zaten öyle olmasa sanırım yorucu yani ama sevgisiyle hiç şey görmüyosun."*

G13: *"Yani insan anne olunca tabi anlıyosun anneliğin ne demek olduğunu, sana ait bi canlı e çok seviyosun, hiçbi şeyine kızamıyosun, kendinden bi şey görüyosun, eşine benziyo, sana benziyo yani çok güzel bi duygu. Bilmiyorum nasıl tarif edeyim."*

O12: *"Annelik bi görev gibi. Evladını nasıl yetiştirirsen öyle oluyo. Güzel, disiplinli çocuk yetiştirirsen öyle çocuk oluyo. İlgilenmezsen çocuk nolcek?"*

Y6: *"Annelik sevgi, seversin. Gucağımda götüdüm, eşeklerde göttüm hem emzirdim hem tütün gırdım, yatırdım kelterlen içine de öyle baktım."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride üçüncü olarak ifade edilen (%15,6) "bilinçsiz olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %5,6'sı, orta kuşak annelerin %21,4'ü ve yaşlı kuşak annelerin ise %23,1'i anne olmayı bilinçsiz olmak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar erken yaşta anne olmalarından dolayı cahil olduklarını söyledikleri için anneliğin ne olduğunu tanımlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bilinçsiz olmak ile ilgili G5, O6 ve Y2 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

O6: *"(Ağlıyor). Anne olunca ne biliyim cahildim o zaman ne hissettim bilmiyom ki. Ben ilk hamileliğimde 3 aylıktı benim çocuk karnımda kıpırdamaya başladı ben o zaman hissettim."*

Y2: *"Bilmiyom ki. U zaman bilmedik ufak, bilmedim anne olduğumu bilmedim."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az olarak ifade edilen (%13,3) "koruyucu olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %22,2'sı ve orta kuşak annelerin ise %14,3'ü anne olmayı koruyucu olmak ile tanımlamaktadır. Erken doğum yapmış ve lohusalık döneminde olan anneler, bebeklerini kimse ile paylaşamadıklarını ifade etmiştir. Koruyucu olmak ile ilgili G2, G3 ve O4 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G2: *"Yani nasıl anlatayım ne bileyim çok farklı bi şey yani, hani ne bileyim hani evlatların her şeyden önce geliyo, yani korumacı hissediyosun daha doğrusu. Yani zaten ilk alamadım kucağma hani*

erken doğdu, küvezdeydi sadece küvezden gördüğüm kadarıyla o kadar, o zaman tabi kucağına da almadığın sürece peki bi bağ da kuramıyosun. Ama sonradan ne bilim erken doğdu, premütüreydi çok farklıydı K. ya hani nası diyim kucağımdan indiresim gelmiyodu, kimseye veresim gelmiyodu o şekilde… A.'da daha tecrübeli artık nasıl diyim daha bilinçli hani K.'a göre o daha nasıl diyim biraz daha normal büyüdü diyim. (Gülüyor)."

G3: *"Annelik çok korkunç bir duygu. Yani şöyle çünkü bütün hayatın artık o oluyo yani her şeyden korkmaya başlıyosun o ilk süreçten bahsediyorum çünkü napcağını bilmiyosun ben o hani öyleydi benim duygularım hani böyle eşimden bile kıskanıyodum yani onu böyle sadece benim. (Gülüyor). Yani ilk böyle şeydim yani nasıl koruycam gece bazen var ya böyle ağlıyodum yani hani çocuğu nasıl koruycam nasıl etçem böyle tabi loğusalıkta var ya çıkmaz duygulardı… O sanırım hormonlarla alakalı da olabilir, hormonlar oturdukça düşüncelerin de sakinliyo, napcağını bilmiyosun nasıl bakcağını da bilmiyosun çocuğa. Bi de M. küçük doğdu tabi erken doğduğu için o biraz beni biraz korkutuyodu. (Gülüyor). Mesela gece uyanıyodum sürekli çocuk acaba yaşıyo mu filan hani böyle çok şeydim yani korkuluydu ama sonra zaman zaman o da büyüyo çünkü ilk emzirdiğimde sen de bilmiyosun o da emmeği bilmiyo ikinizde ilk acemilik çekiyosun sonra ikimizde öğreniyoruz emmesi, emzirilmesi gerektiğini o büyüdükçe hareketlendikçe sen rahatlıyosun. Birlikte öğreniyosun her şeyi."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az ifade edilen diğer kod ise (%13,3) "güvence ve bakım" olarak dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %5,6'sı, orta kuşak annelerin %7,1'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %30,8'i anne olmayı güvence ve bakım ile tanımlamaktadır. Özellikle yaşlı kuşak anneler çocuklarını kendilerine bakmaları için büyüttüklerini ifade ettikleri görülmüştür. Çocuk dünyaya getirmek insan neslinin devamı ve geleceğe yatırım olarak görülebilmektedir. Dünyaya getirilen çocuk, ebeveynlerin yalnız kalmaması, yaşlılıkta veya hasta olunca bakım sağlanması ve evliliğin

sürdürülmesi için bir sebep olarak görülmektedir (Dudu-Karaman ve Doğan, 2018: 1485). TÜİK (2021) verilerine göre bireylerin çocuk ile ilgili algılarına bakıldığında %81,1'i çocuklarının anne ve babasına yaşlılıklarında bakması gerektiği anlaşılmaktadır. Güvence ve bakım ile ilgili G12, Y3, Y8 ve Y12 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G12:** *"Annelik benim için çok kutsal bi şey geliyo hele ki bu altı aylık süreçte karnında taşıdığın o doğum sancısı vesaireyi gördükten sonra çok çok kutsal bi şeymiş gibi geliyo bana. Bence de öyle zaten kutsal annelik çünkü içinde bi insan üretiyosun, onun bütün bakımı, o sana muhtaç sen ona muhtaçsın, sevgisi bambaşka bakımı bambaşka."*

> **Y3:** *"Canım annelik tebi sene evlatlan oldu mu güven duyuyosun, evlatlam va güven duyuyosun. Hasta olsan evlatın goşa. Bi şey olsam evladım goşa. Ben onların annesiyim. İnşallah bakalar. Allah yatırıp baktırmasın her gün duam o üç gün yatak dördüncü gün toprak kimseyi ne bıktırsın ne usandırsın…"*

> **Y8:** *"Annelik demek hoş, güzel bi şey. Anne oluyon çoluğun oluyo çocuğun kolun kanadın oluyo annıyon mu?"*
> **Y12:** *"Ya çocuklarını güzel beslemeli, güzel temizlik, ee onları güzel yetiştircen, sokaklarda bırakmadık çocuklarımızı biz kendimiz yetiştirdik, çocuklarımızı dövmedik, biz yemedik onları yedirdik öyle besledik yavrum işte."*

3.1.3. İdeal Annenin Özellikleri

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcıların ifadeleri doğrultusunda annelik kavramına yönelik görüşler temasının anne olmanın ifade ettikleri kategorisinde 4 farklı kod tanımlanmıştır. Bunlar; çocuğu ile ilgilenmek, fedakâr olmak, sevgi dolu ve sabırlı olmak ve çocuğunun sınırını iyi belirlemektir. Tablo 6'da görüldüğü gibi katılımcılar *"Sizce ideal annenin özellikleri neler olmalıdır?"* sorusuna %46,2'si çocuğu ile ilgilenmek, %30,8'i fedakâr olmak, %17,9'u sevgi dolu ve sabırlı olmak ve %5,1'i çocuğunun sınırını iyi belirlemek

olarak cevap vermiştir. Bozkurt'un (2019: 54) çalışmasına katılan anneler iyi bir anne olmayı örnek insan olma, yaşam için gerekli bilgileri verme, iyi bir bakım sağlama, maddi ve manevi hazır olma, kaliteli zaman geçirme, fedakâr olma, duygusal ve fiziksel şiddete karşı durabilme, iletişim becerilerini kullanabilme, sabır gücünü kullanabilme, sevme ve sevmeyi öğretebilme gibi özellikler ile tanımlamıştır. Yılmazbilek (2022: 228) araştırmasına katılan kadınlar iyi annenin sabırlı, yemek yapan, çocuk ve ev ihtiyaçlarını karşılayan, kendini geri planda tutan, mutlu olma gibi özelliklere sahip olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Timurturkan'ın (2019: 23) araştırmasına katılan anneler ideal ve iyi annenin sevgi göstermek, özgüven sağlamak, yeterli zaman ayırmak, kaliteli zaman geçirmek ve çocuklarına yetebilmek özelliklerinde olması gerektiği ve bunları karşılayamadığında kendilerini yetersiz hissetmelerine sebep olacağı ifade edilmiştir. Doğan-Kutlu (2008: 58) çalışmasında kadının çocuğuna sabırlı davranan, özveri gösteren, çocuğunu büyütürken dikkat eden, çocuğunu istediği gibi yetiştiren, çocuğunun ihtiyaçlarına öncelik veren, karşılıksız sevgi gösteren, kendini çocuklarına adayan, çocuklarını bütün kötülüklerden koruyan bir annelik rolüne sahip olması gerektiğini açıklamaktadır.

Tablo 6: Sizce İdeal Annenin Özellikleri Neler Olmalıdır?

İdeal Annenin Özellikleri	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
	Çocuk İle İlgilenmek	40,0%	37,5%	61,5%	46,2%
	Fedakâr Olmak	20,0%	37,5%	30,8%	30,8%
	Sevgi Dolu ve Sabırlı Olmak	20,0%	25,0%	7,7%	17,9%
	Çocuğunun Sınırını İyi Belirlemek	20,0%	0	0	5,1%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%46,2) "çocuğu ile ilgilenmek" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %40'ı, orta kuşak annelerin %37,5'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %61,5'i ideal anneliğin özelliklerini çocuğu ile ilgilenmek ile tanımlamaktadır. Katılımcılar ideal annelerin çocuğunun eğitimini, konuşmasını, giyinmesini, terbiyesini, iyi ve kötüyü anlatmayı, beslenmesini, bakımını ve sahip çıkmasını bilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. İdeal annenin çocuğu ile ilgilenmesi ile ilgili G5, O2, O8 ve O13 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G5: *"Her şeyini her şeyini ya çocuğu mesela eğitimini, konuşmasını, şey yapmasını her şeyi yapar yani. Yani çocuğunu dövmekle sövmekle eğitilmez yani."*

O2: *"Hem çocuklarıyla ilgilenmesi hem okutması daha iyi ilgilense iyi olurdu bence… Ya benim yaşıtlarım çoğu insanlar okudu, arkedeşlerim okudu. Bi iki kişi var bizde okutmadılar bizi, cahiliz cahillik oluyo. Hiçbi şey bilmiyon."*

O8: *"İyi anne ablam nasıl olu çocuğuna sahap çıka baka arkasında koşar yidirir giydirir gezdirir iyi anne odur."*

O13: *"Ne bileyim severse, ilgilenirse heralde. Seversen, ilgilenirsen anne olursun tabi şinci ayrım yapmazsan onu görüp ona dönersen, bunu görüp buna dönersen olmaz."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%30,8) "fedakâr olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %20'si, orta kuşak annelerin %37,5'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %30,8'i ideal anneliğin özelliklerini fedakâr olmak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar gelecek planları ve yatırımlarında önceliğinin çocukları olduğunu ve kendilerine ait alandan vazgeçmek zorunda olduklarını ifade etmiştir. Orta kuşak bir anne bir annenin sürekli çocuğunun göz önünde olduğu için çocuklarının onları örnek alması bakımından güçlü olması gerektiğini ifade etmiştir. İdeal annenin fedakâr olması ile ilgili G12, O4 ve Y4 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G12: *"İyi anne olabilmek için kendi hayatından, kendi sorumluluklarından, kendine ait bi alanından vazgeçmek, ödün vermek, öncelik kendin değil o olmak bence… Kesinlikle fedakârlık en başta geliyo ama bütün planların, düşüncelerin, gelecekteki yapmak istediklerin, yatırımların hepsinin önceliği o."*

O4: *"Yani ideal anne fedakârdır evet ama fedakârlık yaparken de kendini salmaz, kendi de dik durur, şey durur ben öyle gözlemliyom yani çocuk gücünü anneden alıyo yani anneyle bütün gün muhatap oluyo çünkü. Hani ben fedakârlık yapıyom da saçımı süpürge ediyom da işte gücüm buna yetiyo ne bileyim yani dimdik durması gerekiyo gene annenin, bakması gerekiyo kendine sürekli göz önünde çocukları onu örnek görüyo çünkü. En önemlisi güçlü görmeleri, ben annemi hep güçlü görüyodum çünkü, annem hep güçlüydü."*

Y4: *"(Düşünüyor). Valla ne biliyim ki nasıl olur yani çocuğunla ilgilencen, güzel ilgilencen ne biliyim ben ön planda çocuğun olmalı. Adam ikinci planda ön planda çocuk benim için. Ben çocuk için bilmiyom her şey değişiyo benim için yani. Elimden geldiği kadar şey yapıyom çocuğa, yapıyodum yani hala da öyleyim yani. Hala mücadele ediyom yani."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride üçüncü olarak ifade edilen (%17,9) "sevgi dolu ve sabırlı olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %20'si, orta kuşak annelerin %25'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %7,7'si ideal anneliğin özelliklerini sevgi dolu ve sabırlı olmak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar annelerin çocuklarına karşı bağırmaması ve öfkelenmemesi gerektiğini söylemiştir. İdeal annenin sevgi dolu ve sabırlı olması ile ilgili G4, O10 ve Y9 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G4: *"(Düşünüyor). Annem gibi olması. (Gülüşmeler). Yani ideal anne bileyim yani ıı iyi bir anne olmak heralde demek gibi bi şeydir. Güzel bir anne, iyi bir anne… Mesela herkes anne olamıyo şöyle ilgilenme konusunda, bakma konusunda, sevgiyi gösterme konusunda yani en en iyisi yani en güzel sevgi gösterebilmek ve ona sabredebilmek yani hemen öfkelenip bağırmak değil sabretceksin, güzel güzel anlatcaksın etceksin."*

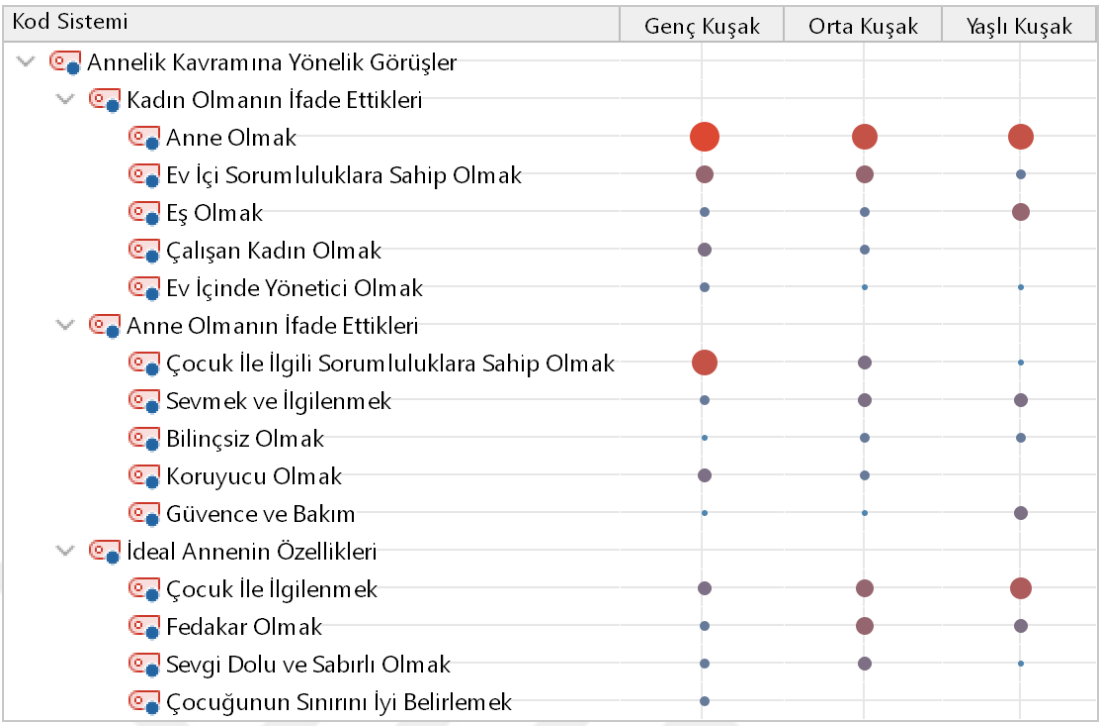
Y9: *"Sabırlı. Sabırlı olcan evladına sevgini göstercen. Dört tane büyüttüm bir tokat vurmamışımdır."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az ifade edilen (%5,1) "çocuğunun sınırını iyi belirlemek" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %20'si ideal anneliğin özelliklerini çocuğunun sınırını iyi belirlemek ile tanımlamaktadır. Katılımcılar anne-çocuk ilişkisini korumak ve çocuklarına karşı disiplinli davranmak gerektiğini söylemiştir. Özgen (2021: 127) araştırmasında annelerin çocuklarını şımartmamak için isteklerini sınırlandırdıkları, anne-baba sözü dinlemelerini ve üçüncü kişilerin etkilerini azaltmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. İdeal annenin özellikleri çocuğunun sınırını iyi belirlemesi ile ilgili G9 ve G14 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G9:** *"Arkadaş gibi olmamalı bence. Şöyle okuduğum kitaplardan, okuduğum yazılardan görüyorum hani arkadaş gibi davranmamalı hani mesela tamam yeri geldi arkadaş gibisin ama yeri geldi anne gibi davranmalısın yani hani hayır diyebilmelisin, her istediğini yapmamalısın mesela. Anne-çocuk ilişkisi olmalı. Tamam ilerki yaşlarda belki atıyorum üniversiteye gittikten sonra ya da lise dönemlerinde tabi ki hani sana anlatsın, etsin ama o şeyi bence koruyabilmeliyiz anne-çocuk ilişkisi. Her şeyine evet demek, onu şımartmak çok mantıklı gelmiyo bana."*

> **G14:** *"Valla yapamıyorum ama disiplinli anneler bence daha iyidir ya. (Gülüyor)."*

Tablo 7: Kuşaklara Göre Annelik Kavramına Yönelik Görüşler

Nesil durumuna göre annelerin annelik kavramına yönelik görüşleri Tablo 7'de detaylı olarak gösterilmiştir. Genç kuşak annelerin "anne olmak", "çocuk ile ilgili sorumluluklara sahip olmak", "çalışan kadın olmak", "ev içinde yönetici olmak", "koruyucu olmak" ve "çocuğunun sınırını iyi belirlemek"; orta kuşak annelerin "fedakâr olmak" ve sevgi dolu ve sabırlı olmak"; yaşlı kuşak annelerin ise "eş olmak", "güvence ve bakım" ve "çocuk ile ilgilenmek" konularında diğer kuşaklara göre daha fazla görüş bildirdikleri görülmektedir.

Annelik kavramına yönelik görüşler teması katılımcılara kadın olmanın ifade ettiklerine dair görüşleri sorulduğu zaman en yoğun cevapların "anne olmak" kodunda yoğunlaştığı ve bu yoğunlaşmanın her üç kuşak içinde geçerli olduğu görülmektedir. Bütün bu cevaplar bize kadınlık ve annelik kavramlarının katılımcıların zihninde birbirini çağrıştırdığını ve anlattığını göstermektedir. Bu durumda her üç kuşak kadınlar içinde aslında geleneksel bir anlayışın ağır bastığını göstermektedir.

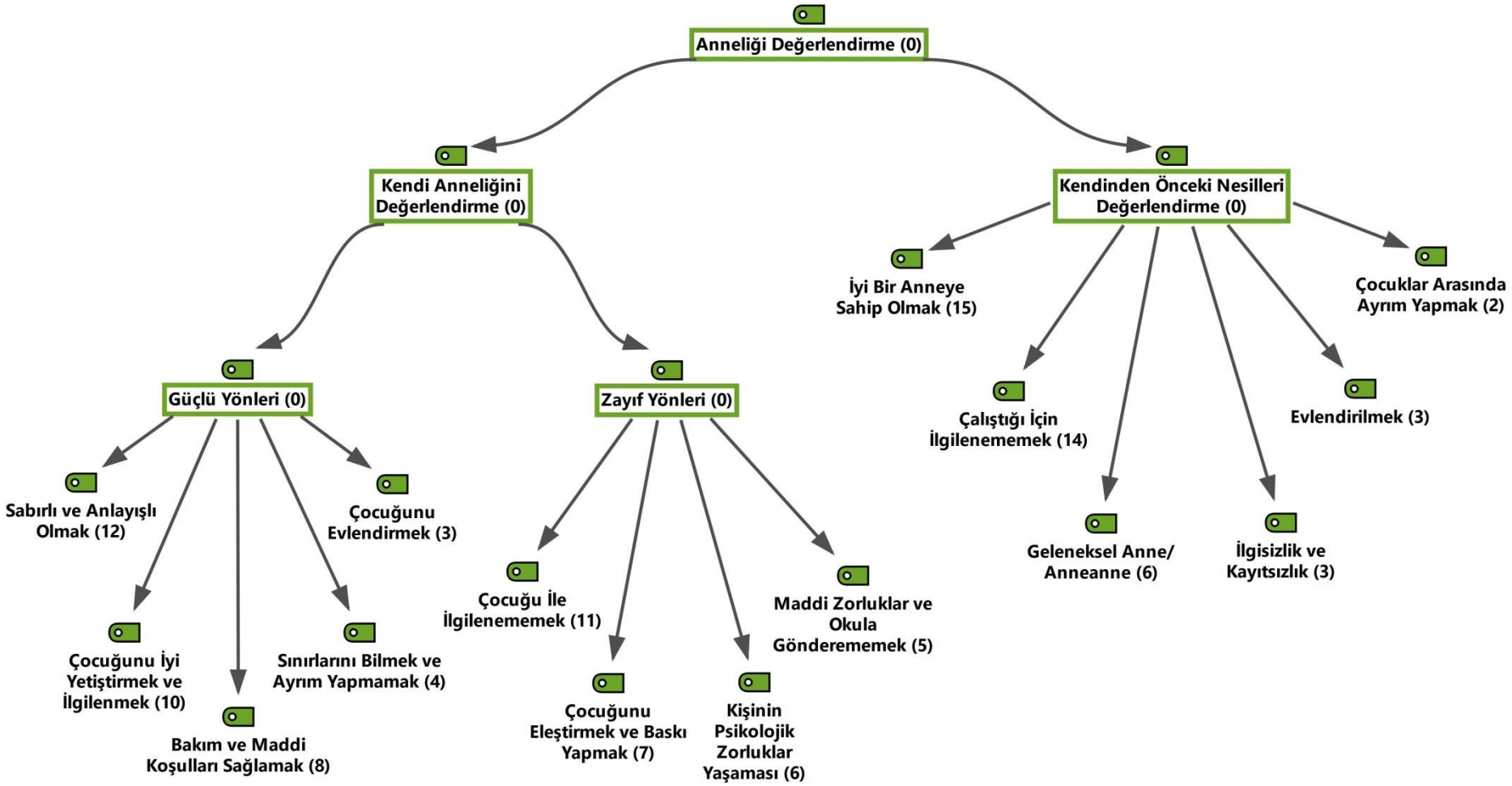
Anne olmanın ifade ettiklerine dair görüşleri sorulduğunda "çocuk ile ilgili sorumluluklara sahip olmak" kodunun özellikle genç kuşak anneler için geçerli olduğunu görülmektedir. Anne olmanın ifade ettikleri kategorisi altında kuşakların

birbirinden farklılaştığı görülmektedir. İdeal annenin özellikleri sorulduğunda ise benzer bir şekilde "çocuk ile ilgilenmek" cevabının baskın çıktığı görülmektedir.

3.2. ANNELİĞİ DEĞERLENDİRME

Araştırmanın ikinci teması olarak anneliği değerlendirme hiyerarşik kod-alt kod bölümler modeli Şekil 3'te gösterilmiştir. Anneliği değerlendirme teması 2 kategori altında incelenmiştir. Bunlar; kendi anneliğini değerlendirme ve kendinden önceki nesilleri değerlendirmedir. Kendi anneliğini değerlendirme kategorisi ise güçlü yönleri ve zayıf yönleri kategorisi olarak ikiye ayrılmaktadır. Güçlü yönleri kategorisi 5 farklı kod ve zayıf yönleri kategorisi 4 farklı kod ile tanımlanmıştır. Kendinden önceki nesilleri değerlendirme kategorisi ise 6 farklı kod ile tanımlanmıştır. Görüşme yaparken katılımcıların kendi anneliğini değerlendirme sorularında özellikle zayıf yönleri sorulduğunda daha az yanıt verdikleri görülmüştür. Kadınlar çevresindeki diğer kadınlarla kendisini kıyaslayarak statülerini belirledikleri bir alan annelik kimliğidir. Alparslan (2020: 93) araştırmasına katılan annelerin kendini eleştirmediği konunun kadınlık rolü olduğu anlaşılmaktadır. Sadece çocuk doğurmak anneliğin anlamı olmadığı gibi çocuklarına iyi bir bakım vermek, çocuğunu ön plana almak kadınların statüsünü yükseltmektedir. O yüzden kadınlar için annelik önemli ve sahip olunması gereken bir statü olarak kabul edilmektedir.

Şekil 3: Anneliği Değerlendirme Kod Gösterim Modeli

3.2.1. Kendi Anneliğini Değerlendirme

3.2.1.1. Güçlü Yönleri

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcıların ifadeleri doğrultusunda anneliği değerlendirme temasının kendi anneliğini değerlendirme kategorisinin altında bulunan güçlü yönleri kategorisinde 5 farklı kod tanımlanmıştır. Bunlar; sabırlı ve anlayışlı olmak, çocuğunu iyi yetiştirmek ve ilgilenmek, bakım ve maddi koşulları sağlamak, sınırlarını bilmek ve ayrım yapmamak ve çocuğunu evlendirmektir. Tablo 8'de görüldüğü gibi katılımcılar *"Anne olmak ile ilgili güçlü yönlerinizin neler olduğunu düşünüyorsunuz?"* sorusuna %32,4'ü sabırlı ve anlayışlı olmak, %27'si çocuğunu iyi yetiştirmek ve ilgilenmek, %21,6'sı bakım ve maddi koşulları sağlamak, %10,8'si sınırlarını bilmek ve ayrım yapmamak ve %8,1'i çocuğunu evlendirmek olarak cevap vermiştir. Görüldüğü gibi genç kuşak anneler, anneliğin olması gereken güçlü tarafı olarak çocuğun kişisel gelişimi ile ilgilenmeyi merkeze almışlardır. Yaşlı kuşak anneler ise kendi anneliğini çocuklarının maddi koşulları ve evlenmesinde destek olmak ile tanımlamaktadır. Orta kuşak annelerin ise biraz arada kaldığını ama yaşlı kuşağa daha yakın durarak yine maddi koşullara önem verdiğini görülmüştür. Bozkurt'un (2019: 56) yaptığı çalışmada katılımcılar annelik deneyimlerinin güçlü yönlerini sabırlı davranmak, bilinçli, araştıran ve sorgulayan anne, çocuğunun fiziksel ve duygusal gelişimini takip etmek, güçlü iletişim becerileri, maddi durumun güçlü olması olarak tanımlamıştır.

Tablo 8: Anne Olmak ile İlgili Güçlü Yönleriniz Neler Olduğunu Düşünüyorsunuz?

	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
Kendi Anneliğinin Güçlü Yönleri	Sabırlı ve Anlayışlı Olmak	40,0%	33,3%	23,1%	32,4%
	Çocuğunu İyi Yetiştirmek ve İlgilenmek	46,7%	11,1%	15,4%	27,0%
	Bakım ve Maddi Koşulları Sağlamak	13,3%	22,2%	30,8%	21,6%
	Sınırlarını Bilmek ve Ayrım Yapmamak	0	33,3%	7,7%	10,8%
	Çocuğunu Evlendirmek	0	0	23,1%	8,1%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%32,4) "sabırlı ve anlayışlı olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %40'ı, orta kuşak annelerin %33,3'ü ve yaşlı kuşak annelerin ise %23,1'i kendi anneliğinin güçlü yönünü sabırlı ve anlayışlı olmak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar anne olduktan sonra çocuklarına karşı sabırlı olduklarını ifade etmişlerdir. Özgen (2021: 149) yaptığı araştırmada katılımcıların anne olmadan önce daha öfkeli ve fevri olduklarını ama anne olduktan sonra olgunlaşarak kendilerini kontrol ettiklerini ifade etmişlerdir. Sabırlı ve anlayışlı olmak ile ilgili G2, G4 ve O7 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G2:** *"Yani ne bileyim sabırlı olmak bence en başta hani bi de iki tane olduğu için aralarında da fazla 4 yaş var yani ne bileyim en büyük şey sabırlı olmak yani iki tane çünkü."*

> **G4:** *"Ben mesela bu kadar sabırlı olduğumu bilmiyodum mesela sabırlı olduğumu anladım. Ama bu sabır sadece çocuğuna karşı oluyo o yani biraz da içgüdüsel bi şey yani çocuğuna karşı şey oluyorsun böyle değişik bi duygu oluyo sende aman o ağlamasın, aman o üzülmesin, aman işte bekliyim biraz, aman şöyle olsun falan hep böyle sabrediyosun falan sabırlı olduğunu orda fark ediyosun."*

> **O7:** *"Ben çok sabırlı bi anneydim çocuklarımı hiç üzmeden, bağırmadan büyüttüm hiç yani bir tokat bile vurmadan büyüttüm çocuklarımı her ikisini de. Hala sabırlıyım onlara karşı. (Gülüyor). Tabii ki ergenlik dönemlerinde biraz sabrım taşıyodu ama yine de sabırlıydım. İkinci çocuğumda yaşamadım, ilk kızım da daha çok yaşadım, ergenlik dönemi daha zor geçti ama ikincide onları yaşamadım gayet güzeldi yani ikinci kızımı sakin, yavaş çocuklarım yavaştı zaten, uyumluydu."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%27) "çocuğunu iyi yetiştirmek ve ilgilenmek" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %46,7'si, orta kuşak annelerin %11,1'i

ve yaşlı kuşak annelerin ise %15,4'ü kendi anneliğinin güçlü yönünü çocuğunu iyi yetiştirmek ve ilgilenmek ile tanımlamaktadır. Genç kuşak bir anne geleneksel ve modern bilgiyi sentezleyerek mantıklı bulduğu şeyleri çocuğunu iyi yetiştirmek için kullandığını ifade etmiştir. Genç kuşak anneler çocuklarını sürekli takip ettiğini, hayatının merkezine çocuklarını koyduklarını, dersleri ile ilgilendiklerini, sosyal medya aracılığıyla takip ettikleri kişilerden edindikleri bilgi sayesinde eğitici oyuncaklarla vs. etkinlik yaptıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar çocuklarının başında durması, okutması ve onları terk etmemesinden dolayı güçlü yönleri olduklarını düşünmüştür. Çocuğunu iyi yetiştirmek ve ilgilenmek ile ilgili G11, G12, O14 ve Y3 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G11:** *"Giyimine, kuşamına hani onun için iyi olcak eğitici şeyler almaya çalışırım eğitici oyuncak olarak falan öyle. Kullandığı şeylere, geleceğine yatırım yapmaya çalışıyorum diyim ya ne kadar etkili olur bilmiyorum. Bi şeyler öğretmeye çabalıyorum yani öyle söyliyim. Araştırıyorum diyim. Yani bi kaç takip ettiğim kişiler var zaten internette artık her şey var sosyal medyada. Kitaplar okuyorum. Bikaç kitap alıyorum, ee psikolog takip ediyorum işte bikaç böyle deneyimlediğim arkadaşlara, annemlere soruyorum yani o şekilde."*

> **G12:** *"Hayatımın merkezine oğlumu koymam bence anneliğimin en güzel şeyi. İkincisi onu çok iyi yetiştirmek için çok çırpınıyorum, elimden gelen her şeyi yapıyorum yapmak da istiyorum bazı zaman yetemediğimi düşünüyorum"*

> **O14:** *"E valla hep arkalarında durdum ne diyim, ne söyliyim kızım okuttum çocukları işte, yeter arkalarında durduk."*

> **Y3:** *"Ben iyi anne olmuşumdur. Evlatlamı terkedivermedim, evlatlamı büyüttüm."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride üçüncü olarak ifade edilen (%21,6) "bakım ve maddi koşulları sağlamak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %13,3'ü, orta kuşak annelerin %22,2'si

ve yaşlı kuşak annelerin ise %30,8'i kendi anneliğinin güçlü yönünü bakım ve maddi koşulları sağlamak ile tanımlamaktadır. Orta ve yaşlı kuşak anneler çocuklarına ev aldıklarından ve düğün yaptıklarından bahsetmiştir. Aynı zamanda karınlarını doyurduklarını ve temiz kıyafetler giydirdiklerini ifade etmiştir. Bakım ve maddi koşulları sağlamak ile ilgili G8, Y6, Y9 ve Y12 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G8:** *"Çok koruyucuyum çocuklarıma karşı çok, aşırı derecede işte böyle pimpirikli derler ya aman acıktın mı acıkmadan yemek yedirmek gibi bi özelliğim var ne bileyim aşırı kolluyorum, aşırı koruyorum çocuklarımı hani hiç vurdumduymaz halim olmaz benim."*

> **Y6:** *"Kirli gezdirmem, soyarım, yıkarım. U ağladı mı ben niye sıkıldın kızım niye ağlıyon, aç mısın niye ağlıyon unla beraber bende ağlardım. Hee yardımcı olamadım, işten olamadım. Çok tütün gırıyoduk. (Ağlıyor)"*

> **Y9:** *"Çocuklarımı güzel büyüttüm. Yemedim yedirdim, geymedim geydirdim. Yani böyle çocuklarım zengin çocuğu gibi gezdirdim çok mutluyum."*

> **Y12:** *"Vala ben hep çocuklarımı düşündüm gızım dahale çocuklarımı düşünürüm. Ben çalıştım hiçbi şeysizdik, bizim bi şeyimiz yoktu yövmiyecidik o zaman beyimlen ikimiz yövmiye giderdik başkalarına gazandığımız, biriktirdiğimiz parayı tarla aldık, bağ aldık, ev yaptık işte hep çocuklarımız için uğraştık yani onlara bi meslek bırakalım diye. Dahale çalışıyoz bak."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride dördüncü olarak ifade edilen (%10,8) "sınırlarını bilmek ve ayrım yapmamak" kodu dile getirilmiştir. Orta kuşak annelerin %33,3'ü ve yaşlı kuşak annelerin ise %7,7'si kendi anneliğinin güçlü yönünü sınırlarını bilmek ve ayrım yapmamak ile tanımlamaktadır. Orta kuşak bir anne çocuklarına karşı bir sınır oluşturarak hem her şeylerini paylaştıklarını hem de çekindiklerini ve bu yüzden

kendisini otoriter anne olarak tanımladığını söylemiştir. Sınırlarını bilmek ve ayrım yapmamak ile ilgili O4 ve O12 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **O4:** *"(Düşünüyor). Yani ben yetiştirirken çocuklarımı arkadaş gibiydik onlarla yani her şeyi sağlamıştım yani hem bana çok yakınlardı her şeyi paylaşabiliyolardı hem de benden çok çekiniyolardı o iki şeyi sağlıyodum, otoriteyi de kurmuştum o konuda ben orda en iyi anne yani iyi bi anne rolü olduğumu inanıyorum o anneliğimi çok beğeniyorum yani. Hiçbi şeylerini, sırlarını benden saklamadılar, her şeylerini benle paylaştılar…"*

> **O12:** *"Yetiştirme tarzı çocuklarımı ne bilem iyi yetiştirdiğimi düşünüyom kendim. Hani öyle büyüklerine saygıları var, bilmiyom bi kötülüklerini görmedim çocuklamın. Şimdi zaten arkadaş gibiyiz çocuklarımla, hepsiylen öyle. Hani erkek-kız ayrımı yok üçü de arkadaşım gibi."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride beşinci olarak ifade edilen (%8,1) "çocuğunu evlendirmek" kodu dile getirilmiştir. Yaşlı kuşak annelerin %23,1'i kendi anneliğinin güçlü yönünü çocuğunu evlendirmek ile tanımlamaktadır. Yaşlı kuşak anneler çocuklarını evlendirdikleri için kendilerini iyi bir anne olarak tanımlamıştır. Çocuğunu evlendirmek ile ilgili Y1, Y3 ve Y10 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **Y1:** *"Hepsini aldıla, hepsi alındı evin içine gondu. Ben çıkardım çıkardım verdim."*

> **Y3:** *"Çocuklamın evleni yaptım, düğünleni yaptım, altınlanı yaptım, arabalanı aldım şeyleni hepsini yaptım çocuklama."*

> **Y10:** *"Aa ben hiçbirinden eksik etmedim hepsini tam tekmil ettim. Hasta adamım vadı, beş tane çocuk everdim hem ona baktım yövmiye*

gittim hem ona baktım çocuklarımı gelin ettim. Bu ufak kızı ben 23 yaşında gelin ettim."

3.2.1.2. Zayıf Yönleri

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcıların ifadeleri doğrultusunda anneliği değerlendirme temasının kendi anneliğini değerlendirme kategorisinin altında bulunan zayıf yönleri kategorisinde 4 farklı kod tanımlanmıştır. Bunlar; çocuğu ile ilgilenememek, çocuğunu eleştirmek ve baskı yapmak, maddi zorluklar ve okula gönderememek ve kişinin psikolojik zorluklar yaşamasıdır. Tablo 9'da görüldüğü gibi katılımcılar *"Anne olmak ile ilgili zayıf yönleriniz olduğunu düşünüyor musunuz?"* sorusuna %38,5'u çocuğu ile ilgilenememek, %23,1'i çocuğunu eleştirmek ve baskı yapmak, %19,2'si kişinin psikolojik zorluklar yaşaması ve %19,2'si maddi zorluklar ve okula gönderememek olarak cevap vermiştir. Görüldüğü üzere annelik sürekli bütün kuşakların kendi yeterlilikleri sorguladıkları ve kendilerinin çocuklarının hayatlarına etkilerini aslında bilemedikleri bir süreç olarak karşımıza çıkmıştır. Bozkurt (2019: 59) çalışmasında katılımcılar annelik deneyimlerinin zayıf yönlerini ilgisiz annelik, çalışan anne olmak, iletişim düzeyindeki kopukluklar, duygusal güçsüzlük, zaman yönetimi, bilinçsiz annelik ve tecrübe eksikliği, duygusal, fiziksel ve bilişsel olarak yetersiz bakım, maddi imkânsızlıklar olarak tanımlamıştır.

Tablo 9: Anne Olmak ile İlgili Zayıf Yönleriniz Olduğunu Düşünüyor Musunuz?

	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
Kendi Anneliğinin Zayıf Yönleri	Çocuğu İle İlgilenememek	33,3%	50,0%	40,0%	38,5%
	Çocuğunu Eleştirmek ve Baskı Yapmak	26,7%	16,7%	20,0%	23,1%
	Kişinin Psikolojik Zorluklar Yaşaması	26,7%	0	20,0%	19,2%
	Maddi Zorluklar ve Okula Gönderememek	13,3%	33,3%	20,0%	19,2%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%38,5) "çocuğu ile ilgilenememek" kodu dile

getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %33,3'ü, orta kuşak annelerin %50'si ve yaşlı kuşak annelerin ise %40'ı kendi anneliğinin zayıf yönünü çocuğu ile ilgilenememek ile tanımlamaktadır. Çalıştıkları için çocukları ile yeterince ilgilenemediklerini ifade eden genç kuşak annelerden biri çocuk bakımında bakıcıdan destek aldığını söylemiş fakat bakıcının düşük eğitim düzeyinden dolayı kendisi gibi bir eğitim veremeyeceğini ve çalışan bir anne olmasaydı çocuğuna daha hızlı eğitim verebileceğini söylemiştir. Genç kuşak bir anne ilk çocuğunda cahil olduğunu ve yeterince ilgilenemediğini fakat ikinci çocuğunda deneyim kazandığı için daha ilgili bir anne olduğunu ifade etmiştir. Özellikle orta ve yaşlı kuşak anneler çiftçilik yaptığı için çocuklarına ilgisiz kaldığını söylemiştir. Çocuğu ile ilgilenememek üç kuşak anne arasında ortak görünse de genç neslin ilgilenmek ile kastettiği kaliteli vakit geçirmek olarak ifade edilebilir. Orta ve yaşlı kuşak ise çoğunlukla tarlada çalıştıklarını ve çocuklarının ilgi ve bakım ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldıklarını ifade etmiştir. Beydili-Gürbüz (2017: 132) araştırmasına katılan mevsimlik tarım işçisi kadınların çocuklarını tarım işinde çalıştırdıkları, onlara kızdıkları ve ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldıkları için kendilerini iyi bir anne olarak değerlendirmemektedir. Çocuğu ile ilgilenememek ile ilgili G4, G12, O12 ve Y6 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G4:** *"Çalıştığım için ee birazcık ilgi konusunda olabilir yani. Çünkü çocuk beni özlüyo, babayı özlüyo ıı birazcık ıı çalıştığım için ilgilenme konusunda biraz eksiklik yaşıyorum. Eğer ıı şimdi kendi annemi düşünüyorum mesela annem ev hanımıydı ve bizle daha fazla vakit harcıyodu, geçiriyodu dolu dolu geçiyodu yani zamanımız. Şimdi mesela günün yarısı işte geçiyo, geliyosun yarı zaten çocuk çok çabuk büyüyo yani birazcık ıı dedim ya biraz plansız oldu bizim yani birazcık daha önümüzde 1-2 yıl sonra düşünüyoduk 1-2 yıl sonra olsaydı kredimiz bitmiş olcaktı ve ben ücretsiz izne ayrılırdım biraz daha dolu dolu geçirebilirdik zamanımızı…"*

> **G12:** *"Çok oluyo dediğim gibi hani böyle şeyler bi de çalıştığım için oğluma daha fazla bilgi veremiyorum bakıcı ne kadar verebilcek dediğim gibi zaten bakıcımızın belirli bi yaş şeyi var ilkokul mezunu tamam bende lise mezunuyum diye çok övünmüyorum ama benim*

verebilceğim eğitimle onun verebilceği eğitim aynı değil. Ben evde mesela sayı saymayı vesaire yapmayı, kendi yemek yemesini daha çabuk öğretebilirdim. En basiti altı şu an bezli tuvaletini daha erken öğretebilirim ama şu an çalıştığım için bunu yapamıyorum. Erkek çocukları biraz daha geç konuşur diyolar ben sürekli onunla konuşuyorum hani konuşabilsin, konuşması gelişsin bunu ben doktoruma da danıştım şu an normal diyo ama hani ben istiyorum ki bi an önce öğrensin çünkü bakıcı elinde, bezi atalım bez de bi masraf bizim için az buz paralar değil çünkü bunlar onun yerine çocuğuma farklı bi şiy alabilirim artık öğrenebilir tuvaletini diye. Yani bazı süreçte evet bu konuda yetemiyorum, eğitim veremiyorum diyebilirim buna genel olarak."

O12: *"Çok tarla işini değil de çocuklamla daha çok ilgilenmemi daha çok isterdim şimdi. O zaman işe de çok takıyodum, daha çok çalışalım, daha çok gelirimiz olsun hep öyle şey de vardı. Şimdiki aklım olsa çocuklama daha çok zaman ayırmak isterdim."*

Y6: *"Olmaz mı bakamadım dedim, ovalara gittim sizle ilgilenemedim götürüyom ovalara gidiyom bakımsız kalıyo çocukla, nineye bırakıyoz amme bakmıyo."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%23,1) "çocuğunu eleştirmek ve baskı yapmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %26,7'si, orta kuşak annelerin %16,7'si ve yaşlı kuşak annelerin ise %20'si kendi anneliğinin zayıf yönünü kişinin çocuğunu eleştirmek ve baskı yapmak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar eğitim konusunda çocuklarını diğer çocuklar ile karşılaştırmış ve okumaları konusunda baskı yaptıklarını ifade etmiştir. Bebeği olan genç kuşak bir anne ise bebeğinin gelişimi açısından diğer bebekler ile karşılaştırdığını söylemiştir. Kişinin çocuğunu eleştirmek ve baskı yapmak ile ilgili G1, G10 ve O9 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G1: *"…ne bileyim işte 20 aylık mesela K., 20 aylık bi çocuk 18 kelime söylüyosa bende K. ister istemez 18 kelime söyleyip söylemediğini sayıyorum yani öyle de bi durum var... Evet yapılıyo yani, onun yanlış olduğunu bilsende, her çocuğun gelişiminin farklı olduğunu bilsemde onu bende yapıyorum. Çocuk senin ya her türlü ondan sorumlusun ya geri kalsın istemiyosun yani bakımını da tamamen ben üstlendiğim için sanki bi yerlerde bi şeyleri eksik yapıyomuşum gibi düşünüyorum sanıyorum akranlarıyla aynı belirtileri göstermediğinde."*

G10: *"Evet. Mesela benim oğlum birinci sınıfa gittiğinde kıyaslamam vardı. Kıyaslamada ben oğlumu psikolojik olarak etkiledim yani hatta dikkat dağınıklığı çıktı beş sene boyunca her gün değil de haftada iki üç kere doktora götürdüm yani o da benim zayıf tarafımdı çünkü bilmiyosun, tecrübesizsin her kadın çocukları bi de her kadın çocukları beş alıyo dört alıyo benimki niye üç alıyo iki alıyo öyle kıyaslama yaptım velilerle birazda ne bileyim topluma girdiğimde bu benim çocuğum bu benim çocuğum sürekli kıyaslama yaptığım için orda biraz tecrübesizdim keşke yapmasaydım dediğim şey tek o. Ama ikincide hiçbi şey…"*

O9: *"İşte demek ki birazcık çocuklarımı ee çok eğitime karşı zorluyodum yani biraz da küçük yerde yaşamanın verdiği şeylerde o zamanlar tabii kii sıkıyodum. Diyorum şu anda diyorum, başkaları için çocuklarımı üzdüm, başkaları için üzdüm yani… Eğitimde çocuklarıma çok şey yaptım ee diktatör davrandım. Çocuklarım hep benden çekinirlerdi mesela babalarınla daha şeydiler. Ben bazı şeylerde onlara hep ee engel demeyim de yani daha çok şey yaptım hani bi yerlere gitmesinler, başka şeyler öğrenmesinler."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az ifade edilen (%19,2) "kişinin psikolojik zorluklar yaşaması" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %26,7'si ve yaşlı kuşak annelerin ise %20'si kendi anneliğinin zayıf yönünü kişinin psikolojik zorluklar yaşaması ile tanımlamaktadır. Katılımcılar çocuklarını büyütürken endişeli olduklarını ve yetersiz

hissettiklerinden bahsetmiştir. Genç ve yaşlı kuşak anneler eşlerinden boşanmalarından psikolojilerinin olumsuz olarak etkilendiğini söylemiştir. Kişinin psikolojik zorluklar yaşaması ile ilgili G1 ve G12 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G1:** *"Çok ee yani çok endişeliyim o konuda yetersizim bence, yani çocuğumun sağlığı konusunda hiçbi şey yokken bile çok endişeliyim, çok paniğim o konuda yetersizim. Genel olarak evhamlı bi yapım var. Yani kime karşı evhamlı olabilirim çocuğuma, o öyle oldu yani. Hiç istediğim bi durum değil ama hala mesela K. 20 aylık oldu, hala geceleri dakikalarca nefes alıyo mu diye kontrol ediyorum, o artık kendini kurtarabilir bu olmaz ama öyle bi durumum var yani. Bazen düşünüyorum hani profesyonel destek almayı bunalıyorum çünkü."*

> **G12:** *"...bazı zaman yetemediğimi düşünüyorum çünkü bizim zamanımızda yokmuş yani annem ben hiç bilmem iki yaş sendromu vesaire dedi ama şu anki nesilde bu var folik asitle büyüyen çocuk dedikleri bunlar. Ağlama krizlerine giriyo, hani yüksek sesle konuşmiyim benden korkmasın ama beni de dinlesin istiyorum bazen dinlemiyo ben yetemiyorum diye ağlanıp dövünüyorum, pedegoga gitcem psikiyatriye gitcem ben yetemiyorum, eksik kalıyorum diye söylüyorum bunu çevremdeki annelere de, annemle de paylaşıyorum, ablamla da paylaşıyorum ama ben elimden gelenin fazlasını yaptığımı düşünüyorum annelikte."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az ifade edilen diğer kod ise (%19,2) "maddi zorluklar ve okula gönderememek" olarak dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %13,3'ü, orta kuşak annelerin %33,3'ü ve yaşlı kuşak annelerin ise %20'si kendi anneliğinin zayıf yönünü maddi zorluklar ve okula gönderememek ile tanımlamaktadır. Genç kuşak anneler maddi olarak çocuklarının istediklerini karşılayamadıkları için üzüldüklerini ifade etmiştir. Orta ve yaşlı kuşak anneler ise çocuklarını maddi imkânsızlıklardan dolayı okula gönderemedikleri için üzüldüklerini ifade etmiştir. Burada benzer bir şekilde maddi koşulların bir zayıflık olarak görüldüğü fark edilmiştir ancak orta ve

yaşlı kuşak annelerin çocuklarını maddi yetersizlikten dolayı okula gönderemediklerini ifade ederken genç kuşak anneler maddi koşullar yüzünden çocuklarının her istediğini yapamadığını ifade etmiştir. Genç kuşak anneler çocuklarını okula gönderebilse de maddi olarak kendini eksik hissettiğini söylemiştir. Maddi zorluklar ve okula gönderememek ile ilgili G6 ve O13 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G6:** *"E tabi canım ister istemez bazen çocukların isteklerine hani ee yetişemeyebiliyosun. Hani bazen maddi durumlar da el vermeyebiliyor… E çocukların bazı isteklerini karşılayamadığım zaman üzülüyom hani elimden gelse de her istediklerini yapabilsem, hani bazı konularda eksik kalabiliyolar yani."*

> **O13:** *"Ya işte çocuklar işten, gayıttan fazla ilgilenemedik o zamanları bakamadık yokluk vadı bi de şimdiki gibi değildik. Fakirdik, yoktu gücümüz, bakanımız yoktu şimdi Allah her şeyimizi vedi, her şeyimiz va ama şükür işte."*

3.2.2. Kendinden Önceki Nesilleri Değerlendirme

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcıların ifadeleri doğrultusunda anneliği değerlendirme temasının kendinden önceki nesilleri değerlendirme kategorisinde 6 farklı kod tanımlanmıştır. Bunlar; iyi bir anneye sahip olmak, çalıştığı için ilgilenememek, geleneksel anne/anneanne, ilgisizlik ve kayıtsızlık, evlendirilmek ve çocuklar arasında ayrım yapmaktır. Tablo 10'da görüldüğü gibi katılımcılar *"Kendi anneniz nasıl bir anneydi? Onun gibi bir anne olduğunuzu düşünüyor musunuz?"* sorusuna %36,6'sı iyi bir anneye sahip olmak, %34,1'i çalıştığı için ilgilenememek, %12,2'si geleneksel anne/anneanne, %7,3'ü ilgisizlik ve kayıtsızlık, %4,9'u evlendirilmek ve %4,9'u çocuklar arasında ayrım yapmak olarak cevap vermiştir. Üç kuşak arasında iyi bir anneye sahip olduğunu en çok yaşlı kuşak anneler ifade etmiştir. Annesini değerlendirirken en az beklentisi olan kuşağın yaşlı kuşak anneler olduğu söylenebilirken genç kuşak annelerin ise tersine kendi annelerinden beklentilerinin/isteklerinin daha yüksek olduğu da söylenebilir. Avcı (2019: 27, 29) görüşme yaptığı kadınlar kendi annelerinin annelik

pratikleri ve kişisel özelliklerinden etkilenerek annelik algılarının şekillendiğinden bahsetmişlerdir. Aynı zamanda kalabalık bir ailede yaşayarak birçok anne rollerine sahip kadınlarla büyüyen katılımcılar bu durumdan annelik algılarının etkilendiğini söylemiştir.

Tablo 10: Kendi Anneniz Nasıl Bir Anneydi? Onun Gibi Bir Anne Olduğunuzu Düşünüyor Musunuz?

	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
Kendinden Önceki Nesilleri Değerlendirme	İyi Bir Anneye Sahip Olmak	17,6%	38,5%	63,6%	36,6%
	Çalıştığı İçin İlgilenememek	52,9%	30,8%	9,1%	34,1%
	Geleneksel Anne/Anneanne	11,8%	23,1%	0	12,2%
	İlgisizlik ve Kayıtsızlık	17,6%	0	0	7,3%
	Evlendirilmek	0	0	18,2%	4,9%
	Çocuklar Arasında Ayrım Yapmak	0	7,7%	9,1%	4,9%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%36,6) "iyi bir anneye olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %17,6'sı, orta kuşak annelerin %38,5'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %63,6'sı kendinden önceki nesillerin anneliğini değerlendirirken iyi bir anneye sahip olmak ile tanımlamaktadır. Genç kuşak bir anne, annesinin anneliğini kendi anneliğinden daha iyi olduğunu ifade etmiş ve annesinin daha sabırlı olmasını ev hanımı olmasına ve kendisinin çalışmasına bağlamıştır. Katılımcılar çoğunlukla kendi annelerine benzediğini söylerken az bir kısmı annelerinden daha iyi olduğunu söylemiştir. Yaşlı kuşak bir anne kendisinin annesinden daha fazla çocuğu olduğu için annesine göre daha çok işi olduğunu ifade etmiştir. Beydili-Gürbüz (2017: 132) mevsimlik tarım işçisi kadınlar ile yaptığı görüşmede katılımcılar kendi annelerini onların ihtiyaçlarını karşılaması ve doğru yolu gösterdikleri için annelerinin iyi bir anne olduklarını ifade etmişlerdir. İyi bir anneye sahip olmak ile ilgili G4, O6 O11 ve Y11 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G4:** *"Annem nası bi anne? Benden daha iyi bi anneymiş gibi geliyo bana. Yani onun kadar iyi bi anne değilimmiş gibi geliyo bana. Çünkü o daha çok ilgileniyodu bizle ne biliyim ben o kadar beceremiyorum.*

Daha böyle fedakâr ne biliyim daha böyle sabırlı ben o kadar sabırlı değilim mesela. Çünkü çalıştığım için olabilir belki o ev hanımıydı ben çalışıyorum o yüzden aramızdaki fark o olabilir. Ya sevgi konusunda evet yani ona benziyorumdur yani. (Düşünüyor). Sonuçta annemden ne görüyosam bende onu yapıyorum."

O6: *"Annem de iyi anne, kötü diyemem annem iyidi… Onun gibi bi anne belki. (Düşünüyor). Belki daha fazlayımdır ben."*

O11: *"O da çok iyi bi anne elinden geldiği kadar sevgi doludur, iyidir yani her şeyimizi paylaşır… Bilmem zaman gösteriyo onun zamanında bizim gibi şeyler olmadığı için biz belki daha iyiyizdir onların elinden bu kadar gelmiştir dimi. Ama yine Allah razı olsun, iyi ki annemmiş."*

Y11: *"Çok güzel bi annedi annecim. Evinden hiç çıkmazdın, işinde gücünde. Kendi halinde bi insandı. İlgilenmez mi? Biz burdan giderdik ya yimekler yapardı tencere, tencere. Benim adam derdi annenin kedisi de doyuyo, köpeği de. (Gülüyor)… Onun gibi olduğumu düşünüyom yalan değil, bizim yolumuza çırpınırdı annecim. Tabi ben daha çok yaptım anamın 3 çocuğu, benim 5 tane. Anamdan çok maşakatliydim ben, yani yorgundum demek istiyom."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%34,1) "çalıştığı için ilgilenememek" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %52,9'u, orta kuşak annelerin %30,8'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %9,1'i kendinden önceki nesillerin anneliğini değerlendirirken çalıştığı için ilgilenememek ile tanımlamaktadır. Katılımcılar annelerinin çalışmasından dolayı ilgisiz kaldıklarını ve bazıları aile büyükleri tarafından büyütüldüğü söylemiştir. Genç kuşak bir anne kendisi ev hanımı olduğu için annesine göre daha farklı olduğunu düşünmüştür. Çalıştığı için ilgilenememek ile ilgili G3, G5, G6, G15, O4 ve O8 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G6: *"Kendi annem çok iyi bi anne hiç kimseye değişmem, hiçbi anneye değişmem annemi, çok iyi bir annemdir yani her şeyimi anlatırım yetmediği yerde yeter bitmediği yerde biter her şeyimi yapar yani… Valla o zamanlar işte köy hayatı iş de çok ya tütündü bilmem neydi elinden geldiği kadar hatırladığım kadar hani hep ilgileniyodu ya hiç ilgisiz bi anne değildi, ilgilenirdi yani o da aynı ben gibi ben de ona çekmişim yetmediği yerde yetirir bitmediği yerde bitirmeye hep çalışırdı her şeyi babama yansıtmazdı mesela, hani aramızda biz hallederdik her şeyimizi annemlen aynı yani anneme çekmişim. (Gülüyor)."*

G15: *"Ya benim için, benim çağımda, benim yıllarımda iyi bi anneydi, bizi kırmazdı güzel büyüttü ondan öğrendiklerimle ben çocuklarımı büyütüyorum… Evet, iyi bi anne olduğumu düşünüyorum. İllaki annem mesela tarlaya falan giderdi bizle ne kadar ilgilenirdi ama ben sürekli evdeyim illaki yani bi tık fazlalığım vardır."*

O4: *"…annem güçlüydü, güçlü bi kadındı, kendi kendine çalışırdı, dışarda çalışırdı hep para kazanırdı, kardeşlerini evlendirirdi hep fedakârlık yapardı. O fedakârlık genlerini almışım annemden ama sürekli çalıştığı için annemle evde hiç biz haşır neşir olamadık, onları anneannemle tamamladık onları da anneannemden aldım… Anneannem gibi olduğumu düşünüyorum çünkü anneannem hep her zaman derim hiç bağırmadan çocukları sevgiyle büyüttü. Bana diyolar sen çocukları çok seviyosun, ben sevgiyle büyüdüm anneannem bizi hiç bağırarak, kızarak büyütmedi yani. Çocukların şeyini heralde ondan aldım."*

O8: *"Valla iyidi annem işten o da bizi görmüyodu… Yok herkes öyledir ya annemden bi şey görmedikte dövmezdi etmezdi ne bilem işten kendilerini görmezlerdi ilgilenmezlerdi, ilgilenemiyolardı işten üç ay çalışıyolardı ama bizim ineklerden vardı zeytinler falan vardı giderdi annem… Ben daha farklıyımdır. O mesela bağarırdı ben bazen diyom ona anne ne bağarıyon ben bağarmam bak mesela ben*

geniş insanımdır gızmam o hemen her şeye gızar mesela ondan için söylenir bundan için söylenir o bende yok işte ben hiç seslenmem gızsamda ben hiç şey etmem ne va yapcek şimdi ne va bağarcek farklıyızdır biz."

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride üçüncü olarak ifade edilen (%12,2) "geleneksel anne/anneanne" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %11,8'i ve orta kuşak annelerin ise %23,1'i kendinden önceki nesillerin anneliğini değerlendirirken geleneksel anne/anneanne ile tanımlamaktadır. Genç kuşak bir anne bebeğini büyütürken anneannesinin çocuklarını yetiştirme tarzıyla çatıştığını ve anneannesinin daha katı kuralları olduğunu söylemiştir. Bir başka genç kuşak anne ise annesinin erken yaşta evlendiği için cahil olduğunu ve arkadaş gibi olmadığı için hiçbir şey paylaşamadıklarını ifade etmiştir. Orta kuşak bir anne kendi annesinin çocuklarına terbiyeyi fiziksel şiddet ile verdiğinden bahsetmiştir. Sadıkoğlu (2021: 173) araştırmasına katılan annelerin kendinden önceki nesilleri kendi zamanlarıyla karşılaştırarak çocukların ve zamanın çok değiştiğini söylemişlerdir. Kuşaklar arasında oluşan bu farkın en çok kadınların annelerinin ve kayınvalidelerinin kuralları konusunda olduğu ifade edilmiştir. Geleneksel anne/anneanne ile ilgili G3, O1 ve O15 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G3: *"Anneannem bana diyo ki mesela "bezini bıraktır artık" diyo sürekli, anneanne diyorum hani çocuk hazır değil, çocuktan önce ben hazır değilim daha. Hani o bi kere annenin hazır olması lazım o sürekli ortalığa tuvaletini yapmasına hazır olması lazım yani… Onlar biraz gaddar olmak zorundaymış ama tabi eski yokluk filan. Anneannem mesela diyo "ben çocuğumu koyardım beşiğine giderdik tütün kırardık" diyo düşün o çocuğa yılan mı gelcek tarlada bi şey mi gelcek. Biz şimdi gözümüzün önünden ayıramıyoruz. Mecburiyetten, mecburlar yani başka şansları yok anneannem diyo ki düşünsene hani "ağlasada emzirsem bi dinlensem biraz" diyo yani. Biz şimdi evde bi evi topluyon, bi işte yemek yaparsan yapıyon başka iş yok ki eski gibi değil yani. Zormuş bezlerini yıka biz şimdi kilot bez var yani kilot gibi giydiriyoruz rahat ama onların öyle değilmiş zamanında."*

O1: *"Yok yani annem vardı ama işte yaşlılarla da yani onların kafası başka türlü senin başka türlü. Ya şimdi mesela hemen bi şey olduğu zaman kızar, vurmaya kalkar çocuğu bi şey yapar. O zaman sen üzülüyosun ikisine de bi şey diyemiyosun arada kalıyosun. Arada kalmam çok oldu… Hemen benim torunlar bi şey bi yaramazlık yaptı mı şunları vursan iyi olur şunları dövsen iyi olur dayakla terbiye olmuyo zaten bi şekilde izah edersin konuşursun… Bende yaptım şimdi Allah için çünkü niye annemle aynı evin içinde olduğumuz için hani bi şey en çok büyük kızım zarar gördü bu olaydan küçük kızım görmedi. Annem devamlı işlerde şunu şöyle yapsa döverdim bunu böyle yapsa artık bi yerde bunalıyosun bende öfkemi büyük kızımdan alıyodum dövdüm yani bikaç defa dövdüm. Sonra oda asebileşmeye başladı çocukta o da ergenlik dönemine girdiğinde sonra dedim ki bi gün kendi kendime ben çocuğumu kaybetçem bu şekilde. Ben o zaman dedim annemin sözünden çıkıyim çocuğumun yanında oliyim ondan sonra ben arkadaş gibi oldum kızımla… He acemiliğe geldi bi de büyüğün sözünden çıkamıyosun… Öğretilen bi şey o şekilde devamlı sen işlendiğin için artık dayanamıyosun demek ki bu böyle olcek diye yapıyosun."*

O15: *"Bak biz o kada kalabalık yerde durduk bi kerecik kimsenin annesi gibi bana demezdi "Kızım sen kalabalık yerde duruyon, sıkılıyon mu, paraya ihtiyacın va mı" hiç bana yüz vermedi bak. "Sıkılıyosan gel burda kapım sana açık" demedi annem, desedi ben cahilim belki giderdim."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride dördüncü ifade edilen (%7,3) "ilgisizlik ve kayıtsızlık" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %17,6'sı kendinden önceki nesillerin anneliğini değerlendirirken ilgisizlik ve kayıtsızlık ile tanımlamaktadır. Genç kuşak bir anne kendi annesinin ilgisiz kalmasından dolayı erken yaşta evlendiğini söylemiştir. İlgisizlik ve kayıtsızlık ile ilgili G8 ve G13 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G8: *"Benim çocuklarımla olduğu gibi değil kesinlikle soğuk hala daha öyle devam ederiz. Belki de ben bu yüzden çocuklarıma karşı çok aşırı düşkünüm. Özellikle de bak kız çocuğu diyorum çünkü ben bunun eksikliğini hep yaşadım. Bu yüzden erken evlendim bi yanlış diğer yanlışı aynen çok yanlış bi şey ama işte o zamanlar öyle düşünemiyosun. Evde alamadığın sevgiyi sanki başka bi yerde aradığında bulursun gibi ama öyle de olmadı ama yine de olmadı ama yine de 15-20 yılda ayrıldık biz baya evli kaldım ittir kaktır işte onunda annesinin babasının şeyiyle… (Gülüyor)… Annem gibi değilim ben nasıl diyim çocuklarımın her türlü yanlış, iyi ya da kötü her zaman yanlarındayım her zaman arkalarındayım bunu oğluma da söylüyorum zaten…"*

G13: *"Anneme hiçbi şey danışmam ben çünkü dinlemez, asla dinlemez, laf karıştırır, bi şey yapar mesela yeni bi şey alalım, bi şey yapalım mesela ben bu sevincimi ben hiç annemle paylaşmam çünkü dinlemez, asla sevincini paylaşmaz. İşte başkalarından gördüğün şeyi kendi en yakınından görmeyince diyosun o zaman git gide daha böyle mesafe şey oluyo söylemiyosun ondan sonra bi zaman sonra hiçbi şeyini hani diyosun ya sıkıştığın zaman söyler misin, çocuklarını bırakır mısın gerek görmüyosun artık yani o zamandan sonra."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az ifade edilen (%4,9) "evlendirilmek" kodu dile getirilmiştir. Yaşlı kuşak annelerin %18,2'si kendinden önceki nesillerin anneliğini değerlendirirken evlendirilmek ile tanımlamaktadır. Yaşlı kuşak anneler anneleri tarafından evlendirildiği için annelerinin kendileriyle ilgilendiklerini söylemiştir. Evlendirilmek ile ilgili G3, G6 ve Y14 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

Y2: *"İyiydin anam. Anam gene iyi etti işte. Undan gari kendi gurbetten geldi diye beni veriverdi öyle. Uzak yerden geldi, gelin gelmiş anam. Ben dedi urdan geldim köyün içini bilcen dedi bene. O yüzden evlendirdi beni anam. Urdan geldim ben dedi gari veriverdi beni gari köyün içine verdi başka yabancı köylere vermedi."*

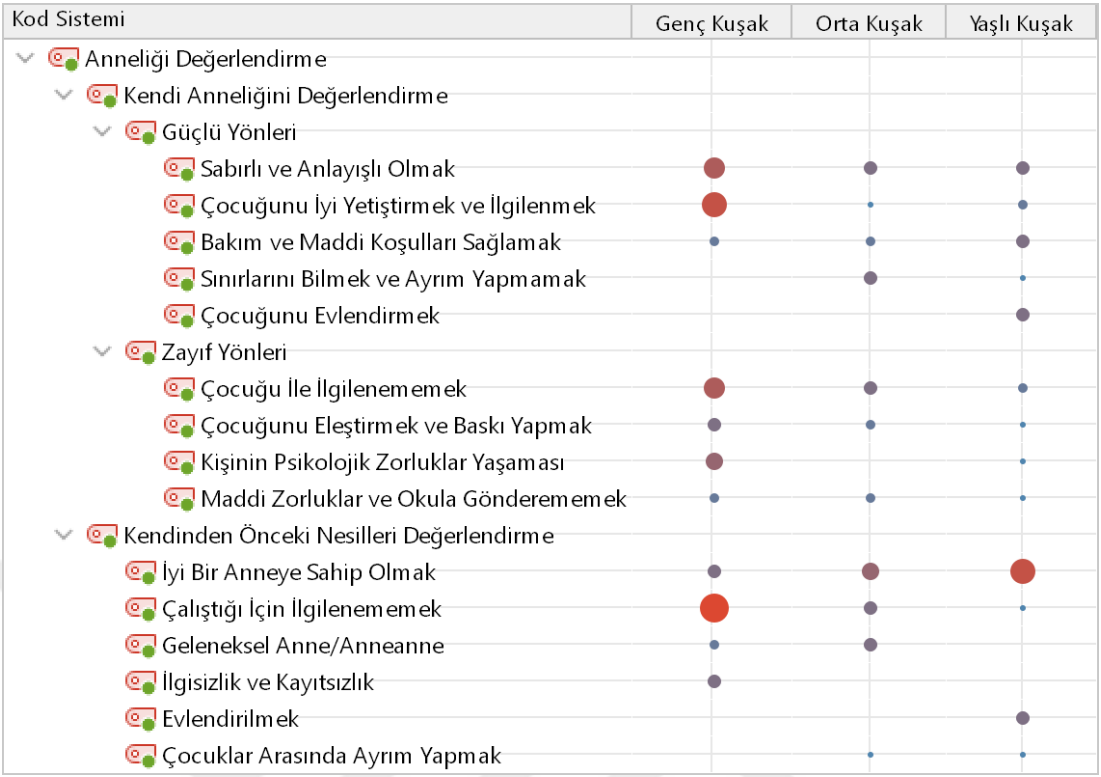
Y10: *"Gene ilgilendiler Allah'a şükür gelin etti verdi ya annem beni yeter bene yavrum… İlgilenirdi tabi gelin etti beni ya. Elin evine verdi bayılmış ben gelin olup çıkınca, bayılmış köy toplanmış ayıltmışlar… Annem gibi olduğumu düşünüyom."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az ifade edilen diğer kod ise (%4,9) "çocuklar arasında ayrım yapmak" olarak dile getirilmiştir. Orta kuşak annelerin %7,7'si ve yaşlı kuşak annelerin %9,1'i kendinden önceki nesillerin anneliğini değerlendirirken çocuklar arasında ayrım yapmak ile tanımlamaktadır. Anneleri tarafından kardeşleri arasında ayrım yapıldığını düşünen yaşlı kuşak bir anne, annesinin erkek çocuklarıyla ilgilendiğini ve kız çocuklarıyla ilgilenmediğini ifade etmiştir. Beydili-Gürbüz'ün (2017: 143) mevsimlik tarım işçisi kadınlarla yaptığı görüşmede çocukluklarından itibaren kız çocuğu oldukları için anne ve babaları tarafından ayrımcılık yapıldığını ifade etmişlerdir. Çocuklar arasında ayrım yapmak ile ilgili O13 ve Y6 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

O13: *"Valla benim annem şimdi ne desem benim annem ayrım yapıyodu, evlat ayrımı. Ama ben hiç yapmadım. Yapmak için yaptı da ister istemez sevgi için ayrım yapıyo… Yok yoook. Ben ondan daha farklıyım."*

Y6: *"…oğlanlanla iyidi kızlana bakmazdı hı dimi. Oğlanlara bakardı kızlara ilgilenmezdi. Ben çocuklama çok ilgilendim. Unlar ağlar ben yemezdim çocuklarıma ayırırdım bubası da öyledi biz unlara baktık. Tavuk keserdim biz yimezdik ben suyuna çorba pişirirdim biz unu yirdik."*

Tablo 11: Kuşaklara Göre Anneliği Değerlendirme

Nesil durumuna göre annelerin anneliği değerlendirmesi Tablo 11'de detaylı olarak gösterilmiştir. Genç kuşak annelerin "sabırlı ve anlayışlı olmak", "çocuğunu iyi yetiştirmek ve ilgilenmek", "çocuğu ile ilgilenememek", "kişinin psikolojik zorluklar yaşaması", "çalıştığı için ilgilenememek" ve "ilgisizlik ve kayıtsızlık"; orta kuşak annelerin "sınırlarını bilmek ve ayrım yapmamak" ve "geleneksel anne/anneanne"; yaşlı kuşak annelerin ise "bakım ve maddi koşulları sağlamak", "çocuğunu evlendirmek", "iyi bir anneye sahip olmak" ve "evlendirilmek" konularında diğer kuşaklara göre daha fazla görüş bildirdikleri görülmektedir.

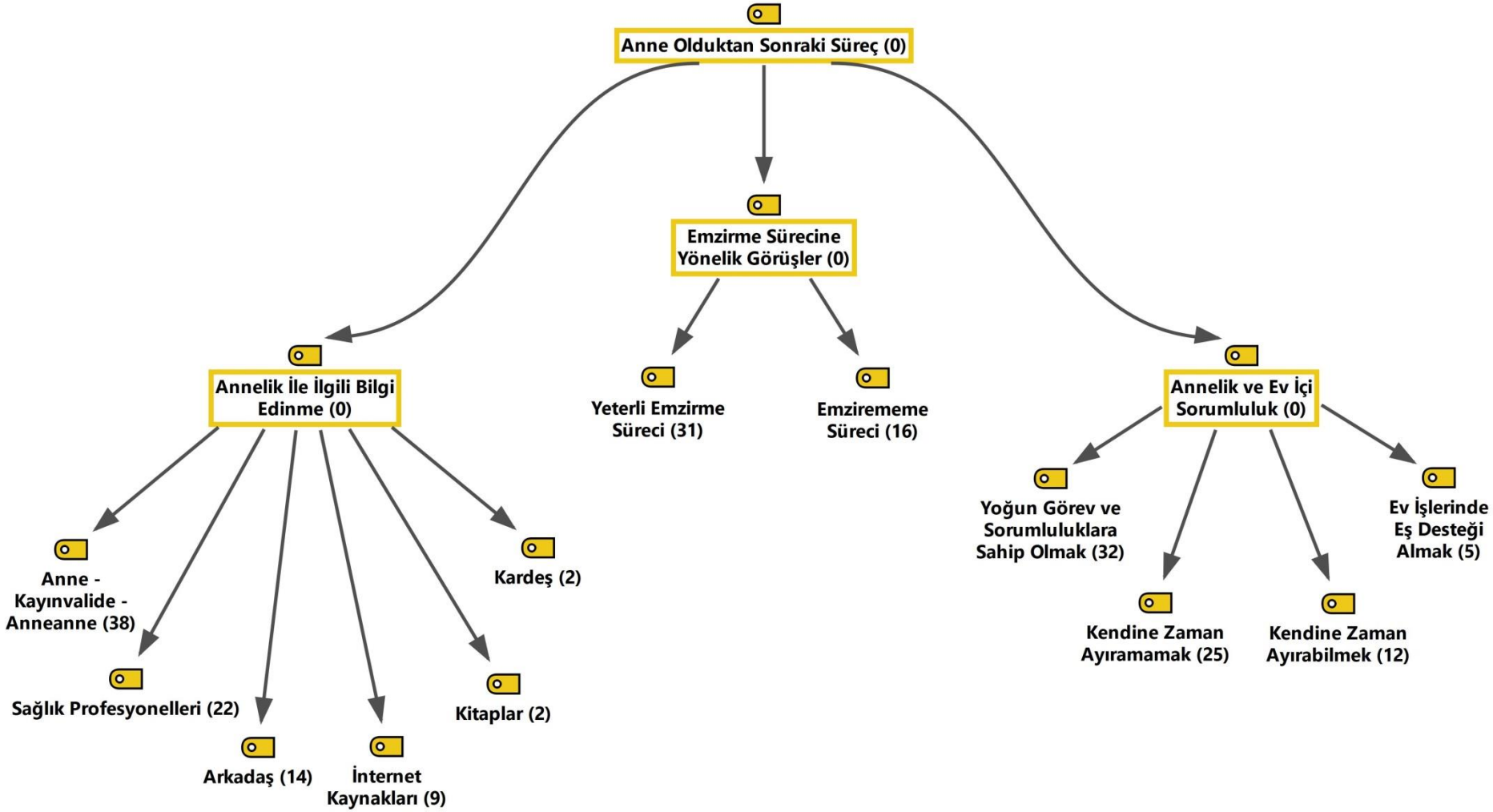
Anneliği değerlendirme teması kendi anneliğini değerlendirme ve kendinden önceki nesilleri değerlendirme olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Kendi anneliğini değerlendirme kategorisinin güçlü yönleri arasında "çocuğu iyi yetiştirmek ve ilgilenmek" ve daha sonrasında "sabırlı ve anlayışlı olmak" kodları özellikle genç kuşak anneler için oldukça önemli görülmektedir. Bu durum bir önceki temada ideal annenin özellikleri kategorisindeki "çocuk ile ilgilenmek" kodu ile tutarlı olduğunu göstermektedir. Genç kuşak anneler için "çocuk ile ilgilenmek" kendinden önceki nesilleri değerlendirirkende önem kazanmaktadır. Burada da "çalıştığı için ilgilenememek" en önem kazanan değerlendirme olarak gözükmektedir. Bu durum

genç kuşak kadınların çalışma hayatına katıldıklarında annelik ile ilgili sorumluluklarında zorlandıklarını bize göstermektedir. Yaşlı kuşak anneler ise önceki kuşakların daha soyut bir şekilde iyi anne olma tanımlandıklarını göstermektedir.

3.3. ANNE OLDUKTAN SONRAKİ SÜREÇ

Araştırmanın üçüncü teması olarak anne olduktan sonraki süreç hiyerarşik kod-alt kod bölümler modeli Şekil 4'te gösterilmiştir. Anne olduktan sonraki süreç teması 3 kategori altında incelenmiştir. Bunlar; annelik ile ilgili bilgi edinme, emzirme sürecine yönelik görüşler ve annelik ve ev içi sorumluluktur. Annelik ile ilgili bilgi edinme kategorisi 6 farklı kod, emzirme sürecine yönelik görüşler ise 2 farklı kod ve annelik ve ev içi sorumluluk 4 farklı kod ile tanımlanmıştır.

Şekil 4: Anne Olduktan Sonraki Süreç Kod Gösterim Modeli

3.3.1. Annelik ile İlgili Bilgi Edinme

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcıların ifadeleri doğrultusunda anne olduktan sonraki süreç temasının annelik ile ilgili bilgi edinme kategorisinde 6 farklı kod tanımlanmıştır. Bunlar; anne-kayınvalide-anneanne, sağlık profesyonelleri, arkadaş, internet kaynakları, kardeş ve kitaplardır. Tablo 12'de görüldüğü gibi katılımcılar *"Çocuğunuzun bakımı ve yetiştirilmesi ile ilgili en doğru bilgiyi nereden edinirsiniz?"* sorusuna %41,8'i anne-kayınvalide-anneanne, %25,3'ü sağlık profesyonelleri, %16,5'i arkadaş, %11,4'ü internet kaynakları, %2,5'i kardeş ve %2,5'i kitaplar olarak cevap vermiştir. Genç kuşak anneler oran olarak diğer kuşak annelere göre annelik ile ilgili bilgiyi almada başka kaynaklara da başvurmaktadır. Yaşlı kuşak anneler genç kuşak annelerin bilgi edindiği arkadaşlar, internet kaynakları, kardeş ve kitaplardan hiç bahsetmemiştir. Orta kuşak anneler ise arkadaşlar ve kardeşten bahsetmiştir. Bu bize genç kuşak annelerin farklı kaynaklara daha açık olduğunu ve erişim olanaklarının daha fazla olduğunu göstermiştir. Sadıkoğlu'nun (2021: 160, 174) araştırmasında çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde sağlık profesyonellerinin bilgisine önem veren katılımcılar, anneliğin hem bilgi hem deneyim gerektirdiğini söylemektedir. Bazı katılımcılara göre annelik deneyimi tek başına yeterli olmadığı için alanında uzman doktorlardan destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise anne-kayınvalidesinin bilgisinin deneyimlenmiş geleneksel bilgi olması açısından güvenilir bilgi görülürken çocuklarının büyümesiyle birlikte anne-kayınvalidenin bilgisinin çocuğa terbiye konusunda yetersiz kaldığını söylemişlerdir. Ayrıca kadınlar anne olduktan sonra deneyim kazandıkça ve bilimsel bilgiye daha kolay ulaştıkça anne-kayınvalideden bilgi alma azalmıştır.

Tablo 12: Çocuğunuzun Bakımı ve Yetiştirilmesi ile İlgili En Doğru Bilgiyi Nereden Edinirsiniz?

Annelik İle İlgili Bilgi Edinme	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
	Anne - Kayınvalide - Anneanne	29,3%	54,2%	57,1%	41,8%
	Sağlık Profesyonelleri	17,1%	29,2%	42,9%	25,3%
	Arkadaş	24,4%	12,5%	0	16,5%
	İnternet Kaynakları	22,0%	0	0	11,4%
	Kardeş	2,4%	4,2%	0	2,5%
	Kitaplar	4,9%	0	0	2,5%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%41,8) "anne-kayınvalide-anneanne" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %29,3'ü, orta kuşak annelerin %54,2'si ve yaşlı kuşak annelerin ise %57,1'i annelik ile ilgili bilgi edinmeyi anne-kayınvalide-anneanne ile tanımlamaktadır. Katılımcılar annelerinin/kayınvalidelerinin daha bilinçli ve deneyimli olduğunu düşündüğü için çocukları ile ilgili konularda onlara danıştıklarını ifade etmiştir. Genç kuşak anneler annelerinden aldıkları bilgiyi geleneksel bilgiler olarak tanımladıkları için kendilerine uygun olanları uyguladıklarını söylemiştir. Genç kuşak bir anne çocuk büyütürken özellikle büyük çocuğu olan herhangi bir annenin deneyimlerinden faydalanabileceğini söylemiştir. Katılımcılar çoğunlukla annelerinden bilgi edindiklerini söylemiş ve birkaç kişi kayınvalidelerine annelerinden sonra danıştığını söylemiştir. Aynı zamanda annelerinin kendilerine mesafe olarak yakın veya uzak olması ve kayınvalideyle birlikte yaşamaları bu durumu etkilediği görülmüştür. Sadıkoğlu (2021: 172) çalışmasında annelerin, kendi annelerinin deneyimlerine güvendikleri için ve kendilerini yetiştiren anneleri olduğu için ilk onlara danışarak geleneksel bilgiyi uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Anne-kayınvalide-anneanneden annelik ile ilgili bilgi edinmeyi G1, G3, G4, G6 ve G9 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G1:** *"...geleneksel yöntemlerde en büyük danışmanım annem hala daha öyle yani. Kendim evdeyken üstünü değiştirip değiştirmeyeceğime kendim karar verebilsem de burdayken "Anne bi baksana değiştirmem gerekiyo mu?" falan diyorum yani o yüzden en*

büyük danışmanım yine annem yani. Her zaman onun dediğini yapıyo muyum evet bazen yapmıyorum ama yine de mutlaka ona soruyorum. (Gülüyor)."

G3: *"...anneme soruyorum ama annemin de bazı teknikleri bana ters düşebiliyor. O dönemde öyle yetiştirmiş ama o bana söylediğinde çok bana ters gelebiliyo mesela. Ama tabi ilk annemle konuşuyorum bi durumu var mesela söylüyorum böyle böyle napmam gerekiyo filan diye annem söylüyor kafama yatarsa yatar yatmazsa doktora danışırım bi hastalık vesaire olursa. sorarım. Anneannemin ki daha da sert yetiştirme tarzı anneminki bile bana farklılık yaratabiliyor. Bi çocuk yetiştirmek istiyosun mesela ama annen daha geleneksel olabiliyor yani."*

G6: *"Anneme kendini hani ona şeysiz kayıtsız şartsız emanet edebiliyosun ona… En doğru bilgi annenden,(Gülüyor) annemden çünkü beni yetiştiren o e ben de kendimi hani kötü biri olarak düşünemem yani annem yetiştirdi çok öyle yanlışlarım, hatalarım olan bi insan değilim."*

G9: *"...ilk önce annemi arıyorum ondan sonra çok zor takıldığım şeylerde mesela annemden de tam net alamadığım için kayınvaldemle görüşüyorum şöyle zaten hani kayınvaldem daha önceleri çocuk baktığı için çocuk şeyine şey daha doğrusu bi çocuk bakmış hatta hala görüşürler onla şeydir böyle ona karşı çocuk bakmayı biliyo o yüzden ona da danışırım."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%25,3) "sağlık profesyonelleri" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %17,1'i, orta kuşak annelerin %29,2'si ve yaşlı kuşak annelerin ise %42,9'u annelik ile ilgili bilgi edinmeyi sağlık profesyonelleri ile tanımlamaktadır. Çocukları hasta olan genç kuşak anneler internetteki bilgilere tereddüt ile yaklaştıkları için ilk olarak doktorlardan yardım aldığını ve geleneksel tedavi yöntemlerini kullanmadıklarını söylemiştir. Orta ve yaşlı kuşak anneler ilk

olarak doktora danışsa da bazıları geleneksel tedavi yöntemlerini kullandıklarını ifade etmiştir. Yaşlı kuşak bir anne erken yaşta evlenmesi ve yalnız olmasından kaynaklandığı için çocuğunun hasta olduğunu düşünerek doktora götürdüğünü fakat diş çıkardığını öğrendiğini söylemiştir. Sadıkoğlu (2021: 159) araştırmasında annelerin çocuk bakımı ve yetiştirmesinde sağlık profesyonellerinin bilgilerine önem verdiğini tespit etmiştir. Katılımcıların çocuklarının herhangi bir rahatsızlığı durumunda doktorları ile iletişim halinde kaldığı ve doktor seçerken yakın çevrelerinin önerilerine dikkat ettiği görülmüştür. Sağlık profesyonellerinden annelik ile ilgili bilgi edinmeyi G3, G8, O15, Y6 ve Y12 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G3:** *"Yani doktor daha mantıklı baktığında çünkü internet uç noktalarını söylüyo sana o da senin çok üzülmene, korkmana neden oluyo doktor en sağlıklısı bence."*

> **O15:** *"Tabii ki doktora götürüyoduk, götürmez miyiz? Ateşlendiği zaman götürüyoduk… Evde sadece ateşliyken bi duşa giriyodu çocuk ama ateşlikende fazla bi şey yapılmıyodu ondan götürüyoduk çocuğu… Öyle goca garı ilacı kullanmadım. Sadece yani doktora götürdük şimdi insan bi de korkuyo bi şey olur diye ateşlikene kimi sirkeli sula sil derdi, ayağının altına vikis sür derdi. Tamam onları yapıyodum ama yine de tabi doktora götürüyoduk çocukları."*

> **Y6:** *"Ne yapcam hasta olduğu zaman başına otururum doktora götürürdüm unları. Diş çıkarıyomuş hasta hasta dedim doktora göttü eveli Akhisar doktoru vadı, bu hasta çok dedi aa dişleri geliyo undan dedi… Cahilim, cahil değildim ben 22 yaşında gelin oldum ama insan yok başında… İşte hasta oldu doktora göttüm hadi kızım dedi bu hasta diğil dedi diş çıkarıyo dedi."*

> **Y12:** *"Vala o zaman gızım işte ee doktora götürürdük çocukları bazı arada, arada buraya sağlıkçı gelirdi köye ondan sonra çay şekerinin üstüne böyle bi damla ilaç atılırdı, nane gibi bi şey onlardan verirlerdi camiye gelirdi o zaman heyet odası vadı…"*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride üçüncü olarak ifade edilen (%16,5) "arkadaş" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %24,4'ü ve orta kuşak annelerin ise %12,5'i annelik ile ilgili bilgi edinmeyi arkadaş ile tanımlamaktadır. Genç kuşak anneler her çocuğun özel olduğunu ifade ederek yine de arkadaşlarının deneyimlerinden yararlandığını söylemiştir. Çocukları rekabet haline gelmemiş olsa da bir anne ister istemez çocuğunun geç konuştuğu için arkadaşının çocuğu ile karşılaştırdığından bahsetmiştir. Orta ve yaşlı kuşak anneler çoğunlukla kendileri ve komşuları kırsal bölgede yaşaması ve çiftçilik yapmasından dolayı herhangi bir şey paylaşmadıklarını söyleyerek bu soruya yanıt vermemiştir. Sadıkoğlu (2021: 174) araştırmasına katılan anneler, çocuklarının okul dönemine geldikten sonra güvendikleri, deneyim sahibi ve benzer bakış açısına sahip oldukları arkadaşlarının bilgisinden daha çok yararlandıkları ifade etmişlerdir. Arkadaştan annelik ile ilgili bilgi edinmeyi G4, G6 ve O5 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G4:** *"Daha önce doğum yapanlardan tabii ki bilgi aldığım oldu. Mesela sütüm kesildiği zamanlar mesela ne yapmam gerektiğini sormuştum. Bi şey aldığım zaman mesela oyuncak moyuncak eğitici bi şeyler ne bileyim."*

> **G12:** *"Kesinlikle paylaşırım yani arkadaşlarım da bana danışır bende onlara danışırım. T.'tan küçük bebeği olan arkadaşlarım var hani sorarlar "A. sen napmıştın böyle olduğunda?"... hani ben bu ilacı kullandım bi çözüm bulamıyorum sen kullandın mı, ilacını tabi araştırırım genelde bitkisel olmasına dikkat ederim..."*

> **O5:** *"Tabi şunu mesela köy yerdeyiz mesela arkasına yağ sür, bebek aspirini ve derlerdi köy yerde öyle oludu. Gitmezdik çok çok doktora götürmezdik çocukları."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride dördüncü olarak ifade edilen (%11,4) "internet kaynakları" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %22'si annelik ile ilgili bilgi edinmeyi internet kaynakları ile tanımlamaktadır. Katılımcılar internetten edindikleri bilgilerde seçici

davranılması gerektiğini ve akıllarına yatan bilgileri uyguladıklarını söylemiştir. Sadıkoğlu (2021: 168) araştırmasına katılan annelerin çoğu internet ve sosyal medyayı uzman bilgilerine ulaşmak için bir araç olarak kullandıklarını söylemiştir. Bazı katılımcılar ise çocuk bakımıyla ilgili internetten öğrendikleri bilgileri kendi süzgeçlerinden geçirerek uyguladıklarını söylemiştir. İnternet kaynaklarından annelik ile ilgili bilgi edinmeyi G1, G2, G8 ve G15 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G1: *"Sosyal medya etkiliyo ama orda da seçici olmak gerektiğine inanıyorum yani çok bilgi var ne kadar güvenebiliriz o bilgilere. İşte influencerlar çok bilgi veriyolar ama güvendiğim bi doktor var sadece onun tavsiyelerine inanıyorum ben. Çünkü onun bi çok kitabını okudum onun bilgileri bana çok doğru geliyo, kendi doktorumdan ziyade o doktorun bilgilerine güveniyorum ben. Ona göre başladım ek gıdaya, ona göre aşılarını takip ettim hep…"*

G2: *"Yani internete bakıyorum hani diye kafama yatan olursa o şekilde. Herhangi bir sayfa takip etmiyorum…(Düşünüyor). Genelde böyle hani bilgi olarak değil de genelde şey için mesela bakıyorum K.'a böyle etkinlik tarzı o tarz şeylere çok bakıyorum"*

G8: *"Bence okumak en güzeli okucan hani böyle koca karı dinlemektense oku araştır ben hamilelikte de öyle hani hamilelikten sonra da öyle. En ufak aklıma takılan bi şey olduğunda açıyorum internetten okuyom ha bak bu böyleymiş hani ateşlendiğinde, o olduğunda bu olduğunda ha bu böyleymiş bu böyle yapılması gerekiyomuş. Her şeyi araştırırım ben internetten… Sadece bi şeye bağlı kalmıyorum ama hani mesela biçok kaynaktan öğrenmeye çalışıyorum internetten, çoğunluk neyse onu yapıyorum, deniyorum en azından."*

G15: *"…internete bakarım ama hani orda bakıpta çocuklarıma uyguladığım hiçbi şey yoktur."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az ifade edilen (%2,5) "kardeş" kodu dile getirilmiştir. Özgen'in (2021: 95) araştırmasında katılımcılar çocukken büyük ablalarının kendi annelerine destek olduklarını görerek veya annelerine göre ablalarıyla daha yakın oldukları için annelik bilgisini ablalarından aldıklarını ifade etmiştir. Genç kuşak annelerin %2,4'ü ve orta kuşak annelerin ise %4,2'si annelik ile ilgili bilgi edinmeyi kardeş ile tanımlamaktadır.

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en az ifade edilen diğer kod ise (%2,5) "kitaplar" olarak dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %4,9'u annelik ile ilgili bilgi edinmeyi kitaplar ile tanımlamaktadır. Sadıkoğlu'nun (2021: 165) çalışmasına katılan anneler, kendi davranışlarının değiştirilmesinden daha çok çocuklarına karşı belli bir davranışı vurgulayan, kuralcı olmayan ve destekleyici kaynakları daha fazla dikkate aldıklarını söylemişlerdir. Kitaplardan annelik ile ilgili bilgi edinmeyi G4 ve G7 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G4:** *"…kitaplar var mesela hamileyken hep okurduk ya bebek gelişimi ile ilgili kitaplar. Ya şimdi ıı şöyle bi şey onları napman gerektiğini o kitaptan biliyosun aslında ama ona göre davranmıyosun kitaba göre."*

3.3.2. Emzirme Sürecine Yönelik Görüşler

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcıların ifadeleri doğrultusunda anne olduktan sonraki süreç temasının emzirme sürecine yönelik görüşler kategorisinde 2 farklı kod tanımlanmıştır. Bunlar; yeterli emzirme süreci ve emzirememe sürecidir. Tablo 13'te görüldüğü gibi katılımcılar *"Çocuğunuzu ne kadar süre emzirdiniz ve nasıl bıraktınız? Bu süreçte herhangi bir sorun ile karşılaştınız mı?"* sorusuna %66'sı yeterli emzirme süreci ve %34'ü ise emzirememe süreci olarak cevap vermiştir.

Tablo 13: Çocuğunuzu Ne Kadar Süre Emzirdiniz ve Nasıl Bıraktınız? Bu Süreçte Herhangi Bir Sorun ile Karşılaştınız Mı?

Emzirme Sürecine Yönelik Görüşler	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
	Yeterli Emzirme Süreci	62,5%	70,6%	64,3%	66,0%
	Emzirememe Süreci	37,5%	29,4%	35,7%	34,0%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%66) "yeterli emzirme süreci" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %62,5'i, orta kuşak annelerin %70,6'sı ve yaşlı kuşak annelerin ise %64,3'ü emzirme sürecine yönelik görüşleri yeterli emzirme ile tanımlamaktadır. Katılımcılar bebeklerini en az 9 ay en fazla 3 yaşına kadar emzirdiğini söylemiştir. Orta kuşak bir anne biberonla bebeklerini besleyen bir anneden ilham alarak bebeğine mama yedirmek istediğini fakat bebeğinin mamayı yemeyip anne sütü ile beslendiğini ifade etmiştir. Yaşlı kuşak bir anne erkek ve kız çocuğunun farklı süre emzirme hakları olduğundan bahsetmiş ve kız çocuğunu erkek çocuğuna göre daha az emzirdiğini söylemiştir. Yaşlı kuşak bir anne hamile kaldığı için memeden ayırmak zorunda kaldığını söylemiştir. Yeterli emzirme süreci ile ilgili G11, O1, O4, O12 ve Y14 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **O1:** *"İlkinde sorun yaşadım, yaşadım memem yara oldu o zaman çok zorlandım emzirirken ama asla bırakmadım ağlıya ağlıya emzirdim. 13-14 aylıkken filan bıraktım bıraktıttırdım yani o şekilde ikisini de aynı şekilde… Tabi ilaç kullandım, merhemi vardı onu emzirmeden önce sürüyodum ona göre veriyodum o şekilde."*

> **O4:** *"Ortanca kızıma hiçbi şey ek mama falan da vermicem demiştim baya 1 yıl emdi, 12 ay emdi. O da bu sefer katkıları hani tekrar şeye çeviremedik ek gıdaya geçemedik yoğurttu oydu buydu hiçbi şey yemiyodu sadece beni emiyodu. Doktor da o zaman yavaş yavaş keselim ki bunlara dönsün dedi onu da mecburiyetten kesmek zorunda*

kaldım. Küçük kız da 1 yaşına kadar emdi kendi kendine artık bıraktı."

O12: *"Bir buçuk yaşını geçtiler, üçüne de öyle aynı emzirdim. Çok sütüm yoktu. Neden çok değil tarlada çalıştığimiz için düzenli beslenme olmuyodu. E evden ne götürürsen tarlada onu yiyip içiyodun akşama kadar tarladasın."*

Y14: *"Emzirdim kızları bir buçuk yaşında, oğlanları iki yaşında emzirdim. Kızların zate hakkı bir buçuk, oğlanların hakkı iki yaşında… Kızla bir buçuk yaşından fazla emzirirsen aram olur. Erkekler iki yaşında emzircen askerlik yapıyola ya onların beş ayı asker parası şey sütümüş… Anaa goca garılardan evelden hepsinde vardı. Eskiden neler vardı neleer son zamanlar bulamazsın. Ben büyük kızı emzirdim iki gün mü geçti bütün mahalle ayağ kalktı, çocuğu aram emziriyon."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%34) "emzirememe süreci" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %37,5'i, orta kuşak annelerin %29,4'ü ve yaşlı kuşak annelerin ise %35,7'si emzirme sürecine yönelik görüşleri emzirmeme ile tanımlamaktadır. Genç kuşak bir anne bebeği küvezde kaldığı sürede mamaya alıştığı için kendisini emmek istemediğini söylemiştir. Başka bir genç kuşak anne tiroid hastası olduğu için sütünün azalmasından dolayı emziremediğini ifade etmiştir. Genç kuşak bir anne meme ucunda yaralar olduğu için bebeğini emziremediğini söylemiştir. Genç kuşak bir anne fabrikada çalıştığı için çocuğunu emziremediğini söylemiştir. Orta ve yaşlı kuşak anneler ağır iş olarak çiftçilik yaptıkları için sütlerinin kesildiğini ve maddi yetersizlikten dolayı yeterince beslenemedikleri için sütlerinin gelmediğini söylemiştir. Timurturkan'ın (2019: 21) araştırmasına katılan çalışan anneler yaz tatilinde işe giderken çocuklarını yanında götürdüklerini ve emzirme sürecinde çalıştıkları otelin koşullarına göre kendilerini ayarladıklarını söylemiştir. Emzirmeme süreci ile ilgili G2, G4, O2, Y2 ve Y8 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G2: *"Ee K. emmedi zaten nasıl diyim erken doğduğu için küvezde yatıyodu o yüzden mamaya da alışınca beni emmek istemedi. A. da emmedi yani aslında emiyodu o işte sonra bi iki kere mama verince bu sefer mamayı alışınca bu sefer beni reddetti, o da emmedi. Sütüm geliyodu ama emmediler. A. 2 ay falan emdi sonra bıraktı."*

G4: *"Ee oğlumu ben 4 ay emzirdim. Aynı şekilde 4 aydan sonra sütüm azaldı ee göğüs uçlarımda yaralar oldu, süt azalınca ısırmaya başladık ee zaten azalmıştı emmediği için iyice azaldı. Ne kadar sağsam da emmek gibi olmuyo e sonra iyileşince bi daha emzirmeye çalıştık ama bu sefer kendisi istemedi çünkü biberonun rahatlığına alıştı, emerken zorlanıyo tabi ama biberon da ı rahat rahat ağzına aktığı için lukur lukur içtiği için emmek istemedi…"*

O2: *"40 gün emdiler ondan sonra kesildiler sütler... Oğlanda iki çocukta gene aynı 40 gün emdi sütüm gene kesildi... İlkte cahillik dedik, ikincide de aynı oldu… Birincide cahilim dedim acaba süt sobanın üstünde durmasa kesilir diyolardı ona da yapmadık… Anne sütü gibi yok. Ağladığı zaman emziriverirsin yeter. En kolay tabi anne sütü daha güzeldi. Ötükü gece uyaniyin mama yapiyin yediriyon. Kızda aklımızda hiç biberon gelmedi, hiç biberon görmedi, hep kaşık kaşık yedirdik mamayı. Oğlanda gari biberonla yedirdik kolay oldu."*

Y2: *"Ş.'da kesildi süt, unda kesildi ben. Ötekiler de vadı… Ne bilem kesiliverdi süt gari işte hayvan aşa koşuyom. Ellen baktık onlara hep… Yirsen süt veriyo, yiyemiyom fakirlik şeylik var o zaman öyle oldu."*

Y8: *"Valla çocukları ben zaten zaten hiç emmedi, sütüm acı geldi ona. Bi komşumuz vadı burda komşumuzu emdi beni emmedi, sütüm acımış emdiremedik… Valla ne kada olcak ovalarda ya 1 yaşında ya 2 yaşında. 2 yaşını bile şey olmuyo, işten geliyoz ya sıcak oluyo bu sefer çocuğa dokancak diye emdirttirmiyo gocamanlar… Sıcak sütü veriyoz şimdi ağlıyo veriyoz bağırsak hastalığı oluyo ondan."*

3.3.3. Annelik ve Ev İçi Sorumluluk

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcıların ifadeleri doğrultusunda anne olduktan sonraki süreç temasının annelik ve ev içi sorumluluk kategorisinde 4 farklı kod tanımlanmıştır. Bunlar; yoğun görev ve sorumluluklara sahip olmak, kendine zaman ayıramamak, kendine zaman ayırabilmek ve ev işlerinde eş desteği akmaktır. Tablo 14'te görüldüğü gibi katılımcılar *"Anne olduktan sonra kendinize vakit ayırabildiniz mi? Annelik ile birlikte diğer sorumluluklarınızı nasıl dengeliyorsunuz?"* sorusuna %41,7'si yoğun görev ve sorumluluklara sahip olmak, %34,7'si kendine zaman ayıramamak, %16,7'si kendine zaman ayırabilmek ve %6,9'u ev işlerinde eş desteği almak olarak cevap vermiştir.

Tablo 14: Anne Olduktan Sonra Kendinize Vakit Ayırabildiniz Mi? Annelik ile Birlikte Diğer Sorumluluklarınızı Nasıl Dengeliyorsunuz?

	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
Annelik ve Ev İçi Sorumluluk	Yoğun Görev ve Sorumluluklara Sahip Olmak	20,0%	44,4%	65,0%	41,7%
	Kendine Zaman Ayıramamak	40,0%	37,0%	25,0%	34,7%
	Kendine Zaman Ayırabilmek	24,0%	14,8%	10,0%	16,7%
	Ev İşlerinde Eş Desteği Almak	16,0%	3,7%	0	6,9%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%41,7) "yoğun görev ve sorumluluklara sahip olmak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %20'si, orta kuşak annelerin %44,4'ü ve yaşlı kuşak annelerin ise %65'i annelik ve ev içi sorumluluklarını yoğun görev ve sorumluluklara sahip olmak ile tanımlamaktadır. Burada iş olarak tarla işi ve ev içi işlerin birlikte yürütülmesinden bahsedilmiştir. Ev hanımı olan anneler ev işlerinin yoğunluğundan çocuklarına yeterince zaman ayıramıyorken çalışan anneler ise hem işe gittikleri için hem ev işlerinin sorumluluğu onlarda olduğu için çocuklarına vakitlerinin kalmadığından bahsetmiştir. Katılımcıların çoğunluğu çocukları uyuduğu zaman veya büyüyüp dışarıda oynadığı zaman ev işlerini yapmaya çalıştıklarını söylemiştir. Çiftçilik yapan anneler çocuklarını yanında tarlaya götürdüklerini ve kadınlar ara sıra yanlarına gidip bebeklerini emzirdiğinden

bahsetmiştir. Özellikle yaşlı kuşak anneler kendi zamanlarında makinalar olmadığı için her işi el kuvvetiyle yaptıklarından dolayı daha fazla yorulduklarını söylemiştir. Alparslan'ın (2020: 94) araştırmasında kadınlar evi temiz ve düzenli hale getirmek, çocukları temiz giydirmek, ev halkına sağlıklı yemekler yapmak gibi sorumluluklara sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Karakaya'nın (2018: 85) araştırmasına katılanların %80,95'i ev içi sorumluluklarının çok fazla zamanlarını aldığını ve kişisel bakım, sosyal aktivite, eğitim ve spora vakitlerinin kalmadığını söylemektedir. Bu yüzden teknolojik gelişme ve evde bulunan makinalar kadınların işlerini azaltmadığı görülmektedir. Yoğun görev ve sorumluluklara sahip olmayı G8, O4, O5, O6, O12 ve Y11 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **O4:** *"Birlikte yapıyoduk birlikte hatta onlar çok küçüktü daha 2-2,5 yaşlarındaydı evciliğe başladıklarında onlara bile oyuncak olarak ütü masası, elektrik süpürgesi almıştım evcilik oynardık çocuklarla. Hadi işte komşucum bugün süpürge zamanı, süpürge yapmamız lazım evlerimizi süpürelim sonra birbirimize ikram yapıp otururuz diyodum süpürgeyi öyle çıkarıyodum aradan… Yemekleri de öyle mutfak eşyaları almıştım mutfakta tezgahın üzerinde benim soyduğum kabukları alıp yemek yapıyolardı… Tarif anlatırdık işlerimi öyle götürürdüm. Saat onlar erken yatarlardı sekizde, sekizde onlar yattığında ben gece cam silerdim gece dolaplarımın içini gece düzeltirdim, çekmecelerimi gece düzeltirdim öyle yapıyodum işlerimi de."*

> **O5:** *"Tütüne gidiyoz şimdi onla büyük şey küçük şeylere bakıyodun ordan yahu bakmadı uyudu mu işimizi öyle yapıyoduk, yimeğimizi öyle yapıyoduk. Arkamıza sarıyoduk öyle."*

> **O6:** *"Bak ben evi temizlicem mi şimdi ovaya gitcem, yağmur yağdı evimin çamaşırlarını ne varsa yıkarım, gece evimi sıvarım badana yaparım badanamı yaparım gece, sabahleyin pamuğa giderim yövmiye geldim mi ertesi gün gece evleri yazarım ben öyledim, ben öyle çalıştım kızım, ben öyle yaptım. Çocuklarım uyuyunca yaptım tabi, çocuklarım uyudu mu iş yapardım gece uyumazdım ben, gece hiç*

uyumazdım hep iş yapardım, evimin işini yapardım sabahleyin ovaya gitcem uyumazdım."

Y11: *"Götürüyoz tarlaya, götürüyoz cibindirlik ediyoz sinek girmesin diye yatırıyoz onları tütün gırıyoz. Ellemizi sabahleyin gahvaltı için toprakla bi ediyoz zifirini (elleriyle gösteriyor) ondan sonra da 9'a kadar gırıyoz. Alıyoz çocuklamızı tıngır tıngır beygir arabasıylan. (Gülüyor). Sonra Allah ne verdiyse yiyoz, içiyoz. Kışın evde oluyoz, halı dokuyodum kışın evde."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%34,7) "kendine zaman ayıramamak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %40'ı, orta kuşak annelerin %37'si ve yaşlı kuşak annelerin ise %25'i annelik ve ev içi sorumluluklarını kendine zaman ayıramamak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar doğum yaptıktan sonra bebeklerinin ihtiyaçlarından dolayı kendilerine zaman ayıramadıklarını söylemiştir. Bazı anneler çocuklarının uyku problemi yaşamasından dolayı zorlandığını ancak çocukları büyüdüğü zaman rahatladıklarını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılar işe gitmesi ve evin sorumluluklarının onlarda olmasından dolayı kendilerine zaman ayıramamaktadır. Alparslan'ın (2020: 99) çalışmasında anneliğin kadınlara ağır bir sorumluluk yüklemesinden ve çocuklarını düşünmesinden dolayı kadınların kendilerine zaman ayırıp yapmaktan vazgeçtiği şeyler olduğu anlaşılmıştır. Timurturkan (2019: 22) araştırmasında kadınların annelik değer ve beklentilerinin kapsamında çocuklarının birincil sorumluluklarını yerine getirmiş ve onların ihtiyaçlarını önceliklendirdikleri ifade edilmiştir. Kendine zaman ayıramamak ile ilgili G3, G12, O2 ve Y11 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G3: *"Hiç hiç. Ayıramıyosun hele o ilk zamanlar bir duşa girmek insanın ödüldü gerçekten öyle. Bak mesela ben çok uyku bozukluğu yaşadım hala bile yaşıyorum çünkü neden? Bütün gün zaten çocuklasın en azında gece uyuduktan sonra kendine vakit ayırmak istiyosun bi film izlemek, kendinle ilgili bi şey yapabilmek. Ondan sonra bi film izliyim diyosun bi bakıyosun saat üç dört oluyo ondan*

sonra sabah çocuk uyanıyo. Uykusuzluk insanın modunu düşürüyo çünkü gün içinde enerjik olmak zorundasın bi dönem böyle oldum kendime vakitim yok hiç. Öyle oluyo şimdi her ne kadar eşim işten geliyo çocukla ilgileniyo ama işte tam vakit değil sen gene ev işlerinle uğraşıyosun çünkü o sırada bütün gün ev işi yapamıyosun çocukla ilgilendiğin için… Biraz çocuktan sonra vakit ayırmak zor oluyo ya."

G12: *"Ben keyfiye için arkadaşlarımla ben çok fazla aktif gezen ne bileyim sosyal bi insanım hala da öyleyim ama çocuğum doğduktan sonra ona bana muhtaçlığı, küçük olması ben hiç dışarıya çıkmadım şu an iki yaşına gircek yeni yeni arkadaşlarımla buluşup eğlenceye, kahveye ya da eşimle baş başa vakit geçiriyorum aslında yaptığımda bi yandan da yanlış geliyo bu sefer kendimize vakit ayırmadığımız için eşimizle de problem yaşıyoruz…"*

Y11: *"Öyle oturmak ha geçtim oturmekten, geçtim oturmekten. Ne yapıyodum biliyon mu hemen ovadan kalkıp ekmeğe geçiyoz ya gidiyodum de oradan arkaya bi çırpı kesip geliyodum hadi ekmek ediyodum. Bir hafta sonra gene aynı, ben çok maşakatli durdum ben."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride üçüncü olarak ifade edilen (%16,7) "kendine zaman ayırabilmek" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %24'ü, orta kuşak annelerin %14,8'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %10'u annelik ve ev içi sorumluluklarını kendine zaman ayırabilmek ile tanımlamaktadır. Genç kuşak anneler çocuklarını annelerine bıraktıktan sonra dışarı çıktığını söylemiştir. Aynı zamanda genç kuşak anneler çocukları uyuduktan sonra kendilerine vakit ayırdıklarını ve dinlendiklerini ifade etmiştir. Yaşlı kuşak bir anne kendine zaman ayırmayı ev işlerini yapmasıyla tanımlamıştır. Kendine zaman ayırabilmek ile ilgili G2, G7, Y2 ve Y7 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G7: *"Evet. Kitap okuyorum çok. Ee yani mesela Ö. şu an 9 buçuk gibi uyuyo sonrası bana ait kendim hani kitabımı alırım kahvemi yaparım en büyük hobim budur. Ondan sonra kendime vakit ayırırım,*

arkadaşlarımla dışarı çıkarım, kardeşimle vakit geçiririm kendime vakit ayırıyorum yani."

Y2: *"Yemek yapardık, goyun savardık, maya gatardık kızım, sütcüye verirdik bazen. Süpürgesiymiş şeysimiz onları yapardık."*

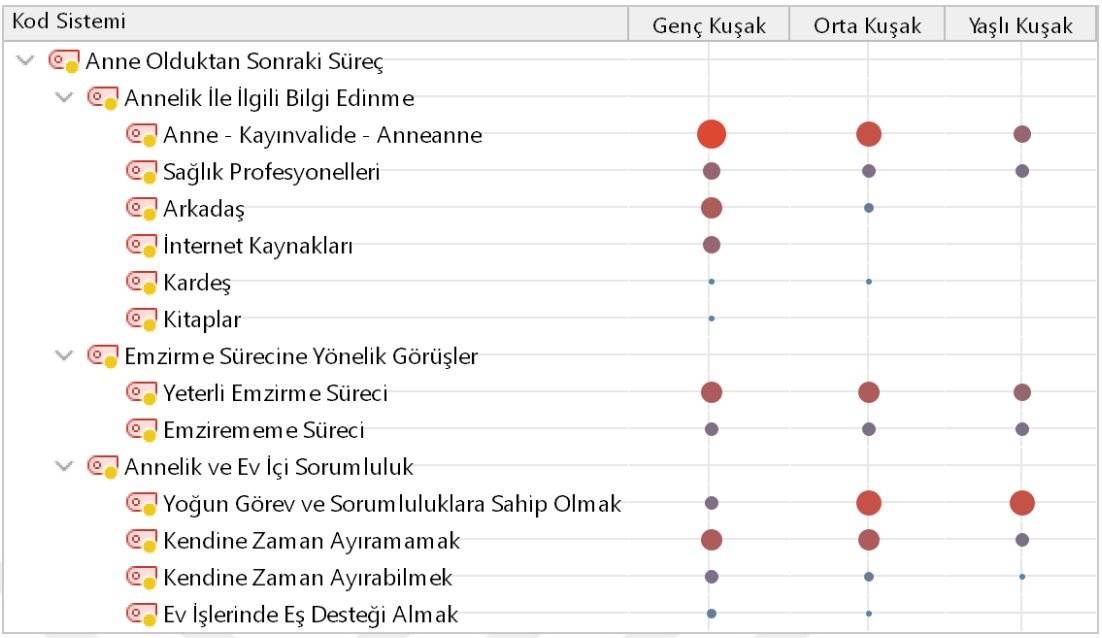
Y7: *"E canım yerine göre bazı işim erken biterdi konu komşuya giderdik, alırdım çocuğumu giderdim yani."*

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride dördüncü olarak ifade edilen (%6,9) "ev işlerinde eş desteği almak" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %16'sı ve orta kuşak annelerin ise %3,7'si annelik ve ev içi sorumluluklarını ev işlerinde eş desteği almak ile tanımlamaktadır. Katılımcılar eşlerinin ev işlerinde yardımcı olduğunu veya eşlerinin çocuklarıyla ilgilendiği vakitlerde ev işlerini yaptıklarını söylemiştir. Yaşlı kuşak anneler eş desteğinden hiç bahsetmemiştir. Bu durum bize nesiller arası toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünde değişim olduğunu göstermektedir. Ev işlerinde eş desteği almak ile ilgili G7 ve G9 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G7: *"Eşim yardımcı oluyo, eşim çok yardım eder hani öyle süpürge falan yapmaz ama mesela çamaşır katlaması, ütülerini kendisi yapar, çamaşır katlar mesela bulaşık makinesi doluysa temizse onları yerleştirir ben rica ettiğimde. Yemek yapmayı çok sever hani ben o gün vakit bulamıyorsam yemek yapmaya o hemen girer mutfağa yemek yapar, kahvaltı hazırlamayı çok sever hafta sonları kahvaltılar eşimdendir. (Gülüyor). Ya en büyük destekçim evde eşim."*

G9: *"Şöyle ev işlerine mesela eşim çocukla ilgilenirken ben ev işlerini yapıyorum ya da ütümü yapıyorum işte ya da mesela misafirim geliyo temizlik yapmam gerekiyo ona bakıyo ben şey yapıyorum. Ha giydirme konusunda şeydir falan hani biraz daha bende ama onun dışında o şekilde yapıp benim gerçekten yükümü aldı."*

Tablo 15: Kuşaklara Göre Anne Olduktan Sonraki Süreç

Nesil durumuna göre annelerin anne olduktan sonraki süreci Tablo 15'te detaylı olarak gösterilmiştir. Genç kuşak annelerin "anne-kayınvalide-anneanne", "sağlık profesyonelleri", "arkadaş", "internet kaynakları", "kitaplar", "kendine zaman ayırabilmek" ve "ev işlerinde eş desteği almak" konusunda diğer kuşaklara göre daha fazla görüş bildirdikleri görülmektedir.

Anne olduktan sonraki süreç hakkında katılımcılardan alınan yanıtlar annelik ile ile ilgili bilgi edinme, emzirme süreci ve annelik ve ev içi sorumlulukları kategorileri altında değerlendirilmiştir. Bütün kuşaklar için geleneksel annelik rollerinin anne rolü üstlenen kadınlardan edinildiğini ve buna ek olarak genç kuşak annelerin bilgi edinme kaynaklarının daha geniş olduğu vurgulanabilir. Annelik ve ev içi sorumluluklarına bakıldığında orta ve yaşlı neslin yoğun görev ve sorumluluklarının baskın bir durum olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bütün yaş gruplarında kendine zaman ayırmanın sıklıkla bir problem olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun temel sebebi olarak ev işlerinde eşinin desteğini alan kadının sayısının çok az olması ve bu işlerin kadın işi olarak görülmesi varsayılabilir. Emzirme süreci ile ilgili olarak tabloda görülme imkânı olmasada kadınların yoğun bir sorumluluk hissetikleri ve bebeklerini yeterince emziremediklerinde bu durumu bir problem olarak algıladıkları gözlemlenmektedir.

3.4. ÇOCUK BAKIM DESTEĞİ

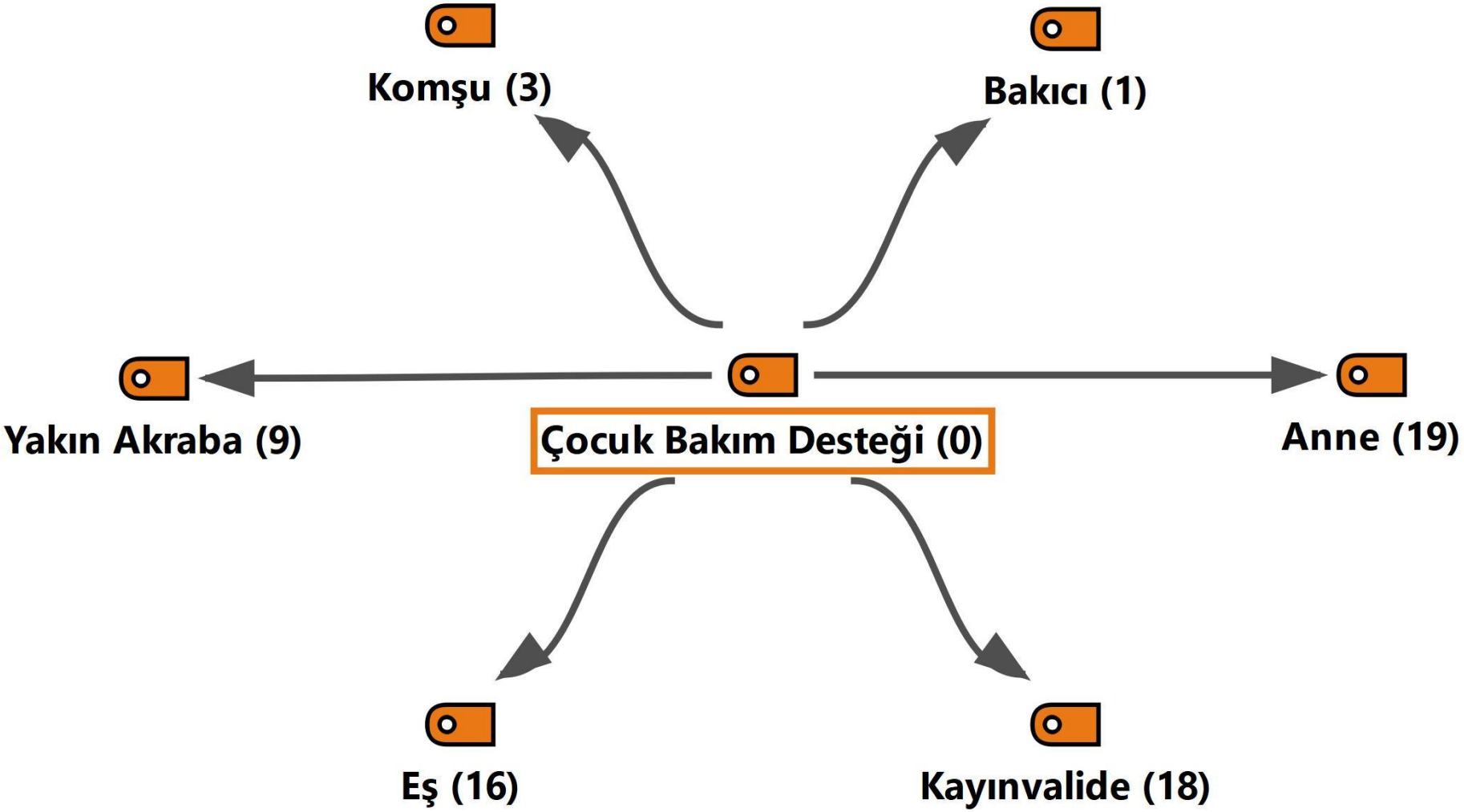
Araştırmanın dördüncü teması olarak çocuk bakım desteği hiyerarşik kod-alt kod bölümler modeli Şekil 5'te gösterilmiştir. Çocuk bakım desteği teması 6 farklı kod ile tanımlanmıştır. Bunlar; anne, kayınvalide, eş, yakın akraba, komşu, bakıcıdır.

Tablo 16'da görüldüğü gibi katılımcılar *"Çocuğunuzun bakımında ve yetiştirilmesinde zorlandığınız zamanlar oluyor mu? Zorlandığınız zaman ne yapıyorsunuz? Kimlerden yardım alıyorsunuz?"* sorusuna %28,8'i anne, %27,3'ü kayınvalide, %24,2'si eş, %13,6'sı yakın akraba, %4,5'i komşu ve %1,5'i bakıcı olarak cevap vermiştir. Katılımcıların verdiği cevaplardan yola çıkarak çocuk bakım desteğinde annelik deneyimi olan kadınların (özellikle akraba) desteği daha çok ön plana çıktığı görülmüştür. Demir (2018: 310-311) akademisyen anneler ile yaptığı çalışmada çoğu katılımcının bakıcı yerine anneanne veya babaanneden geleneksel bir destek aldıkları ifade edilmiştir. Kadınların annelerinden veya kayınvalidelerinden destek almalarını aralarındaki mesafe etkilemektedir. Bozkurt'un (2019: 50) araştırmasında alt, orta ve üst sınıf anneler bir başkasına güvenmemeleri, çalışmaları, annelik konusunda deneyimli olmaları, evleri yakın olmaları gibi sebeplerden dolayı çocuk bakım desteğini anneanne-babaanneden aldıklarını ifade etmiştir. Yılmazbilek (2022: 243) araştırmasında çalışan annelerin bazıları işe başladıkları zaman anne/kayınvalideden gibi güvendikleri kişilerden çocuk bakımında destek aldığını ifade etmiştir. TÜİK (2016) 0-5 yaş çocuk gündüz bakım araştırmasından elde edilen sonuçlara göre kadınların %86'sı kendilerinin çocuk bakım işini yaptığı sonra sırasıyla %7,4'ünün anneanne veya babaannesinden destek aldığı, %2,8'inin kreşte veya anaokuluna gönderdiği, %1,5'inin bakıcısından ve %1,3'ünün yakın akraba veya komşusundan destek aldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 16: Çocuğunuzun Bakımında ve Yetiştirilmesinde Zorlandığınız Zaman Kimlerden Yardım Alıyorsunuz?

	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
Çocuk Bakım Desteği	Anne	27,3%	30,4%	30,0%	28,8%
	Kayınvalide	27,3%	26,1%	30,0%	27,3%
	Eş	30,3%	13,0%	30,0%	24,2%
	Yakın Akraba	9,1%	21,7%	10,0%	13,6%
	Komşu	3,0%	8,7%	0	4,5%
	Bakıcı	3,0%	0	0	1,5%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Şekil 5: Çocuk Bakım Desteği Kod Gösterim Modeli

3.4.1. Anne

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%28,8) "anne" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %27,3'ü, orta kuşak annelerin %30,4'ü ve yaşlı kuşak annelerin ise %30'u çocuk bakım desteğini anne ile tanımlamaktadır. Katılımcılar ilk doğum yaptığı süreçte ve çalışmaya başladıklarında güvendikleri için annelerinden destek aldığını söylemiştir. Çocuk bakım desteğini anneden alan G1, G4, G9 ve Y4 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G1:** *"Ya iki ay annemde kaldım doğum yaptıktan sonra. K. 59 günlükken kendi evime geçtim, onun dışında annemden sonrasında yardım almadım yani iki aylık süreçte annemle birlikteydim."*

> **G4:** *"Çalıştığımız için tabi ki biraz zorlanıyoruz ama en büyük destekçim annem olduğu için gözüm arkada değil, çocuğuma güvenilir bir insan bakıyo. Eğer bi bakıcıya bırakmış olsaydım aklım hep onda kalcaktı. Annemin benden daha iyi benden daha iyi tecrübeli olduğu için hiç gözüm arkada değil, rahat rahat işe gidip geliyorum öyle."*

> **G9:** *"İki tarafta çok Allah razı olsun gerçekten destek çıkıyolar her konuda. Zaten çocuğa 1 hafta annem 1 hafta kayınvaldem bakıyo. Bana gelip alıyolar çocuğumu ben akşamları geliyorum yemeğimi yiyorum evime gidiyorum. Anneliklerine güveniyorum yani şöyle ben diyorum ki ben ilk defa çocuk büyütüyorum annem de iki tane büyütmüş, kayınvaldem iki tane büyütmüş hani tabi ki eskiden, eski şeyler çok farklıdır hani en azından belli bi tecrübeleri var. Hani gözlerim kapalı onlara emanet ediyorum. Ya illa ki aklım kalıyo arıyorum hatta onlar da diyo mesela annem bi hafta bakmadığı zaman annemi gün içinde 1 defa ya da en fazla 2 defa arıyorum. (Gülüyor). Ama çocuğa bakarken öyle değil ama hani merak ettiğimden değil çocuğumu görmek istiyorum."*

3.4.2. Kayınvalide

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak ifade edilen (%27,3) "kayınvalide" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %27,3'ü orta kuşak annelerin %26,1'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %30'u çocuk bakım desteğini kayınvalide ile tanımlamaktadır. Katılımcılar ilk doğum yaptığı süreçte ve çalıştığı için kayınvalidelerinden destek aldığını söylemiştir. Genç kuşak bir anne ilk çocuğunda yaşının küçük olması ve tecrübesiz olmasından dolayı kayınvalidesinden destek aldığını fakat ikinci çocukta tecrübe kazandığı için kimseden yardım almadığını ifade etmiştir. Çocuk bakım desteğini kayınvalideden alan G4, G8 ve O10 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G4:** *"Ee sorduğum zaman kayınvaldem de yardımcı oluyo tabi yani sonuçta o da anne o da çocuk bakmış ee onunda iyi bi anne olduğunu düşünüyorum."*

> **G8:** *"Oğlumda genelde kayınvaldem vardı zaten ama D.'da hiç kimseye hiçbi şekilde izin vermedim onun tüm bakımı bendeydi… Bilmiyorum diğerinde hiçbi şey anlamadım ya hani hep onlar bildi, hep onlar baktı bunda ben ilgilenmek istedim artık bi de aklımda eriyo, yaşımda var neyin iyi neyin kötü çocun için çok araştırdım hani hamileyken çok okuyodum zaten internetten…"*

> **O10:** *"…gayınvaldem bakadı destek olurdu Allah razı olsun ona bırakırdık çocukları biz tütüne giderdik, gırardık. Biz gelesiye mama yedirirdi, ben gelince beni emerlerdi. He bakadı gaynanam yemeğimizi yapadı, işimizi görürdü gene, biz onun işini görürdük birbirimizi desteklerdik yani gayınvaldeylen."*

3.4.3. Eş

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride üçüncü olarak ifade edilen (%24,2) "eş" kodu dile getirilmiştir. Genç

kuşak annelerin %30,3'ü, orta kuşak annelerin %13'ü ve yaşlı kuşak annelerin ise %30'u çocuk bakım desteğini eş ile tanımlamaktadır. Katılımcılar eşlerinin çocuklarını gezdirdiklerini, oyun oynadıklarını, yemek yediklerini ve hasta olduğunda doktora götürdüklerini söylemiştir. Özgen'in (2021: 118) araştırmasına katılan anneler çocuklarıyla ilgilenme konusunda eşlerinden destek aldıklarını ifade etmiştir. Özellikle çocuk bakımında veya ev içi sorumluluklarında eşlerinden destek aldıklarını söylemiştir. Çocuk bakım desteğini eşten alan G2, G3, G4 ve Y7 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G2:** *"Eşim ilgileniyo. Yani mesela işten geldiği zaman falan oynatır ya da K. biraz daha büyük olduğu için onu mesela işten gelince parka götürür ya da hafta sonları zaten hep ailecek bi şeyler yapıyoruz. Ama genelde de evde de çok yardımcı. Ben mesela yemek yaparken o bakıyo…"*

> **Y7:** *"İlgilenirdi, çok ilgilenirdi. Ben çapa yaparım o orda alırdı çocukları gölgelik yapardık tabi çardak gibi orda ben uyutayım derdi ben çapa yaparım."*

3.4.4. Yakın Akraba

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride dördüncü olarak ifade edilen (%13,6) "yakın akraba" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %9,1'i, orta kuşak annelerin %21,7'si ve yaşlı kuşak annelerin ise %10'u çocuk bakım desteğini yakın akrabası ile tanımlamaktadır. Çocuk bakım desteğini yakın akrabadan (kardeş, kuzen, anneanne, görümce) alan Y8 kodlu katılımcı anne durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **Y8:** *"Bi görümcem vadı işte o bakıyodu, o ilgilenirdi bakadı ben tütündeyken… Görümcem o zaman evde kızdı daha ufaktı, benim geldiğimde 10 yaşındadı 9 yaşındadı… Çocukları bırakmazdı gaynana bıraktırmazdı, ovaya götürürdü arabayı içine yaylı arabalarımız vadı onun içine kelter korduk, kelterin içine çocuğu yatırırdık o sallardı."*

3.4.5. Komşu

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride beşinci olarak ifade edilen (%4,5) "komşu" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %3'ü ve orta kuşak annelerin ise %8,7'si çocuk bakım desteğini komşu ile tanımlamaktadır. Katılımcılar ev işi yaptıklarında veya başka bir işi olduğunda komşularından destek aldığını söylemiştir. Çocuk bakım desteğini komşudan alan O7 kodlu katılımcı anne durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **O7:** *"Komşum bi tane çok samimi komşum vardı karşı komşum o da çok destek oldu. İşim olduğunda mesela çocuklarıma bakardı, alırdı gezdirirdi…"*

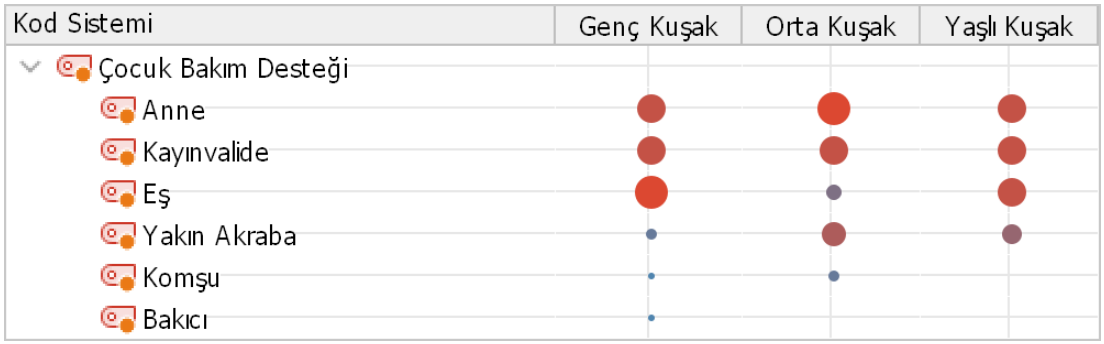
3.4.6. Bakıcı

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride altıncı olarak ifade edilen (%1,5) "bakıcı" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %3'ü çocuk bakım desteğini bakıcı ile tanımlamaktadır. Genç kuşak bir anne çalıştığı için bakıcıdan destek aldığını söylemiş fakat aklının çocuğunda kaldığını ifade etmiştir. Bakıcı seçerken yaşlı olmaması, tecrübeli olması ve daha rahat iletişim kurabilmek için tanıdık olmasına dikkat ettiklerini söylemiştir. Yılmazbilek (2022: 243) katılımcıların çocuk bakımında destek aldıkları güvenilir kişiler olsa da özellikle çocuklarını bakıcıya bırakan anneler suçluluk duygusu yaşamaktadır. Demir'in (2018: 311) yaptığı araştırmada kadın akademisyenler çocuklarının bakımında bakıcı desteği alırken bakıcının çocuğuna nasıl davrandığını bilmedikleri için endişelendiklerini ifade etmiştir. Çocuklar kendilerini ifade edebildiği yaşa geldiklerinde anneler çocuklarının herhangi bir durumda kendilerine söyleyebileceğini düşünmüştür. Çocuk bakım desteğini bakıcıdan alan G12 kodlu katılımcı anne durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G12:** *"İşe gittiğim zaman bakıcı bakıyo. Yani yine tanıdık biri ama ne kadar da olsa ben değil ya da benim annem değil başka biri ilk bakıcıya bıraktığımda bakıcıya bırakana kadar o ücretsiz izin boyunca hiç ben oğlumu kimseyle yalnız bırakmadım, bırakmak istemedim*

çünkü o benim benim sahiplenme şeyi vardı bıraktıktan sonra şey olmaya başladı iş yerindeyim acaba bensiz çok ağlıyo mu, ağlama krizlerine giriyo mu, sakinleştirebiliyolar mı ben çünkü onu hep memede sakinleştiriyodum acaba nasıl sakinleştiriyo… sonuçta ne kadar da olsa yabancı bi insan kızıyo mu, bağırıyo mu oğluma ben bağırmaya kıyamıyorum o yapıyo mu acaba diye sürekli böyle kafamda kurup kurup kendimi yiyodum. Çünkü o insana da bunu belli edemiyosun muhtaçsın oğlunu ona bırakıyosun onun kalbini kırman demek onu etkilemen demek. Kadın bana kalkıp diyebilir madem güvenmiyosun neden bırakıyosun. E başka bakıcı bulamıyosun tanımadığın birine emanet etmek istemiyosun hep bi tanıdık olsun nazının geçtiği bi insan olsun ki oğlun hasta olduğunda 7/24 arayabil, ilacını kontrol ettirebil, yemeğini yedi mi bunu sorabil böyle bi insan olması lazım… O süreçte işte ilk bakıcımız bıraktıktan sonra deli gibi bakıcı aradık bizim için öncelik deneyim ve çok yaşlı olmaması çünkü ona da bi şeyler katabilsin, bi şeyler öğretebilsin diye önceliğim tecrübeli olmasıydı. Çünkü tecrübeli insan bilir napıcağını ne ediceğini ben tecrübesiz bi anneydim bana benim bi çocuğum olmadan bana bi çocuk emanet edilse ben napcağmı sapıtırdım ki o insanda öyle olur. Önemli olan tecrübe en önemlisi güven çünkü canını emanet ediyosun ona ve bi iki saatliğine değil sabahın sekizinden akşam beşine altısına kadar, bütün gün ve haftanın beş günü iki gün değil üç gün değil bütün gününü onunla geçiriyo ondan dolayı bana güven daha hep şey gelmiştir ağır bastı, güvenebilcek miyim?"

Tablo 17: Kuşaklara Göre Çocuk Bakım Desteği

Nesil durumuna göre annelerin çocuk bakım desteği Tablo 17'de detaylı olarak gösterilmiştir. Genç kuşak annelerin "eş", "anne" ve "kayınvalide" konularında diğer kuşaklara göre daha destek aldıkları görülmektedir. Orta kuşak annelerin ise "yakın akraba" konusunda diğer kuşaklara göre daha fazla destek aldıkları görülmektedir.

Çocuk bakım desteğinde eşlerin destek vermesi genç kuşak anneler için bir toplumsal değişim olarak görülmektedir. Çocuk bakımında geleneksel biçimde bütün kuşaklarda anne ve kayınvalidenin destek olduğu görülmektedir.

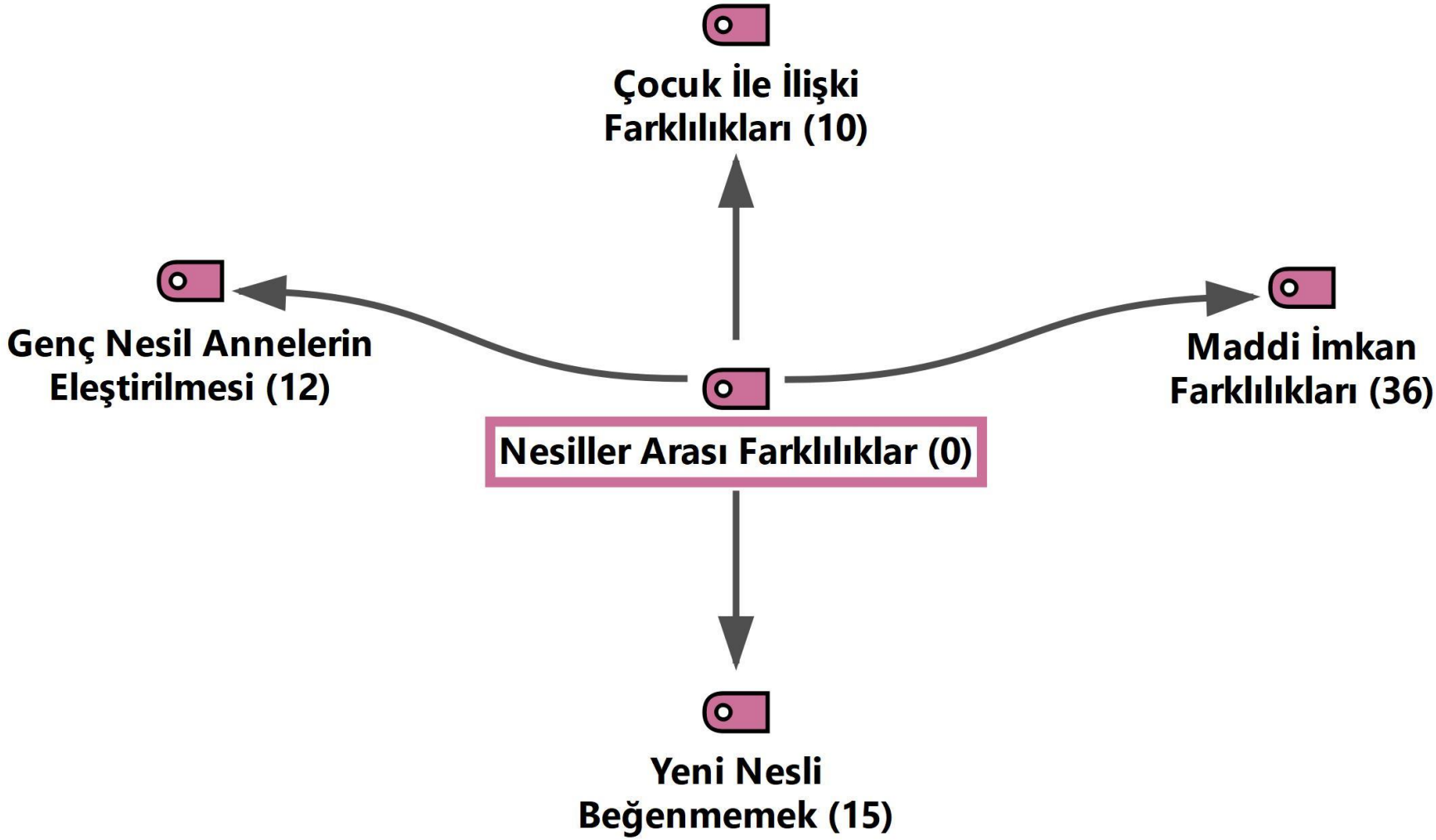
3.5. NESİLLER ARASI FARKLILIKLAR

Araştırmanın beşinci teması olarak nesiller arası farklılıklar hiyerarşik kod-alt kod bölümler modeli Şekil 6'da gösterilmiştir. Nesiller arası farklılıklar teması 4 farklı kod ile tanımlanmıştır. Bunlar; maddi imkân farklılıkları, yeni nesli beğenmemek, çocuk ile ilişki farklılıkları ve genç nesil annelerin eleştirilmesidir. Nesiller arası farklılıklarda en çok karşımıza çıkan durum yaşlı kuşak annelerin yoksulluk ve yoğun tarımsal iş yükü sebebiyle çocuk bakımında yetersiz kalmış olduklarını ifade etmeleri olmuştur. Genç kuşak anneler çocuklarıyla her konuda ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Yaşlı kuşak annelerin genç kuşak anneleri ekonomik olarak rahat olmaları ve davranışsal olarak daha modern değerleri benimsedikleri için eleştirdikleri görülmüştür. Tablo 18'de görüldüğü gibi katılımcıların %45,5'i maddi imkân farklılıkları, %21,8'i yeni nesli beğenmemek, %18,2'si çocuk ile ilişki farklılıkları ve %14,5'i ise genç nesil annelerin eleştirilmesi olarak cevap vermektedir:

Tablo 18: Nesiller Arası Farklılıklar

Nesiller Arası Farklılıklar	Kod	Genç Kuşak	Orta Kuşak	Yaşlı Kuşak	Toplam
	Maddi İmkân Farklılıkları	31,3%	50,0%	52,9%	45,5%
	Yeni Nesli Beğenmemek	0	31,8%	29,4%	21,8%
	Çocuk İle İlişki Farklılıkları	31,3%	9,1%	17,6%	18,2%
	Genç Nesil Annelerin Eleştirilmesi	37,5%	9,1%	0	14,5%
	TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00
	N= Belgeler/Konuşmacılar	15	15	15	45

Şekil 6: Nesiller Arası Farklılıklar Kod Gösterim Modeli

3.5.1. Maddi İmkân Farklılıkları

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride en çok ifade edilen (%45,5) "maddi imkân farklılıkları" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %31,3'ü, orta kuşak annelerin %50'si ve yaşlı kuşak annelerin ise %52,9'u nesiller arası farklılıkları maddi imkân farklılıkları ile tanımlamaktadır. Genç kuşak anneler kendilerinden önceki nesillerin zamanını değerlendirirken annelerinin çiftçilikle uğraşması sonucunda zor zamanlar geçirdiğinden bahsetmiştir. Genç kuşak anneler yıllar geçtikçe gelişen teknolojik şartların avantajlarından bahsetmiş ve bilgi almak için annesini telefonla aramanın kolaylığını söylemiştir. Orta ve yaşlı kuşak anneler hazır çocuk bezi yerine kendi yaptıkları bezi kullanmıştır. Çamaşır ve bulaşık makinasının olmamasından dolayı her şeyi elleriyle yıkamaları, ıslak mendil kullanmamaları diğer farklılıklardır. Aynı zamanda maddi yetersizlikten dolayı yeterince beslenemedikleri için kendilerini fiziksel olarak zayıf tanımlamışlar ve bebeklerini emzirmek için yeterli sütleri olmamıştır. Maddi imkân farklılıkları ile ilgili G9, O6, O10, O12, Y3, Y6 ve Y11 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G9:** *"Ben annemden biraz daha farklıyım belki hani o zamanın dönemin şartlarına göre bi belki de doktor bulamıyodu atıyorum belki de hani istediği şekilde yönlendirilemiyodu ama ben şu an mesela internet belki de daha kolaylaştırdı yani işimi. O zamanlar mesela hani ya da ben doktoruma mesaj yazıyorum bana cevap geliyo ama çocuk ateşlendiğinde o zaman annem mesela beklemek durumundaydı ya da basıp acile gitmek durumundaydı. Ben öyle yapmıyorum şu an doktora yazıyorum mesela ya da internete bakıyorum ya da annemlerin tecrübelerinden onları arıyorum. Ama onlarda öyle bi durum yoktu mesela telefonla annesini arayacak belki de şey yoktu o zaman cep telefonu yoktu gibi. Yani biz şanslı nesiliz inşallah kullanabiliriz ama."*

> **O6:** *"Ne bilem şimdi daha kolay ne bileyim her şey hazır, bez hazır, çamaşırı makine yıkıyo, bulaşığı makine yıkıyo, çocuğun altına bez yıka çıka at, ağzını sil at biz bunu yıkıyoduk. Biz şey yapardık*

beyazlardan etek bezi deriz biz bez yaparız onu gaynatırız bi de yani. Şimdi leke kalıyo çocuğun tabi tuvaletinden leke kalırdı biz onları gaynatırdık tenekeye koorduk bi de ayrı tencere yapardım ben devamlı onun için kullanırdım onu. Ona ben şey ederdim işte onda gaynatırdık sakız gibi sererdim bi de sererdim, bi de tertiplidim ben kimse elime su dökemezdi çamaşırda, çocuklarımı çamaşırlarını yıkarkene. Komşulam gelirdi telde yellenirdi, çok imreniyom senin o çamaşır serişine derdi o kadar tertiplidim. Öyle işte ben de böyle yetiştirdim çocuklamı."

O12: *"Daha kolay, her şey hazır, bezi hazır, maması hazır, her şeyi hazır. E şimdikinler doğum yaptı mı işe gitmiyo çoğu, evinde çocuğinlen ilgileniyo, işinlen. Bizim öyle değil biz hem tarla işi hem çocuklan bi de bez yıkıyon şimdikinler ne var hazır al bağla at."*

Y3: *"2 kilo kaç gram geldi K. abin. Köy yerinde ya şimdiki gibi gençlerin yediği gibi köy yerinde nerde bulcan kızım şeyi sen. Yok köyde bi şey yok goca kış kuru fasulye güveçte, goca Ramazan fasulye pişirirler bi tepsi börek yaparla zaten kalabalıkız hepimiz herkes gözünü açabilen yiyebilen doyuruyo karnını yiyemeyen aç kalıyo. Çok kuru ekmeklerden alıp saklıyoduk çocuklan çantalan içinde aşağa da kuru kuru yiyoduk evimizde… (Ağlıyor)."*

Y6: *"Bak biz dede ve ikimiz B.'yi de çok sevedi una her gün bu kada et getirirdi biz yemezdik yağına banardık çocuklar yesin derdik."*

3.5.2. Yeni Nesli Beğenmemek

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride ikinci olarak olarak ifade edilen (%21,8) "yeni nesli beğenmemek" kodu dile getirilmiştir. Orta kuşak annelerin %31,8'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %29,4'ü nesiller arası farklılıkları yeni nesli beğenmemek ile tanımlamaktadır. Katılımcılar yeni nesil annelerin sabırsız olduğunu, fedakârlıkta bulunmadığını, hamileliklerini gizlemediklerini, çocuklarına internet kullandırmalarını, hamile kaldıktan sonra genç

annelerin toplum içinde kıyafetleri ve emzirme biçimlerini beğenmediklerini söylemiştir. Yeni nesli beğenmemek ile ilgili O12, O13, Y6, Y8 ve Y11 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

O12: *"Biz hamileyken gizlerdik ondan doğum kolay oluyodu."*

O13: *"Valla bilmiyom ben, çocukla daha bi başka şimdi. Anneler de ilgilenmiyo veriyo eline kumandayı, veriyo eline bilgisayarı oturuyola, öbür türlü oturmuyola şimdi görüyoz. Bizimkinler de öle elinde olursa olmazsa benim telefon felan meydan da yok koşturtuyola. (Gülüyor)."*

Y6: *"Şimdikinler şımarık diyom, galdı bilem ersaleye çıkıyo. Hiç seslenmedim, kimselere söylemedim anam ben hamileyim demedim… Ersaleye çıkıyo derle. Ben hamileyim, ben hamileyim. Ne zaman belli olursa anamgil yakınına bubam görcek diye gitmezdim. Bubam camiye gitti mi o zaman koşturur giderdim… E olsun utanıyoduk, ayıp vadı, ayıp vadı."*

Y8: *"…şimdikiler hemen hadi hasteneye bakılıyo bi kere va mı çocuk yok mu. Onun eveli utanıyodum kızım, eveli utanmak vadı böyle mi? Saygı vadı. Biz gayın gaynata geldi mi böyle oturuyoduk. (Karnını kapatıyor). Ben babamgile gebe kaldım mı doğurdum da ne zaman olmuştu o ne zaman doğurdu demiş bene. Hiç görmedi ki beni hiç. Saygı vadı çok o zaman kızım…"*

Y11: *"…inciki gibi karnım ağrıyo, bacam ağrıyo demedik gızım biz. Biz örterdik karnımızı. Biz etek giyerdik utanardık hiç kimse böyle gezmezdik biz dana gibi, utanardık. İşte köy ebelerinlen dünyaya getirdim hepsini de hiç hastaneye de gitmedim."*

3.5.3. Çocuk İle İlişki Farklılıkları

Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride üçüncü olarak ifade edilen (%18,2) "çocuk ile ilişki farklılıkları" kodu

dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %31,3'i, orta kuşak annelerin %9,1'i ve yaşlı kuşak annelerin ise %17,6'sı nesiller arası farklılıkları çocuk ile ilişki farklılıkları ile tanımlamaktadır. Genç kuşak bir anne iş yoğunluğundan dolayı anneannesinin ve annesinin çocuklarıyla ilgilenemediğini ifade etmiştir. Genç kuşak bir anne ise çocuklarının telefonu vs. olduğu için birlikte zaman geçirmediklerini ifade etmiştir. Genç kuşak anneler çocuklarının eğitimini yakından takip ettiğini, internetten araştırdığı etkinlikleri çocuğuyla birlikte yaptıklarını, ders çalıştıklarını söylemiştir. Orta kuşak bir anne derslerinde çocuklarına yardım edemediğinden bahsetmiştir. Orta kuşak anneler özellikle çalışan anneler ev içi sorumlulukları ve çalışma hayatından dolayı çocuklarıyla ilgilenemediğini ifade etmiştir. Aynı zamanda orta ve yaşlı kuşak anneler çocuklarını şımartmadığından bahsetmiştir. Çocuk ile ilişki farklılıkları ile ilgili G5, G10, G12, O10 ve Y3 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

> **G5:** *"Nası vakit geçiriyoz ı oğlan büyüdü zaten büyük şey oğlan o ne bilem evde, kız zaten yanımda okul kapalıken koronadan kapalı yanımdadı ee işte öyle gülüyoz oynuyoz. Zate şimdi telefon var bilgisayar var onlarla çoğunluk vakit geçiriyolar yani öyle."*

> **G12:** *"Kaliteli vakit geçirmeyi ön plana koyuyorum bi şeyler öğretmek için ama çocuğumunda o anki psikolojisine bakıyorum öğrenmek istemiyo mu? Bizim çok mesela ı 0-1 yaş grubuna bile kitaplar çıkarmışlar artık ben hepsinden aldım, hepsini öğretiyorum onun o an istemediğini, sıkıldığını anlayınca hemen bırakıyoruz arabalarla oynuyoruz başka bi şey çünkü baskıda kurmak istemiyorum sıkılmasın, bıkmasın. O yüzden de kreşe de bi tık daha geç göndermek isterim erkenden bıkmasın diye…"*

> **O10:** *"Nasıl vakit geçircez çocuklan işe gidiyoz, işten geliyoz. Evde iş yapıyola, ben yapıyom bi taraftan onla yapıyo temizlik. Ben yemek yapsam onla temizliği yapıyola. Yani böle işlerimizi sonra ellerine el işi alırla, gızken dantel yaparla iyi bi şeydi yani."*

Y3: *"E ben okul olmadı mı çocukla oynuyola, dışarda oynuyola zate azcık büyüdüle sonra oğlanları babası işe soktu… Öğlen oldu mu onları dışardan sokaktan alır gelirdim, yıkadım onları yatırırdım ta ikindi sonra kalkarladı, karınlanı doyururdum gene çıkarladı akşam kapımızın önünde oynuyola mahallenin çocuklarıyla beraber. E sonra S. yetişti azcık dikiş nakışa gönderdik okuldan aldık ya dikiş nakışa gönderdik öğrendi nakışı şeyi yapmadı."*

3.5.4. Genç Nesil Annelerin Eleştirilmesi

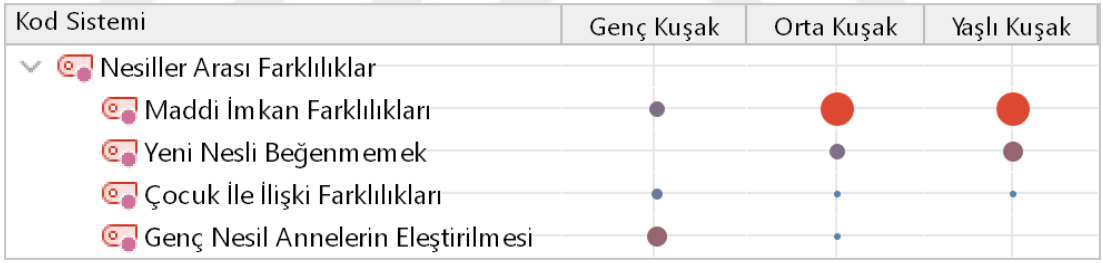
Genç kuşak, orta kuşak ve yaşlı kuşak anne katılımcılar tarafından bu kategoride dördüncü olarak ifade edilen (%14,5) "genç nesil annelerin eleştirilmesi" kodu dile getirilmiştir. Genç kuşak annelerin %37,5'i ve orta kuşak annelerin ise %9,1'i nesiller arası farklılıkları genç nesil annelerin eleştirilmesi ile tanımlamaktadır. Çalışmamız da yaşlı kuşak annelerin genç kuşak anneleri eleştirdiklerini ve daha geleneksel davranış kalıplarını tercih ettiklerini gözlenmiştir. Genç kuşak bir anne eğitim almayan annelerin daha gelenekselci olduğunu ve hatalar yaptığını eleştirmiştir. Genç kuşak bazı anneler kendilerinin başka kişiler tarafından çocuğuna karşı pimpirikli olduğu için eleştirildiğini söylemiştir. Genç kuşak bir anne kayınvalidesi tarafından çocuklarına çok eşya aldıkları için eleştirildiğinden bahsetmiştir. Başka bir genç kuşak anne çocuğuna kızdığı için eleştirilmiştir. Orta kuşak bir anne çocuklarını şımarttığı düşünüldüğü için eleştirilmiştir. Dudu-Karaman ve Doğan'ın (2018: 1490, 1493) yaptığı araştırmada katılımcıların çoğunluğu hem akrabalarından hem de hiç tanımadıkları kişiler tarafından anneliklerinin eleştirilerek müdahalede bulunduklarını söylemişlerdir. Orta yaş üstü ve eğitim düzeyi düşük kadınların ise hamilelik ve annelik sürecinde herhangi bir eleştiriye maruz kalmadıklarını söylemeleri özellikle geleneksel kültürde yetişmiş kadınların anne olduktan sonra çevreden gördükleri baskıya farkındalık geliştiremeyerek anneliklerine yapılan eleştiri ve baskının sorgulanmadan kabul ettiği görülmüştür. Genç nesil annelerin eleştirilmesi ile ilgili G1, G10 ve O1 kodlu katılımcı anneler durumu şu şekilde tanımlamaktadır:

G1: *"Evet işte paniğimi çok eleştiriyolar. Dün ilk defa dondurma yedirdim mesela öksürdü mü, öksürüyo mu, duydunuz mu falan diye paniğimi çok eleştiriyolar. (Gülüyor)."*

G10: *"Evet çevremde oldu. Yakın değil komşumda oldu mesela "Sen ne biçim annesin". Şey çocuğum mesela o ben kıyasladığım zaman psikolojik olarak tedavi gördü "işte bak psikolojik yaptı, çocuğun psikolojisini bozdun" işte ama benimde psikolojim bozulmuştu zaten onu öyle görünce ben çok üzülüyodum. Bi öyle başka öbür türlü hiç kimse hani zaten diyemez ki ben onlara fırsat vermiyom. O da söylediğine pişman oldu ama söyleyiş tarzı farklıydı…"*

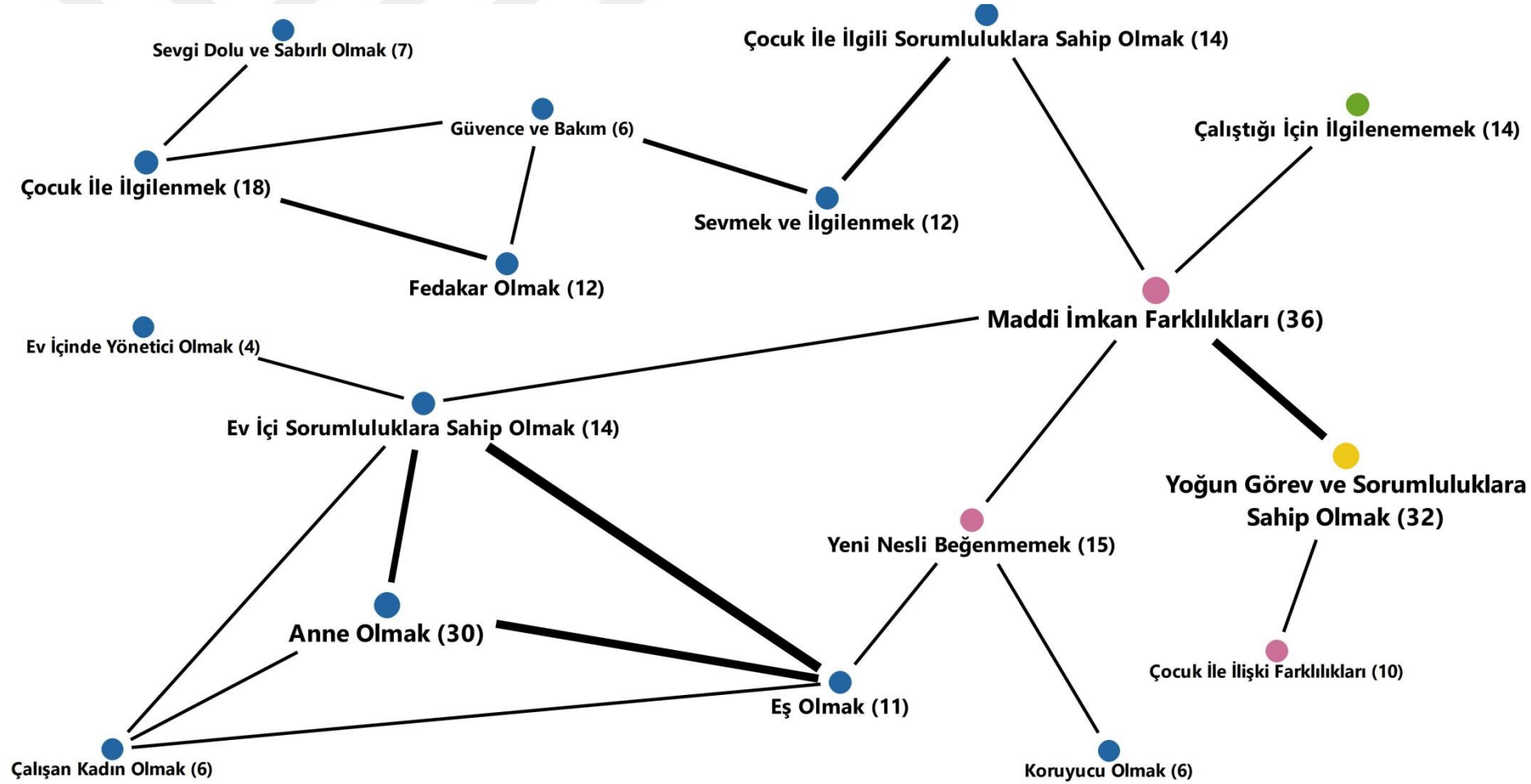
O1: *"Annem eleştirmiştir beni devamlı. (Gülüyor). Mesela ben onu öyle yapmıyim dediğim zaman ben bunu yok öyle olcek böyle olcek, yapmasan o yapar. "Çok şımartıyosun" derlerdi…"*

Tablo 19: Kuşaklara Göre Nesiller Arası Farklılıklar

Nesil durumuna göre annelerin nesiller arası farklılıkları Tablo 19'da detaylı olarak gösterilmiştir. Dile getirilen nesiller arası farklılıklara bakıldığında maddi imkân farklılıkların özellikle orta ve yaşlı kuşak anneler için ağır bastığı görülmektedir. Genç kuşak anneler için en önemli unsur eleştirilmek olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşlı ve orta kuşak annelerin genç kuşak anneleri beğenmediğini ve paralel biçimde genç kuşak annelerin ise kendilerinin eleştirildiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Bütün kuşaklar için çocuk ile ilişki farklılıkları eşit oranda dile getirilmiştir.

Şekil 7: Annelik Deneyimlerinin Nesiller Arası Karşılaştırılması: Manisa Örneğine Yönelik İlişkisel Analiz

Katılımcıların sorulara verdiği yanıtların birbirine yakın olması sonucunda ilişkisel analizler ortaya çıkmaktadır. Şekil 7'de görüldüğü gibi bu kavramlar arasında ilişkiyi gösteren tabloda "anne olmak", "eş olmak" ve "ev içi sorumluluklara sahip olmak" en yoğun ilişkili kavram seti olarak karşımıza çıkmaktadır. Anne olmayı hem ev içi sorumluluklar hem de eş olmak tanımlamaktadır. Katılımcılar anne olmayı eş olmak ve ev içi sorumluluklara sahip olmak ile birlikte düşünmektedirler. Bu da geleneksel bakış açısını bize göstermektedir. Çalışmamızın sahasında nesiller arası farklılık ortaya çıkan maddi imkânsızlıklar özellikle kırsal bölgede yaşayan yaşlı kadınların yoğun iş yükü ile birlikte gözlemlenmektedir. Anne olmakta bu kadınların yaşam koşullarında üstlendikleri sorumluluklardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Yine çalışmamızda yaşlı kuşak anneler için annelik sorumluluklardan biri olarak görülmekteyken genç kuşak anneler için en önemli sorumluluk olarak görülmektedir. Annelik aynı zamanda çocuk ile ilgili birbirini tamamlayan özellikleri (sevgi dolu ve sabırlı olmak, çocuk ile ilgilenmek, güvence ve bakım, fedakâr olmak, sevmek ve ilgilenmek, çocuk ile ilgili sorumluluklara sahip olmak vb.) içermektedir.

Şekil 8: Annelik Deneyimlerinin Nesiller Arası Karşılaştırılması: Manisa Örneği Temalarına Ait Kod Bulutu

Katılımcı ifadelerinin yoğunluğa göre dağılımı Şekil 8'de gösterilmektedir. Daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha küçük puntolu olan ifadeler ise kodların daha az yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir. Göze çarpan ilk ifade "anne-kayınvalide-anneanne"dir bu da bize anneliğin nesilden nesile geleneksel yollarla aktarıldığını ifade etmektedir. Çalışmamızda göze çarpan ikinci ifade nesiller arasındaki farklılıkların maddi temelli de olduğunu gösteren "maddi imkân farklılıkları"dır. Kısacası nesilden nesile ekonomik imkânların iyileştiği gözlemlenmektedir. Üçüncü ifade ise "yoğun görev ve sorumluluklara sahip olmak"tır. Bu da annelik ve ev içi sorumlulukların özellikle kırsal bölgede yaşayan yaşlı kuşak anneler için oldukça ağır bir iş yükü oluşturduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bu araştırmada annelik deneyimlerinin nesiller arası aktarımı incelenmiş olup Manisa ilinde yaşayan aynı aileden üç nesil anne olan 15 genç kuşak, 15 orta kuşak ve 15 yaşlı kuşak anne olmak üzere toplam 45 kadın katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Katılımcı sayısının artması araştırmanın inanırlığını da arttırmıştır. Araştırmanın analiz sürecinde SPSS 20 ve MAXQDA 2022 veri analiz programlarından yararlanılmıştır. SPSS programı ile demografik ve iki cevaplı sorular analiz edilmiştir:

- Katılımcılardan genç kuşak annelerin çoğunluğunun 21-25 yaş arasında anne olduğu görülürken orta ve yaşlı kuşak annelerin çoğunluğunun 14-20 yaş arasında anne olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların çoğunluğu anne olmayı istemediğini ifade etmektedir. Özellikle yaşlı kuşak annelerin çoğunluğu anne olmayı istemediklerini ifade ederken genç ve orta kuşak annelerin ise çoğunluğu anne olmayı istediklerini ifade etmiştir.
- Katılımcıların çoğunluğu anneliğin öğrenilen bir şey olduğunu ifade etmiştir. Orta ve yaşlı kuşak annelerin büyük bir kısmı anneliğin öğrenilen bir şey olduğunu ifade ederken genç kuşak annelerin ise çoğunluğu anneliğin doğuştan olduğunu ifade etmiştir.
- Katılımcıların çoğunluğu her kadının anne olması gerektiğini ifade etmiştir. Orta ve yaşlı kuşak annelerin çoğunluğu her kadının anne olması gerektiğini ifade ederken genç kuşak annelerin ise çoğunluğu her kadının anne olmaması gerektiğini ifade etmiştir.

MAXQDA ile yapılan analiz sonucunda beş tema oluşturulmuştur. Bunlar: annelik kavramına yönelik görüşler, anneliği değerlendirme, anne olduktan sonraki süreç, çocuk bakım desteği ve nesiller arası farklılıklardır. Her tema kendi içinde kategori meydana getirmiş ve kodlar oluşturulmuştur:

- Annelik kavramına yönelik görüşler temasının kadın olmanın ifade ettikleri kategorisinde anne olmak ve ev içinde yönetici olmak kodları üç kuşak anne arasında benzerlik göstermiştir. Ev içi sorumluluklara sahip olmak ve çalışan kadın olmak kodları genç ve orta kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Eş olmak kodu ise üç kuşak anneler arasında

farklılık göstererek en fazla yaşlı kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.

- Annelik kavramına yönelik görüşler temasının anne olmanın ifade ettikleri kategorisinde sevmek ve ilgilenmek ve bilinçsiz olmak kodları orta ve yaşlı kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Koruyucu olmak kodu genç ve orta kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Üç kuşak anneler arasında farklılık gösteren çocuk ile ilgili sorumluluklara sahip olmak kodu en fazla genç kuşak tarafından ifade edilirken güvence ve bakım kodu ise yaşlı kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.
- Annelik kavramına yönelik görüşler temasının ideal annenin özellikleri kategorisinde fedakâr olmak kodu orta ve yaşlı kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Sevgi dolu ve sabırlı olmak kodu ise genç ve orta kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Üç kuşak anneler arasında farklılık gösteren çocuk ile ilgilenmek kodu en fazla yaşlı kuşak anneler tarafından ifade edilirken çocuğunun sınırını iyi belirlemek sadece genç kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.
- Anneliği değerlendirme temasının kendi anneliğini değerlendirme kategorisinin güçlü yönleri alt kategorisinde bakım ve maddi koşulları sağlamak kodu üç kuşak anne arasında benzerlik göstermiştir. Üç kuşak anneler arasında farklılık gösteren sabırlı ve anlayışlı olmak ve çocuğunu iyi yetiştirmek kodları en fazla genç kuşak anneler tarafından ifade edilirken sınırlarını bilmek ve ayrım yapmamak kodu en fazla orta kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir. Aynı zamanda çocuğunu evlendirmek kodu ise sadece yaşlı kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.
- Anneliğini değerlendirme temasının kendi anneliğini değerlendirme kategorisinin zayıf yönleri alt kategorisinde çocuğunu eleştirmek ve baskı yapmak ve maddi zorluklar ve okula gönderememek kodları üç kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Çocuğu ile ilgilenememek ve kişinin psikolojik zorluklar yaşaması üç kuşak anneler arasında farklılaşarak en fazla genç kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.
- Anneliğini değerlendirme temasının kendinden önceki nesilleri değerlendirme kategorisinde çocuklar arasında ayrım yapmak kodu orta ve yaşlı kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Üç kuşak anneler

arasında farklılık gösteren çalıştığı için ilgilenememek ve ilgisizlik ve kayıtsızlık kodları en fazla genç kuşak anneler tarafından ifade edilirken geleneksel anne/anneanne kodu en fazla orta kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir. İyi bir anneye sahip olmak kodu en fazla yaşlı kuşak anneler tarafından ifade edilirken evlendirilmek kodu ise sadece yaşlı kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.

- Anne olduktan sonraki süreç temasının annelik ile ilgili bilgi edinme kategorisinde anne-kayınvalide-anneanne ve sağlık profesyonelleri kodları üç kuşak anne arasında benzerlik göstermiştir. Kardeş kodu genç ve orta kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Üç kuşak anneler arasında farklılık gösteren arkadaş kodu en fazla genç kuşak anneler tarafından ifade edilirken internet kaynakları ve kitaplar kodları ise sadece genç kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.
- Anneliğini değerlendirme temasının emzirme sürecine yönelik görüşler kategorisinde emzirme ve emzirememe süreci kodları üç kuşak anne arasında benzerlik göstermiştir.
- Anneliği değerlendirme temasının annelik ve ev içi sorumluluk kategorisinde yoğun görev ve sorumluluklar kodu orta ve yaşlı kuşak anneler arasında benzerlik gösterirken kendine zaman ayıramamak kodu genç ve orta kuşak anne arasında benzerlik göstermiştir. Üç kuşak anneler arasında farklılık gösteren kendine zaman ayırabilmek ve ev işlerinde eş desteği kodları en fazla genç kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.
- Çocuk bakım desteği temasında anne ve kayınvalide kodları üç kuşak anne arasında benzerlik göstermiştir. Komşu kodu genç ve orta kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Üç kuşak anneler arasında farklılık gösteren eş kodu en fazla genç kuşak anneler tarafından ifade edilirken bakıcı kodu sadece genç kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir. Yakın akraba kodu ise en fazla orta kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.
- Nesiller arası farklılıklar temasında maddi imkân farklılıkları ve yeni nesli beğenmemek kodları orta ve yaşlı kuşak anneler arasında benzerlik göstermiştir. Üç kuşak anneler arasında farklılık gösteren çocuk ile ilişki farklılıkları ve genç nesil annelerin eleştirilmesi kodları en fazla genç kuşak anneler tarafından ifade edilmiştir.

Genç kuşak annelerin orta ve yaşlı kuşak annelere göre daha geç yaşta anne oldukları görülmüştür. Genç kuşak annelerin eğitim durumu yükseldikçe evlenme yaşları büyümektedir. Yaşlı kuşak annelerin erken yaşta evlenerek bilinçsiz olmaları sebebiyle istemeden hamile kaldıkları görülmüştür. Genç kuşak anneler daha iyi maddi imkânlara sahip olarak çocuklarına daha fazla öncelik veren *yoğun annelik* kavramını ifade eder biçimde tutum geliştirmiş görünmektedirler. Yaşlı nesil ise yaşam koşullarının belirleyici olduğu geleneksel biçimlerde annelik deneyimi yaşamışlardır. Bu araştırmanın kırsal bölgelerde geniş bir örneklem ile birlikte yapılmış olması araştırmanın önemini artırmaktadır. Kırdan kente göçün kadınlar üzerindeki etkilerini annelik özelinde fark etmek mümkün olmuştur. Çalışmada Manisa özelinde kırdan kente göç, kadınların sosyo-ekonomik konumunun değişmesi ve daha geç yaşta evlilik gibi yapısal özelliklerin annelik deneyiminde önemli etkenler olduğu görülmüştür.

Genç kuşak anneler bir üst kuşaktan veya sosyal çevrelerinden annelik ile ilgili bilgi edinmek ile kalmayarak aynı zamanda sosyal medya ve kitaplardan da bilgi edindikleri görülmüştür. Bu annelik ile ilgili tutumların genç kuşak annelerde aile dışındaki bilgi ve deneyimlerin önem kazanmaya başladığını göstermektedir. Yine literatürde yoğun annelik modeli olarak tanımlanan biçimde genç annelerin çocuklarının bütün gelişimiyle ilgilenmek, geleceğini planlamak ve her türlü ihtiyacında yanında olmak gibi sorumlulukları üstlendikleri hissedilmektedir.

Anneliğe dair bundan sonraki çalışmalarda kadınların farklı sosyo-ekonomik özelliklerini dikkate alan daha geniş örneklemlerde çalışmalar yapılması kadınların benimsedikleri annelik tutumlarının kendi sosyo-ekonomik konumlarıyla etkileşimini ortaya çıkarabilir. Ayrıca nesiller arası çalışmalarda aynı aileden olması şartı yerine yaş sınırlaması koyarak ve belli bir mekân temelli (mahalle, semt gibi) çalışmak daha etkili ve kolay olabilir.

KAYNAKÇA

ADDATI, L., CATTANEO U., ESQUIVEL V., ve VALARINO, I. (2018). *Care Work and Care Jobs for the Future of Decent Work*. Geneva: International Labour Organisation.

AKTAŞ, G. (2019). "Günümüz Toplumlarında Anneliğin Değişen Biçimlerini Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerinden Değerlendirmek". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 36(2): 253-271.

AKTAŞ, G. ve ÖZDEN, M. H. (2020). "Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Kuşaklararasında Anneliğin Dönüşümü: Denizli İli Örneği". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (51): 96-120.

ALDEMİR, Ç. (2016). *Kadının Görünmeyen Emeğinin Görünür Kılınması: Ev İçi Emeğin Ücretlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ALPAR, B. I. (2020). "COVİD-19 Salgın Sürecinde Kadın ve Hane İçi Emeği". *COVİD-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri*. 171-184.

ALPARSLAN, B. (2020). *Nesiller Arası Aktarımda Kadınlık ve Annelik İnşaları*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.

ANTIER, E. (2001). *Eloge des mères: Faire confiance à l'instinct maternel pour favoriser l'épanouissement de nos enfants*. Robert Laffont.

ARKADIE, N. L. (2007). *A Comparison of the Psychological Well-Being of Both Working and Non-Working Mothers*. (Doctoral Dissertation). Long Beach: California State University.

AVCI, Ü. E. (2019). *Evlat Edinen, Koruyucu Annelik Yapan ve Biyolojik Anne Olan Kadınların Annelik ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

AYDOĞAN, T. (2019), *Yeni Süper Annelik Rolünün Medyadaki Yansımaları: Facebook'ta Süper Annelik*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı İletişim Bilimleri Bilim Dalı.

BADINTER, E. (1992). *Annelik Sevgisi*. (Çev. Kamuran Çelik). İstanbul: Afa Yayınları.

BADINTER, E. (2011). *Kadınlık mı? Annelik mi?*. (Çev. Ayşen Ekmekci). 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

BAHAR, B. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Annelik Rolü: Elisabeth Badinter ve Eleştirel Annelik Teorisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.

BAŞAK, S., KINGIR, S. ve YAŞAR, Ş. (2013). Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya. Ankara: Anka Kadın Araştırmaları Merkezi.

BERG, B. L. ve LUNE, H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev. Asım Arı). 4. Baskı. Konya: Eğitim Yayınevi.

BERGER, P. L. ve LUCKMANN, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşâsı: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. (Çev. Vefa Saygın Öğütle). İstanbul: Paradigma Yayınları.

BEST, J. W. ve KAHN, J. V. (2017). Eğitimde Araştırma Yöntemleri. (Çev. ve Ed. Onur Köksal). Konya: Eğitim Yayınevi.

BEYDİLİ-GÜRBÜZ, E. (2017). *Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Annelik Deneyimleri: Şanlıurfa, Cihanbeyli ve Çarşamba Örneğinde Bir Panel Araştırması*.

(Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

BEZİRGAN-TANIŞ, B. (2021). "COVID-19 Pandemisi Sürecinde Kadın Emeğinin Görünümleri". *Sosyoloji Dergisi*. (41-42): 263-283.

BOURDIEU, P. (2015). *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (Çev. Derya Fırat ve Günce Berkkurt). Ankara: Heretik Basın Yayın.

BOURDIEU, P. (2019). *Eril Tahakküm*. (Çev. Bediz Yılmaz). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

BOZKURT, A. (2019). *Annelik Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

BURÇ, P. E. (2015). "Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğin Farklı Görünümleri". *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*. 1-15.

BURÇ, P. E. (2016). *Sosyo-Kültürel Bir Olgu Olarak Annelik: Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki Anne Akademisyenler Üzerine Nitel Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.

BÜTÜN, M. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Çocuk Bakım Hizmetleri: Farklı Ülke Uygulamaları*. (Uzmanlık Tezi). Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

CHODOROW, N. (1978). *The Reproduction of Mothering*: *Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Berkeley: University of California Pre.

CRESWELL, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). 5. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

ÇALIŞIR, H. (2003). *İlk Kez Anne Olan Kadınların Annelik Rolü Başarımlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi*. (Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı.

DAVIS, S. N. ve GREENSTEIN, T. N. (2013). "Why Study Housework? Cleaning As A Window into Power in Couples". *Journal of Family Theory & Review*. 5: 63-71.

DEMİR, A. (2018). "Akademik Annelik, Sosyal Engellilik ve Toplumsal Cinsiyet: Sinop Üniversitesi Örneği". içinde *Sosyal Bilimciler Gözüyle Sinop*. (Ed. Özgür Kıran). (ss. 299-328). Ankara: Berikan Yayıncılık.

DEMİR, A. ve YİRMİBEŞOĞLU, G. (2016). "Çalışan Kadının Sosyal Güvenlik Hakkı". *International Journal of Social Sciences and Education Research*. 2(2): 676-687.

DILLAWAY, H. ve PARÈ E. (2008). "Locating Mothers: How Cultural Debates About Stay-at-Home Versus Working Mothers Define Women and Home". *Journal of Family Issues*. 29(4): 437-464.

DOĞAN-KUTLU, G. (2020). *Kadın Akademisyenlerin Annelik ve Çocuk Kavramlarına Yükledikleri Anlam ile Kadın Kimliği Arasındaki İlişkiler*. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı.

DONKOR, M. (2006). "Women and Poverty". *Encyclopedia of World Poverty Sage Publications*.

DÖNMEZ, M., YAVUZLAR CIVAN, H., NOYAN AHLATÇIOĞLU, E., DÜLGEROĞLU, D., YAZICI, E. ve AYDIN, N. (2017). "Annelerin Çalışma Durumları ile Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*. 17-22.

DUDU-KARAMAN, E. ve DOĞAN, N. (2018). "Annelik Rolü Üzerine: Kadının 'Annelik' Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 6(2): 1475-1496.

ELLIOTT, S., POWELL, R. and BRENTON, J. (2015). "Being A Good Mom: Low-İncome, Black Single Mothers Negotiate İntensive Mothering". *Journal of Family Issues*, 36: 351-370.

ERDOĞAN, T. (2008). "Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik". *Aile ve Toplum*. Yıl: 10. 4(14): 73-82.

FINE, C. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*. (Çev. Kıvanç Tanrıyar). İstanbul: Sel Yayıncılık.

FOUCAULT, M. (2016). *Özne ve İktidar*. (Çev. Işık Ergüden ve Osman Akınhay). 5. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

FOUQUE, A. (1995). *Il y a deux sexes*. Gallimard: Le Debat.

GERŞİL, G. (2015). "Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu". *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 22(1): 158-181.

GIDDENS, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Pre.

GIDDENS, A. (2010). *Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*. (Çev. İdris Şahin). 2. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

GIDDENS, A. (2012). *Sosyoloji*. 1. Baskı. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

GILLIGAN, C. (2008). *Une voix differente*. Flammarion: Champs.

GITTINS, D. (1985). *Aile Sorgulanıyor*. (Çev. Y. Zihnioğlu). İstanbul: Pencere Yayınları.

GOLDBERG, G. S. ve KREMEN E. (1990). "The Feminization of Poverty: Discovered in America". içinde *The Feminization of Poverty: Only in America?*. (Ed. G. S. Golbergand ve E. Kremen). New York: Greenwood Pres.

GÖKÇE, B. (2012). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. 6. Baskı. Ankara: Savaş Yayınları.

GÖNÜLLÜ-ATAKAN, A. (2018). "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Bakım Emeği". *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 16(3): 125-136.

GÜLER, M. (2007). *Kuşaklararası Annelik Bilişleri, Kişilik Özelliği, Yaşam Doyumu ve Çocuk Yetiştirme Hedefleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.

GÜNEŞ, H. N. (2019). "Sosyal Olarak İnşa Edilmiş Modern Annelik Söylemi İçerisinde Bir Asma Kat: Sütanne Geleneği". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 18(69): 252-267.

GÜRÇAYIR-TEKE, S. (2014). "Dönüşen Anneliğe Yönelik Netnografik Bir Analiz: Blogger Anneler". *Milli Folklor*. Yıl: 26. (103): 32-47.

HARALAMBOS, M. (1984). *Sociology Themes And Perspectives*. Bungay, Suffolk: University Tutorial Press.

HARTMANN, H. (2006). *Marksizm ve Feminizmin Mutsuz Evliliği*. (Çev. Aytül Kantarcı).

HAYS, S. (1996). *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven, London: Yale University Pre.

HOCHSCHILD, A. R. (1989). *The Second Shift: Working Parents and The Revolution At Home*. New York: Viking Penguin.

HRDY, S. B. (2002). *Les Instincts Maternels*. Payot.

IŞIK, E. (2020). "Covid (19) Salgını ve Kadın Emeği: Türkiye'den Kadın Deneyimleri". *Politik Ekonomik Kuram*. 4(2): 219-241.

İNEKCİ, R. (2018). *Serebral Palsili Çocuğa Sahip Annelerin Annelik Algısı*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

KAHRAMAN, A. B. ve ÖZSOY, E. (2021). "Covid-19 Döneminde Derinleşen Kadın Yoksulluğu". *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*. 5(2): 1-20.

KALEV, A. and DEUTSCH, G. (2018). "Gender Inequality and Workplace Organizations: Understanding Reproduction and Change". In *The Springer Handbook Of The Sociology Of Gender*. (Ed. B. J. Risman, C. Froyum and W. J. Scarborough). New York, NY: Springer Press.

KANE, E. (2018). "Gender and Parenting". In *The Springer Handbook Of The Sociology Of Gender*. (Ed. B. J. Risman, C. Froyum and W. J. Scarborough). New York, NY: Springer Press.

KARAKAYA, H. (2018). "Görünmez Emek ve Ev Kadınları". *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 2(1): 73-93.

KARAYMİRZA, E. (2019). *Kuşaktan Kuşağa Annelik: Gaziantep Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.

KILIÇ, E. (2019). "Evcimenlik Kültünden Çalışan Anneye: Annelik İdeolojileri Üzerine Bir Değerlendirme". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20(1): 17-36.

KILIÇ, E. (2020). *Çalışma Hayatında Anneliğin Dönüşümü: Bursa Ölçeğinde Çalışan Anneler Üzerine Bir Uygulama Araştırması*. (Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi Bilim Dalı.

KIZILKAYA, Z. Z. (2018). *Sosyal Ağlarda Annelik: Youtuber Anneler Örneği*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.

LAPERRIERE, M. and ORLOFF, A. S. (2018). "Gender and Welfare States". In *The Springer Handbook Of The Sociology Of Gender*. (Ed. B. J. Risman, C. Froyum and W. J. Scarborough). New York, NY: Springer Press.

LEWIS, S. (2002). "Concepts of Motherhood". içinde *Drug Misuse and Motherhood*, (Ed. H. Klee, M. Jackson ve S. L.). (ss. 32-44). London: Routledge.

MARSHALL, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü). 2. Baskı. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

MAYRING, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (Çev. Adnan Gümüş ve M. Sezai Durgun). 1. Baskı. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

MERCER, R. T. (1985). "The Process Of Maternal Role Attainment Over The First Year". *Nursing Research*. 34(4): 198-203.

MERCER, R. T. (2004). "Becoming a Mother Versus Maternal Role Attainment". *Journal of Nursing Sholarship*. 226-232.

METİN, A. (2011). "Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksek Kadın Kimliğinin Aktarımı". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(1): 74-92.

MILLER, T. (2010). *Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler*. (Çev. Gül TUNÇER). 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

MITCHELL, W. ve GREEN, E. (2006). “I Don’t Know What I’d Do Without Our Mam. Motherhood, Identity and Support Networks”. *The Sociological Review*. 50(1): 1-22.

NEUMAN, W. L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (Cilt: 1)*. (Çev. Sedef ÖZGE). 9. Baskı. Ankara: Yayınodası.

O’REİLLY, A. (2004). *From Motherhood To Mothering: The Legacy of Adrienne Rich’s Of Woman Born*. Albany: State University of New York Pre.

ÖZEN, R. (2015). *Türk Toplumundaki Üç Kuşak Annelerin Çocuklarında Olmasını İstedikleri Değerler ve Değer Sınıflaması*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı.

ÖZGEN, G. (2021). *Kuşaklararası Annelik Bağlamında Ehil Annelik: Orta Çocukluk Döneminde Çocuğu Olan Annelerin Annelik Süreçleri ve Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.

ÖZKAN, D. (2014). “Modern Sosyal Hayatta Kadının Toplumsal Cinsiyetinin ve Rollerinin Dönüşümü: Geleneğe Karşı Modernite”. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9(2): 1239-1252.

ÖZKAN, H. ve POLAT, S. (2011). “Annelik Davranışını Öğrenme Süreci ve Hemşirelik Desteği”. *Bozok Tıp Dergisi*. 3: 35-39.

ÖZKANLI, Ö. ve KORKMAZ, A. (2000). *Kadın Akademisyenler*. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

PATTON, M. Q. (1987). *How To Use Qualitative Methods in Evaluation*. Newbury Park, California: Sage Publications.

PUNCH, K. F. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz). 3. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

RISMAN, B. J. (2018). "Gender As A Social Structure". içinde *Handbook of The Sociology of Gender*. (Ed. B. J. Risman, C. M. Froyum ve W. J. Scarborough). (ss. 19-43). E-Kitap: Springer.

SADIKOĞLU, Z. Z. (2021). *Yoğun Annelik Algısı: Annelerin Perspektifinden Çağdaş Ebeveynlik Kültürü*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

SARITAŞ, S. ve BOZKURT, A. (2020). "Annelik Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma". *International Journal of Humanities and Research*. 4(4): 40-47.

SILVA, E. B. (1996). "Intoduction". İçinde *Good Enough Mothering-Feminist Perspectives On Lone Mothering*. (Ed. Elizabeth Bortolaia Silva). London: Routledge.

SMART, C. (1996). "Deconstructing Motherhood". içinde *Good Enough Mothering-Feminist Perspectives On Lone Mothering*. (Ed. Elizabeth Bortolaia Silva). London: Routledge.

STANWORTH, M. (1987). *Reproductive Technologies: Gender, Motherhood and Medicine*.

STERN, D. N. (2006). *The Motherhood Constellation: A Unified View of Parent-Infant Psychotherapy*. London: Karnac.

SÜRGEVİL-DALKILIÇ, O. (2015). "Annelik Öykülerinden Açığa Çıkanlar: Annelik ve Çalışan Anneliğe Yüklenen Anlamlar, Çalışma Hayatından Örnek Olaylar, İhtiyaçlar ve Beklentiler". içinde *Çalışanne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden "Çalışma Yaşamında Annelik"*. (Ed. Olca Sürgevil Dalkılıç). (ss. 407-440). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

TARDY, R. W. (2000). "But I Am A Good Mom" The Social Construction of Motherhood Through Health-Care Conversations". *Journal of Contemporary Ethnography*. 29(4): 433-473.

THURER, S. L. (1994). *Myths of Motherhood*. Boston: Houghton Mifflin.

TİMURTURKAN, M. (2019a). "Annelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma". *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 47/2: 64-78.

TİMURTURKAN, M. (2019b). "Özel Sektörde Çalışan Yönetici Kadınların Annelik Anlatıları: Deneyimler, Beklentiler ve Annelik İdeolojileri". *İnsan ve Toplum*. 10(1): 1-37.

TİRE, O. (2017). "Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Kadın Yoksulluğu". *Mavi Atlas*. 5(1): 97-112.

TONAY, G. (2019). *Çalışan Kadınların Annelik Tecrübeleri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı.

TÜİK. (2016). "Türkiye Aile Yapısı Araştırması". https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=aile-yapisi-arastirmasi-2016-21869&dil=1 (Erişim Tarihi 08.11.2022).

TÜİK. (2021). "Türkiye Aile Yapısı Araştırması". https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813 (Erişim Tarihi 08.11.2022).

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜKLERİ. (2022). www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi 29.03.2022).

UĞURLU, E. G. (2013). "Annelik Rolünün Öğrenilme Sürecinde Medyanın Yeri". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (34): 1-24.

URHAN, B. (2016). “Kadın Emeği ve Toplumsal Cinsiyet”. *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, (Haz. Feryal Saygılıgil). Ankara: Dipnot Yayınları.

UTAŞ-AKHAN, L. ve BATMAZ, M. (2011). “0-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Çalışan Annelerin Çocuk Bakımı ile İlgili Karşılaştıkları Sorunların ve Sorun Çözme Yaklaşımlarının İncelenmesi”. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 19(3): 161-167.

UZOGARA, E. E. (2015). “Perceptions of Motherhood: Differences among Racial Majority and Minority Women”. *International Journal of Culture and History*. 1(1): 67-70.

VAN IJZENDOORN, M. H. (1992). “Intergenerational Transmission of Parenting: A Review Of Studies in Nonclinical Populations”. *Developmental Review*. 12: 76-99.

WELLDON, V. E. (2001). *Anne: Melek mi, Yosma mı: Anneliğin İdealleştirilmesi ve Alçaltılması*. (Çev. Semra Kunt Akbaş ve Can Kurultay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

WOLLSTONECRAFT, M. (2012). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. (Çev. Deniz Hakyemez). 2. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

YAVUZ, M. (2019). *Çalışan Kadınlarda Çalışmayan Kadınlara Göre Yaşam Doyumu ve Annelik Algıları*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı.

YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 8. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YILMAZBİLEK, M. (2022). *Kadınların Mensturasyon, Çocuk Sahibi Olma ve Annelik Süreçlerinde Ezilme ve Direnme Deneyimleri*. (Doktora Tezi). Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

YURTSEVER-KILIÇGÜN, M. ve KILIÇKAYA, A. (2016). “Geleneksel Annelik Ölçeği’nin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 5(8): 2867-2881.

EK

EK: 1 (Görüşme Formu)

ANNELİK DENEYİMLERİNİN NESİLLER ARASI KARŞILAŞTIRILMASI: MANİSA ÖRNEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞME FORMU

1. Kaç yaşındasınız?

2. Eğitim durumunuz nedir?

3. Çalışıyor musunuz? Eğer çalışıyor iseniz mesleğiniz nedir?

4. Medeni durumunuz nedir? Kaç yaşında evlendiniz?

5. İlk çocuğunuz doğduğunda kaç yaşındaydınız?

6. Siz anne olmayı istediniz mi?

7. Çocuğunuzu ne kadar süre emzirdiniz ve nasıl bıraktınız? Bu süreçte herhangi bir sorun ile karşılaştınız mı?

8. Anne olduktan sonra kendinize vakit ayırabildiniz mi? Kendiniz ile ilgilenebiliyor musunuz?

9. Size göre kadın olmak ne ifade ediyor?

10. Size göre annelik ne ifade ediyor?

11. Sizce ideal annenin özellikleri neler olmalıdır?

12. Anne olmak ile ilgili güçlü yönlerinizin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

13. Anne olmak ile ilgili zayıf yönleriniz olduğunu düşünüyor musunuz?

14. Çocuk bakımında annenizden veya kayınvalidenizden yardım aldınız mı? Hangi konularda yardım alıyorsunuz?

15. Çocuğunuzun bakımında ve yetiştirilmesinde zorlandığınız zamanlar oluyor mu? Nerede zorlandınız? Zorlandığınız zaman ne yapıyorsunuz? Kimlerden yardım alıyorsunuz?

16. Kendi zamanınızı sizden önceki veya sonraki annelikler ile karşılaştırdığınızda nasıl değerlendiriyorsunuz?

17. Çocuğunuz/çocuklarınız ile nasıl vakit geçiriyorsunuz?

18. Eşinizin çocuğu/çocukları ile olan ilişkisi nasıl? Nasıl ve hangi zamanlarda ilgileniyor?

19. Eşinizin çocuğunuzun bakımı ve yetiştirilmesinde size yeteri kadar destek olduğunu düşünüyor musunuz? Eşinizin çocuğunuz ile daha fazla ilgilenmesini ister miydiniz?

20. Annelik ile birlikte diğer sorumluluklarınızı (iş hayatı, ev işleri, eşe zaman ayırma, arkadaşlar…) nasıl dengeliyorsunuz?

21. Kendi anneniz nasıl bir anneydi? Onun gibi bir anne olduğunuzu düşünüyor musunuz?

22. Çocuğunuzun bakımı ve yetiştirilmesi ile ilgili en doğru bilgiyi nereden edinirsiniz?

23. Anneliğin doğuştan gelen bir içgüdü olduğunu mu yoksa sonradan öğrenilen bir şey olduğunu mu düşünüyorsunuz?

24. Sizce her kadın anne olmalı mı?

25. Ailenizdeki bireylerin anneliğiniz ile ilgili eleştirileri ve farklı yönlendirmeleri oluyor mu? Hangi bireylerin eleştirileri ve farklı yönlendirmeleri oluyor?

26. Arkadaşlarınız ile annelik hakkında konuşur musunuz? Anneler arasında çocukları üzerinden bir rekabet oluyor mu?